

Handwritten notes:
ქართული
2370
ქვეყნის

ივერია

1883

Handwritten stamp:
საქართველო
1883

№ IV, აპრილი.

თბილისი.
უკეთიბე სელაძის სტამბა.
1883

შინაარსი:

I	წამება ქუთეიან დედოფლისა, ისტორიული დრამა სუთი მოქმედებად ა. მანსუბარძისა	3
II	სათობი (აწი მავკვიდგან) ლექსი თ. რაფ. ერისთავისა	40
III	წიგნი ლაქსი ბენიანისა (შემდეგი) თარგმანი ელ. მამულაშვილისა	41
IV	ბერუას ჩაფიქრება, (ლექსი) თ. რაფ. ერისთავისა	69
V	ძრთული ლიტერატურა (წერილი შიშველი) გრიგოლ ორბელიანის ეგ. ორბელიანისა	76
VI	ხალხური ლექსი	91
VII	სკოლა და კომიტეტი ან. ლუღაძისა	93
VIII	შანაური მიპობილვა წლეუანდელი საზოგადო კრება თბილისის სათავად-აწნაურობანკისა—კამათობის საგანი—ანგარიში ბანკისა 1882 წლისა—შენიშვნა კრების წევრისა—რევიზია—კამისისა კამიტეტისა თუ ცალკე—განაჩენი—კანდიდატურა ერთისა—ჭორისა შედეგი—უცოდინარობა—მნიშვნელობა კრებისა—ცოდნა უნდა—ორში ერთი—ჩვენი რწმენა და იარაღი—ამოდ წსუნება ახალ-თაობის სახელი—სა—ახალი განკარგულება მიწათ-მფლობელთა კრედიტის შესახებ—ქველის რედაქტორის გამოთხოვის გამო	100

რადგანაც არა ჩვენსეუდ დამოკიდებულ მიწეზით დასასრული წერილისა «უგუდმართი ნაბიჯი» ამ ნომერში არ მოექცა, ამიტომ წიგნი დაგვიანდა და უამ სტატიათ გამოიცა. იმედი გვაქვს, რომ შემდეგს ნომერში მოიქცეს შემოკლებული და შერეული მაინც.

რედ.

Загваруу № 252 1883 г.

ივერია

საპოლიტიკო და სალიტერატურო
ქურონალი

წელიწადი მეშვიდე

№ IV

6 023

თბილისი

გეგლიძე სელოძის სტამბა, ლორის-მელიქოვის ქუჩაზე

1883

რედაქციისაგან

„ივერიის“ რედაქცია უმოწიროდ სთხოვს, ვისაც ამ წლის ფული ჯერ არ შემოუტანია, ან ვისაც მხოლოდ ოთხი, ან სამი მანათი აქვს შემოტანილი, დააშურონ დანარჩენის გამოგზავნაც, თორემ მესუთე ნომრიდან ქურნალი აღარ გაეგზავნებათ.

წ ა მ ე ბ ა

ქატიკან დედოფლისა

ისტორიული დრამა. 5 მოქმედებად

ხუროთმოძღვრული
 თეატრის სახელმწიფო
 ინსტიტუტის მიერ
 "ქატიკან დედოფლისა"
 (5 მოქმედებად)
 დადგენილია
 1933 წელს

 1933

ამ დრამის წარმოდგენა ავტორის დაუგითხვად ადვოკატ-
 ლულის კანონთა კრების 1684-ე მუხლის ძალით.

1933
 101

მომქმედნი ჰირნი:

ქეთევან დედოფალი.

პოსტანტინე ბატონიშვილი, ქეთევანის მასლი, გამაჰმადიანებული.

მარიამ, უმაწვილი ქალი, რომელიც ქეთევანთან იზრდება.

შერმაზინ ჩოლაყაშვილი—სპასალარი, ხანში შესული.

მაიხოსრო მმანი-შვილი, სარდალი ქართველებისა, უმაწვილი კაცი.

ნოდარ ჩოლაყაშვილი, სახლთ-უხუცესი ქეთევანისა.

ღეით ასლანიშვილი, ჯარის-კაცი.

ბორჯას პრაბული, ხეესური.

ფრიდონ, ქეთევანის ძიძის-შვილი.

მამუკა, გლეხ-კაცი.

ამირინდო ამილახვარი, ალავერდობას სალოცავად მისული.

უსუფ-ბეგ.

ალი-ბეგ.

სულეიმან-ბეგ.

მუსტათა-ალა.

} ჯარის უფროსნი.

შიკრიკი.

ჯალათი.

ღედა-კაცი.

ღიდებულნი: ქაღნი და კაცნი, ხალხი, თუშნი, ფშაჰნი და ხეესურნი, მუამარნი, მოჭიდაკენი, უმაწვილი ქალები.

მოქვედება პირველი

გამოსვლა 1.

(სცენა წარმოადგენს ქინდორს, რომლის ერთ მხარეს მოჩანს ალავერდის ეკლესიის ნაწილი და გალავანი. იმას ჩქით დანარჩენს სცენაზედ მოჩანან დეო ტყიანი და მერე ტელიანი მთები. შორს უინელიანი მთები სიურცეში იკარგებიან. ალავერდობაა. მლოცველნი ქვიფობენ, მღერობენ, თამაშობენ. მხუერებელნი ზოგნი გადმოყუდებულან, ზოგნიც გადმომსნდარან გალავანზედ და თამაშს უყურებენ. სცენაზედ სხვა და სხვა ხალხია: თუშნი, ფშავნი, ხევსურნი გამოდიან უგუფ-უგუფად სიმღერით. სცენაზედ გამოდიან მერმარნი, ქაიხოსრო ომანი-შვილის წინამძღოლობით, ხალხი მიეგებება.)

ხალხი. გაუმარჯოს მამულის-შვილებს, გაუმარჯოს განთქმულს მეომარს ქაიხოსროს, კახთა იმედს! (მეომარნი გამოვლენ სცენაზედ, ხალხი შეერევა იმათ, ერთად თერხულს დააბეჭენ, რომლის შემდეგაც ზურნა დაჯერავს და ლეკვრსა თამაშობენ.)

გამოსვლა 2.

ქაიხოსრო და ზორჯასპ.

ზორ. წყალობა ხატისა, ძმაო ქაიხოსრო!

ქაიხ. (გადახეხვას) გორჯასპ! ჩემო ძმათ ნათფილა!.. შენც აქ ხარ?...
სად?...

ზორ. სატობას მოკვდ, შესვეწილი ვიყავ.

ქაინ. ალავერდობას მოხვედ და არ მეწვიე, მოხვედ და ძმას არ მოიგონე!... როგორ გეკადრება?

ზორ. პირი-მზის მადლმა, წიხელ ჩამოველ... ღამის-თევზს მქონდა შეთქმული.

ქაინ. აქ რომ არ შეგხვედროდი, იქნება არც ვი გენახე.

ზორ. მოგიკვდა ჩემი თავი!... შენს უნახავად როგორ წავიდოდი?... სხვა? რა ამბავია საქართველოში?...

ქაინ. მშვიდობიანობის მეტი არაფერი... კოსტანტინე, ძმას ჩვენის მეფე დავითისა მოვიდა სპარსის ჯარით... ამბობენ შაჰისაგან რაღაცა აქვს დასარებელი მეფესთანაო. მაგრამ ჯერ არავინ იცის, რა განზრახვით მოვიდა.

ზორ. კოსტანტინემ სჯული და სარწმუნოება გაჭყვიდა და მამულსაც ადვილად გაჭყვიდის, იმას რა საქმე უნდა ჰქონდეს ქართველებთან?

ქაინ. ეგ ჯერ არავინ იცის... მეფე დავით და იმითა ძმას ალექსანდრე ესლა კოსტანტინესთან არიან... ამბობენ დიდის პატივით მიიღო!

ზორ. რჯულის გამყიდვის პატივი მიიღო ჩვენმა მეფემ?!.. ქანოსრო, ვინც სარწმუნოებას გაჭყვიდის, ის ძმასაც არ დაინდობს!... რად წასულა მეფე?

ქაინ. საკვირველია, რომ კოსტანტინეს არავის გული ენდობა.

ზორ. არც უნდა ენდოს... ვინც პატივის მისაღებად სარწმუნოებას უღალატებს, ის მამულს, ძმას, ნათესაობასაც არ გაინდობს.

ბაგოსლა 3.

ივინივე და შერმაზინ.

შერ. ყმაწვილებს გაუმარჯოს!... მშვილობა შენს მოსვლას მთის შავარდენო გორჯასზე!.. გამარჯვება შენც, მამულის სუგეშო, მოძმეთ იმედო, ქაინოსრო! (ქაინოსრო და გორჯასზე ძდაბლად თავს უგრძობენ.) რაღასაც ღაპარაკობდით,

სიტყვა რომ არ გაგაწვეტიხეთ?

ზორ. ძმათ ნათესავს ღაპარაკი რად უნდა უძასთან, დიდებულო სპასალარო!.. იმათ გუფი ისედაც გაერთებულა, უსიტყვადაც იგრძნობენ ერთი-ერთმანერთის სურვილს; მაგრამ თუნდა ეგეტ არ იყოს, შენი კვნესამე, ქართველი შენს წინ გულს კერ დამალამს... მინდვრის არწივი მალე ამოივითხავს გულის ჰასუსს.

შერ. (ღიმილით) მეც კვითხელობ შენს გულზედ წარწერილს და ჩემი გული გგრძნობს, რომ საქართველო ბედნიერია თქვენისთანა შვილების აღზრდით! მოძმეთ თავ-მოსაწონონო, მტერთა ზარის დამცემნო, გამარჯვებითამც გივლიათ ყოველ ჟამს!

ზორ. შენი ღოცვა ჩვენთვის ღვთის წყალობაა, შენი კეთილი თვალნი ჩვენთვის დაუფასებელი საჩუქარია, (მძიმედ თავს უკვებენ.)

შერ. ახა, ქაინოსრო! ვასთა სიზურადე განიქმულია და გორჯასზე კი ჩვენი სტუმარი, შენ იცი როგორც მოუღებენ!

ზორ. დიდებულო სპასალარო, ჩემი სახლი გორჯასზედის სახლია... კე მასწინებლად ლ მე სტუმარი.

გორ. (გადაეხვევა ქაიხოსროს) გორჯასშს ერთი სიტყვატხლე აქვს და ისიც შენთვის მოუცია, სხვა რილათი გადაგი-სადოს მაკ სიყვარულისთვის?

შერ. აბა, ემაწვილებო, წავიდეთ ეკლესიაში; დედოფალი იქა-ბმანდება და ჰარაკლისს ახდენებს... მეფეს მოკელოდით და ცოტა დაიგვიანა.

ქაიხ. მართლა საკვირველია, რომ ასე დაიგვიანა! აღაუკრდო-ბას ეს თავის. დღეში არ დატყუდება და ხალხის დროს გატარება შეუძვია თავის მსიარულებით...

შერ. მეფე თავის-თავს არ ეკუთვნის, ის ზაღზისთვის უნდა ზრუნავდეს... მეფის ზახელი დიდა, დიდ სახელოვანს გი დიდი ზრუნვა უნდა. ბევრჯულ სიამოკნებას მოწადინე-ბული, ხალხის ბედ-იღბალზედ მზრუნველი, თავის სურ-ვილს უნდა აკლდებოდეს... წავიდეთ ემაწვილებო. (გადიან.)

ბაგოსვლა 4.

ჰმუხა და ბერდია (ხუკსურები ჩაჩქანით და ფარხმლით შეტურვილნი)

ჰმუხა. (ხალხი მოსდევს უკან) აბა, ბერდიაკ, უოჩაღად იუაკ, თავ უნდა გიკენწლა.

ბერ. გამტყუვი და დამწუვი ორნივ დმერთს ეხვეწებთან... დიაც მიმავალ იკვების, მამაც მომავალ.

ჰმუხ. იფარკ. (გაიმძრობს სმალს).

ბერ. (გაიმძრობს სმალს, მიიწუკენ ერთმანერთზედ. ორნივ მე-იდანს უგლიან და თან-და-თან ერთმანერთს უახლოვდე-

ზიან, ორნივე ჩაცუცქლებიან და ფარ-ხმლობენ.) უკე თავს მოგხვდა.

ჰმუხ. გადავიხადე.

ბერ. გამაგრდი, შე წუწკო!

ჰმუხ. თავს მოდის.

ბერ. მიიტანს იერიშს.) სად გარბი დიაცებო.

ჰმუხ. (უკან-უკან იწეკს) თავს გაუფთხილდი.

ბერ. ესეც შენ! (ხმალს ძალზედ დაჭკრავს თავში).

სხვა ხევსურები. (ხმლებით აშკვლეებენ) ბერდიამ ჰკენწლას, ბერ-დიამ! (მოძარნი გაშორდებიან, ხალხი ულოცავს ბერდიას გამარჯვებას. ხალხში გამოდის ერთი ჯგუფი.)

გამოსვლა 5.

ხალხი, მერე გორჯასპ და ქაიხოსრო.

ხალ. ბურთი ძოაქეთ, ბურთი! (უაიუოფა ხალხი ორ-პირად. ერთი თავადთაგანი შუა ადგილს აადებს ბურთს, ორივე მხარე მიუშურება წასართმევად. თბრძვინს, ხან ერთ მხარეს გააქვს ბურთი, ხან მეორე მხარეს. შემოდინ ქაიხოსრო და გორჯასპ).

ქაიხ. მეზურნეებს დაუძახეთ! მეზურნეებს.

ხალ. მეზურნეები, მეზურნეები!

ზორ. რად გინდა მეზურნეები?

ქაიხ. მარჯლისი გათავდა, ჯარი უნდა შემოგვრიფოთ და დედოფლს მიუკუებეთ, (მოკვლენ მეზურნეები) შესუარ ნაღარას დაჭკარით. (მეზურნეები უკვრენ ჯარი გროკდება.)

ზურნას გაახუმებს სელის აჭნეკით) დარბდით, დედოფალი ესლავ გამოვა (აყენებს ხალხს).
ხალხში ხმა: დედოფალი მობძანდება, დედოფალი! (ზარების რეკის ხმა. ხალხი მიეგებება).

გამოსვლა 6

ივინივე, ქეთევან დედოფალი, მარიაშ, შერმაზინ, ნოდარ,
და სხვანი, ქალნი და კაცნი-

ქეთ. (შემოდის, ეძაწვილი ქალები ფეხ-ჭკემ უყავილებს ფიანდა-ზად უფენენ) გურთსეკა თქვენდა, კასეთის უყავილნო, მძანო და დანო! (თავს უგზავს ყოველ მსარეს.)

ხალ. (ჭედ-მოსდით და გატაცებით) სცოცსლობდეს ქეთევან დედოფალი, სცოცსლობდეს კანთა იმედად!

ქეთ. (მიუბრუნდება ნოდარს) უბძანეთ საწყედაშე ქვეკვს მოხადონ და ხალხს დაუხვდენ... მე მინდა დღეს ყველანი გამეგებონ სიარულდენ.

ხალ. სცოცსლობდეს დედოფალი, სცოცსლობდეს მრავალ-ყამიერს! (აძობენ ვახუშტს «მრავალყამიერს».)

ქეთ. აგრეთვე მოხადეთ ზურის ჩრმობები და დაურბიგეთ აქ მყოფ გლასაკთა და დაგრდომილთა.

ნოდ. დიდებულო დედოფალო! თქვენს გულ-ურბობას სწამდვარა რი არა აქვს, მაგრამ გკადრებთ და მოგასსენებთ, რომ კასეთის ზოგიერთს მსარებში სეტყვამ ჭინხასული წახადინა და ხალხი გაჭირვებაში გახლავს... აქ მოგროვილ ზურს დამუულებსთვის უნდა გაუფთხილდეთ.

ქეთ. მგონი მე კიდევ მამქვს რამდენიმე ორმო პური?

ნოდ. დიად, დიდებულო დედოფალო! თქვენი სახლი სიბდიდ-
რე-ულეველია, ისე როგორც თქვენი გულ-უხვობა, მაგრამ
ის ორმოები თქვენის სამკაულების სასყიდლად გახლავს
დანიშნული.

ქეთ. ვერ ხალხი და მერე სამკაულები, ჩემო ნოდარ... უბა-
ნეთ ესლა ეგ პური დაურიგონ და დამშულებს კი დანარ-
ჩენი ორმოები მოუხადეთ.

ნოდ. წელანვე მოგახსენეთ, დედოფალო, თქვენი გულ-უხვობა
ულეველია მეთქი. (მდაბლად თავს უკრავს).

ქეთ. თუ ეგეც არ ეყო დამშულებს, მაშინ გახსენით ჩემი სა-
ლარო და რაც სიბდიდრე, ან სამკაულები მოიპოვებოდეს,
ხალხს გაუნაწილეთ. (ამილახვარს) ბატონო ამილახვარო,
რად მოგიწყენიათ?... თუ,—გახეთს დავიწყებია მასპინ-
ძლობა და ღირსეულად ვერ გაუმხიარულებიხართ?

ამირ. დედოფალო, სადაც თქვენა ბმანდებით, იქ მოწყენას ხე-
ლი არა აქვს... მარტო თქვენი ხილვაცა კმარა, რომ გა-
ცი ედემის საამოვნებას მიეცეს!... და მე, მე კი ორ-გვა-
რად ვარ დასახუჭრებული: თქვენის სილვით და თქვენის
კეთილის თვალთ!... რა მამქვს მოსაწყენი? ჭეშმარიტად,
დედოფალო! სულითა და გულით ვსიამოვნებ.

პირველი თავადიშვილი. (შერმაზინს) ბატონო შერმაზინ,
ჭიდაობას ვმარტავთ, დედოფალი სომ არ ინებებს ყუ-
რებას?

შერ. აი ვვითხამ და... (მიდის დედოფალთან) დედოფალო,
ჭიდაობა იმართება, ხომ არ ინებებთ ყურებას?

ქეთ. დიდის სიამოვნებით... მე მიუვარს ჩემის ხალხის თამაში,
რომელშიაც სიამარდე, ღონე და ვაჟ-კაცობა გამოითქმის.

- უბძანეთ აქვე გაშალონ ხალიჩა, აქედგან ვუუუერბოთ.
 შერ. აბა, ქაიხოსრო, უბძანეთ!.. (ქაიხოსრო მიდის).
- მეორე თავ. ვინ იჭიდავებს?
 პირველი თავ. ქართლიდგან ჩამოუყვანიათ ნაჭები ფალავანი...
 აშობენ, მის ქამანდს კამბეჩიც კერ გაუძაგრდებაო.
- მეორე თავ. არა მგონია, ჩვენს ფალავანს გაუძლოს!... იმის
 ხარმას ჯერ კაცი არ გადაჩენია.
- მესამე თავ. მაგას მოედანი გამოაჩენს.
 პირველი თავ. წუხელის ძალიან გაუძარჯვნიათ ქართლელებს.
 (მოიტანენ ხალიჩებს, დოჩებს, მუთაჭებს და შლიან.)
- მეოთხე. უმწვილეობ! ეგ როგორ მოძხდარა, რომ კახეთში ალა-
 ვერდობას გაძარჯვება ქართლელებისათვის დაგიტოვიათ!..
 მე მითხრეს, წუხელ შვიდი ფალავანი წაუჭტეკვიათ ქართ-
 ლელებს.
- შერ. დიდებულო დედოფალო! ქართლელები სტუმრები გან-
 ლაგან, გუშინ ხათრი შეკუნახეთ...
 მეოთხე. (ამილახვარს) გესმისთ, ბატონო ამირინდო, რას აშობს
 შერმაზინ?...
 შერი. დედოფალო! უკან დარჩენილს შინ მშვიდობის მეტი რა
 კოჭმის?!... მაგას სიტყვებს სიძარტლეს მოედანი გა-
 მოაჩენს.
- მეოთხე. (ქაიხოსროს, რომელიც მიუახლოვდება იმით.) შენა, ჩე-
 მო ქაიხოსრო! შენ კი არ ავირუბ ჭიდაობას?
- მაინ. დედოფალო! სადაც თქვენი კეთილი თვალი ტრიალებს,
 მე ყოველ-გვარის ბრძოლისათვის მზად ვახლავართ.
- მეოთხე. (ღიმილით) ამირინდო, ეს სიტყვები თქვენ შეგახებათ.
 რაკი საქმე ბრძოლასუდ მივარდება, ჩემი რაინდნი მას-
 შინძლას მოუაღუობასაც იუწყებენ.

შერ. დედოფალო! ეკელაიური მზად გახლავს.

მეთ. მამ დაიწუეთ.

ამირ. ნება მიბოძეთ, ჩემს თვალავანს მივხედო.

მან. ნება მოეცით წავიდეს, დედოფალო, თორემ თავის თვალავანის დამარცხებას თქვენ დაგაბრალებთ.

მეთ. თუ აგრეა, შეგიძლიანთ მიბძნდეთ. (დალაგდებიან. ზურნა საჭიდაოს დაუკრავს. ერთის მხრიდან ამირინდო თავის ამხანაგებით გამოიყვანს მოჭიდავე ქართლელს, მეორე მხრიდან დავით ასლანიშვილი, ორნივე ამხნეებენ თვალავანს, უსწორებენ ჩონხებს, უგეტენ ჩონხის სახლებს. ჭიდაობაჲ ქართლელი წააჭტევს კახელს.)

მან. (გაფითრებული დედოფალს) დედოფალო, ნება მიბოძე მე ვიჭიდაო!

მეთ. დამშვიდდი ქაიხოსრო! ქართლელებიც ჩვენი ძმები არიან. ამირინდოს მიჭყავს თავისი თვალავანი დედოფალთან ღ დასჩოჭებს.)

მეთ. ქართლელა, შენ დაგვამარცხე, მაგრამ გამარჯვებული ღირსეულად დასაჩოჭრების ღირსია, მტერი იყოს იგი, თუ მოყვარე. ბატონო ნოდარ, გთხოვთ მომდურავი არ გაუშვათ. (ნოდარ თავს დაუკრავს ღ თვალავანი გაჭყავს) ბატონებო! ხელა ვი სადილობის დრო არის, გთხოვთ ნადიძად ჩემთან მობძნდეთ. შერმანინ, ყველანი მოიწვიეთ. (ქაიხოსროს) შენც ხომ მოხვალ?

მან. მე სტუმარი მუავს, დიდებულა დედოფალო!

მეთ. ვინ არის ისეთი სტუმარი, რომ ჩემთან მოსკლას არ ეკადრებოდეს?

მან. დედოფალო!...

მეთ. ვინ არის მეთქი?

ქაინ. გორჯასებ, დიდებულო დედოფალო!

ქეთ. ჩვენი განთქმული მეომარი, ჩვენი სახელოვანი ხევესური!... მოიყვანე, ქაინოსრო, მოიყვანე უეჭველად. ჩემს სახლში და ჩემს გულში იმას ყოველთვის ადგილი აქვს, როგორც ერთს მამულის ერთგულს, როგორც მისთვის თავდადებულს!... მაგრამ აგერ თითონაც (დაინახავს სალსში) აჭ დაუძახეთ, ქაინოსრო.

ქაინ. გორჯასებ, გორჯასებ! (გორჯასებ მოკა და დედოფალს მდაბლად თავს დაუკრავს.)

ქეთ. როგორ გეკადრება გორჯასებ, აქა სარ და არა მნახე?

ზორ. დიდებულო დედოფალო! გარს ისეც ბევრი გეხვევიან და მე კელარ გავბედე თქვენი შეწუხება.

ქეთ. კარგი, კარგი!... მაგ დანაშაულს იტოდე არ შეგინდობ. სადილად ჩემთან უნდა მოხვიდე და ბოდიშს იქ მოინდო. (თავის დაკვრით) ნახვამდის, უმწკილებო! (კადის, ყველანი მისდევენ, გარდა ქაინოსროსი, რომელიც გატაცებით უყურებს. სხვა სალსი დაიშლება).

ბამოსვლა 7

ქაინოსრო და მერე ზორჯასებ.

ქაინ. (უყურებს კარგა ხანს) ვურთხეულიმც იქნები დედათა შორის, ნახო, გულ-კეთილო ქმნილებაჲ!... ნეტარიმც არის ის ქვეყანა, სადაც შენებრივ ვარდი გაითურჩქნება.

ზორ. (შემობრუნდება) ქაინოსრო, რამ დავაფიქრა, რასა ღაბზარავობ?...

ქაინ. არ ვიცი, ძმაო! მე თითონაც არ ვიცი!.. რაღაცა მწუხარება, რაღაცა წადილი გულს მიბურავს, გულს მიდა-

ღავს!... მწუხარება გველსავით გულში შემომწარვია და ძღრღნის, სისხლსა მწოვს და მოსვენებას არ მძღვეს!.. ღამე ყველანი განსვენებას ეძღვეიან და მე კი ძილ-გატუხილი მინდვრად და კვლად უნდა გავიჭრა, რომ გული გადავკაყოლო!...

ზორ. ხომ არავინ შეგვეყარებია? (ჭახოსრო გაწითლდება და თვალს არიდებს) მითხარ, რუ აგრეა, მითხარ, ვინ არის?... მე არა მგონია საქართველოში უარი გითხრას ვინმემ.

ქაინ. (ოსვრით) არა, გორჯასპ! მე არავინ მიყვარს...

ზორ. იქნება უარს გუებნიან და თავ-მოყვარეობა ძმასთან გამაღვიებს... მითხარ, ჯ გორჯასპ მოგიკვდეს, თუ კრთს ღამეს-ღა დაგაფიქროს... ამაღამეუ მთაში გავიტაცლო!

ქაინ. მე დარწმუნებული ვარ შენზედ, მაგრამ კვ არ შეიძლება, არ მოხერხდება.

ზორ. (გასარბული) მას მართალი ყოფილა, კილაცა გიყვარს.

ქაინ. (თვალს არიდებს) შენ სცდები.

ზორ. ვცდები? მას თვალს რად მარიდებ? რაღა წითლდები?... თუ,—მე შენს ძმად ნათიცს, შენთვის თავ-დადებულს მიმაღავ?... ჭახოსრო! რითი დავიმსახურე შენი უნდობლობა.

ქაინ. (მღელვარებით) მე შენ გენდობი, შენ არავერს გიმაღამ, მაგრამ... (სასჭაროდ) არის ხოლმე ისეთი გულის მოძრაობა, რომელშიაც შენს თავსაც კვ გამოსტეხინარ... გინდა რომ შენს უნებურად გაჩენილი წადილი გულშივე მოიკლა... მაგრამ სეღამ — უღონო ხარ, სუსტი, არა შეგიძლიან-რა!... მიშველე რამე, მიწამლე რამე, გორჯასპ!

ზორ. (დააცქერდება) ჭახოსრო! შენ დედოფალი გიყვარს!

ქაინ. (პირზედ ხელს აფარებს) მე კვ არ მითქვამს!

ზორ. ან გთქვამს და აგრე ვია... გამოტყდი!
 შიბ. (ანკვეით) არა... რას ამბობ... მაგრამ რაღა დაკმალო
 მე უბედურმა! (მოესხევა) მიშველე რამე. მე ვერძინობ, რომ
 მაგაზედ მარტო სვიქრიც კი დიდი დანაშაულის, მაგ-
 რამ რა კენა, რომ ყოველი იმის შესედა, იმისი სიარუ-
 ლი, იმისი სუნთქვა გონებსა მიბნელებს, და დაკ-ბრუს
 მახვევს... ვსედავ ვიღუბებ და ველარ შეემდგარვარ, ვსე-
 დავ უწესობას ჩავდივარ და თავი ველარ შემეყნებია!

ზორ. (დაღონებით) ვაჟ-კაცს განაგრება უნდა, გამაგრდი ძმაო,
 გამაგრდი... წავიდეთ, მთაში, კინადროთ, კიაროთ, ვი-
 ქეთოთ და დრო... მოგარჩენს.

შიბ. წავიდეთ, წავიდეთ გორჯასში... წამიყვანე, მომარჩინე.
 (მოესხევა) მე, რომლის გულმაც შიში არ იცოდა, აჭა,
 დამონებულნი, შეშინებულნი ქეთევანის თვალთა ელვარების-
 გან, მთაში გავრბივარ, სიმაგრეს ვეფარები!... ღმერთო!
 (ხელებს დაიფარებს პირისასეზედ. ანკულობას საღსში,
 შეკრთება) რა ამბავია?... რა მოხდა?!

ხალი. სიკვდილი კენს, სიკვდილი მოღალატეს.

ზორ. რა მღელვარებაა?

შიბ. უეჭველია საშინელება რამ უნდა იყოს. (შემოვარდება
 შიკრიკი).

ბავოსვლა 8.

იგინიფე და შიკრიკი.

შიკ. (დაგლეჯილის ტანისამოსით) ბატონო ქაიხოსრო! გვიშ-
 კელეთ... მეუფე მოგვიკლეს, ბატონი ალექსანდრეც მოგ-
 კიკლეს!

- ქაინ, და ზორ. (ერთად) ვინ მოკლა, რას ამბობ?!
 ხალხი. (მღელვარებას) სიკვდილი მოლაღატეთ, სიკვდილი!
- ქაინ. (ბძანებით) გაჩუბდით!... გვიამბე ჩქარა, რას ამბობ?
- შიკ. მეფე დავით და მამა მისი ბატონი ალექსანდრე კოსტანტინემ დაასოცვიანა!
- ქაინ. და გორ. (გაკვირვებით) როგორ?... კოსტანტინემ დაასოცვიანა თავისი ძმა და თავისი მამა?...
- შიკ. დიაღ, ბატონო?...
- ქაინ. ღმერთო! ეს რა ესმის ჩემს ყურებს!
- ზორ. ურჯულს სარწმუნოების გმობა არ ეყოფოდა, რომ კიდევ ასალი ურჯულოება არ ჩაედინა?
- ქაინ. (შვიკრივს) ეგ რა სთქვი?... არა... უთუოდ სძენამ მილაღატა. დაწვრილებით გვიამბე რა მოსდა, როგორ მოსდა?
- შიკ. სომ მოგესსენებთ, კოსტანტინე დიდის ჯარით მოვიდა და მიიწვია თავისი ძმა მეფე დავით და ბატონი ალექსანდრე... როცა იქ გასვლით, ნადირობა გამართეს და ჩვენ კი თან არავინ გვიასლეს... მეფემ კი ბძანა, რომ ჩემს ძმას კოსტანტინეს შაჰისგან საიდუმლოდ რაღაცა აქვს დაბარებული ჩემთანაო და ტყეში იმიტომ მიკვივართ, რომ იქ მარტოდ შეგვატყობინოსო... ჩვენ დავრჩით სპარსების ურდოში. რა გვეცოდინებოდა იმათ განზრახვა?... საღამო ხანს, ერთი დაქრილი ქართველი, მეფის მსლბეულთაგანი მოვიდა და იმან შეგვატყობინა, რომ მეფე დავით, ბატონი ალექსანდრე და შვიდნი დიდებულნი, რომელნიც თან ასლდენ, თათრებს დაუჩენიათო!... მე მშინვე თქვენთან გასვლით, რომ შემეტყობინებინა.
- ქაინ. ოჰ, უკაცურო, უსინიდისო!... საღამდის მიგიყვანა თავმოყვარობამ?... რა დედამ გმობა, ღვთის პირისაგან წყე-

ულა, მოლადატეკ, კანო!... ხალხო, გაწყდეთ და ნუ შეგირჩენთ სირცხვილს!

ხალ. გაწყდეთ, გაწყდეთ!

ქაინ. კოსტანტინეს იმედი აქვს, რა თავიდგან მოიშორებდა კანონიერს მეფეს და თავის მამას, თითონ გამეფდებოდა... დავუბტვიცნოთ, ძმანო, რომ ავასაკი ვერ გამეფდება საქართველოში, ზგი ვერ მიიღებს ბატონობის ღირსებას, ვერ მოიპოვებს ხალხის სიყვარულს!

ხალ. სიკვდილი ავასაკს, სიკვდილი კოსტანტინეს!

ქაინ. სტოცხლობდეს საქართველო და მასთან დედოფალი ქეთევან!

ხალ. სტოცხლობდეს, სტოცხლობდეს! (შემოკარდება შერმაზინ.)

ბაგოსკლა 9.

იგინიფე, შერმაზინ და რამდენიმე თავადი:

შერ. (შეშინებულის სახით) რა ამბავია, უმწყვილებო!

ქაინ. კოსტანტინემ მეფე და მისი მამა მოგვიკლა!

შერ. რას ამბობ? (გამტურდება. შესდგება და წყნარად) ოჰ! რა სამცირკა, რა უკადრისი სამცირე! (პირსუფთა ხელებს დაიფარებს).

ხალ. სიკვდილი ავასაკს, სიკვდილი მტურთა!

შერ. (გამოფხინდლება) შერთალი სართა!... სიკვდილო ავასაკს, სიკვდილი მტურთა! (სახქაროდ გაბრუნდება.)

(ფარდა)

მოქმედება მეორე

(სცენა წარმოადგენს დარბაზს, უკანცხებით შორთულს და მთლად ორსოებით მოფენილს. საღამოა. დარბაზი განათებულია.)

ზამოსვლა 1.

ქაიხოსრო მარტო

ქაიხ. (ზის დაფიქრებული) გადაწყდა!... უნდა დავრჩე!... უნდა დავრჩე სატანჯველად!... ამას ითხოვს სინიდისი და მოკალებს!.. გამაგრდი გულო, გამაგრდი! შენ მოკელის ჟოჯოსეთის წვალება, მაგრამ კაცად იმიტომ გაკენილვარ, რომ უნდა გავუძლო, ავიტანო! (დაფიქრდება) ადვილი სათქმელია «გავუძლო, ავიტანო»!... გავუძლო ყოველ უამს ქეთევანის სიასლოკეს, გავუძლო იმის მიკარებას, რომელიც მათრობს, მაგიუებს, გონებას მაკარგვინებს!... ავიტანო გაუწყვეტელი ცუცხლი, რომელიც გულს მითუთაჭავს, სისხლს მიშრობს და ბოლო კი არსადა სჩნდეს?.. ეგ მარგუნა ბედმა. (დაფიქრდება) არა, არ შემიძლიან!... ვერ ავიტან, ვერ გავუძლებ!... კიდევ უნდა ვნახო მე ქეთევან? კიდევ უნდა ვნახო იმის ცუცხლის მიგრჩევი თვალები!... არა, არ შემიძლიან, კვლავ გავუძლებ! (საჩქაროდ) რაღად ჩავისხა გულში საწამლავი, რაღად გავიძლიერო

წელული? გასწი ჩემო თავო, გაიჭექ, გადაიკარგე სადაც იყოს. მეტი ნახვა—მეტი მწუხარება! (გარბის კარებთან, შესდგება) მერე მამული? მერე ჩემი მოკალეობა?! (მწარედ) ღმერთო რა ძნელია სიცოცხლე, რა ძნელია გაცად ყოფნა, რა ძნელია გაციასგან მოკალეობის აღსრულება!.. (დაფიქრდება) ახლა, ამ საერთო გაჭირვების დროს, როდესაც ყოველ მხარეს მტერი შემოგვსევია და ფიქრობს ჩვენს დამარცხებას, ჩვენს დამცირებას, მე ვეღარ დამიმორჩილებია ჩემი გული და გაქცევას ვაპირებ!... გრცხვენოდეს ქაიხოსრო, გრცხვენოდეს მაგ ფიქრისთვის! (დაფიქრდება ერთბაშად) განმშორდი უგაცურო ლაჩრობას! რა ხელი გაქვს მეომართან, მამულის-შვილთან! შენ ვინ მოგცა ნება, გაჭირვებაში მას თავი დაანებო? (მისწვდება გულს) გაჩემდი, შესდექ, მოკვდი გულო!... მამულმა გასესხა სიცოცხლე და მასვე უნდა დაუბრუნო! (შემოდის ქეთევან ქაიხოსრო შეკრთება.)

გამოსვლა 2.

იგივე და ქეთევან

ქეთ. (მძიმე შაკებში) ქაიხოსრო! შენ კიდევ მოსულხარ?

ქაიხ. (მდაბლად თავის დაკვრით) დიად, დედოფალო!

ქეთ. (თანაგრძობით) ჩემო ქაიხოსრო, რა რიგად ფერი წავსკლია, რა რიგად შეუწუხებისარ უბედურს შემთხვევას!

ქაიხ. განა არ უნდა შეუწუხებულვიყავ, დედოფალო, საერთო საქმისთვის... მე ქართველი გახლავარ და მესმის ჩემი მოკალეობა.

მეთ. მართალი ხარ, მართალი. ყველა ქართველის მოკვლეობა იზრუნოს, იწუნოს თავის სამშობლოსთვის, მაგრამ თავ-განწირულებადის კი არ უნდა მივიდეს. საქმე, ჩემო ქა-იხოსრო, საქმე!... საქმე ეჭირვება ჩვენს ქვეყანას.

მაიხ. (გატაცებით) დედოფალო, საქმე ეჭირვება, და მეც ვფიცავ ვაჟ-გატას სახელს, ვფიცავ ჩემს მამულს, ვფიცავ შენს სახელს, დედოფალო, რომ სამსახურს საქმითაც დაგიმტვიცებთ!

მეთ. შენ მეტად აუღელვებოხარ პატროსანს გრძნობას.

მაიხ. დიად, აუღელვებოვარ და აგრეც უნდა იყოს... განა მე საქართველოს შვილი არა ვარ?... მაგრამ მე რა ზრუნვის დირსი ვარ, დედოფალო!... ქვეყანაში მეც ერთ ჩა-ლას შეკადგენ, დამბერავს ქარი და ვინ იცის საით გადა-მაგდებს!...

მეთ. ყველანი აგრე ვართ, ჩემო ქაიხოსრო!... მაგრამ ეგ მაინც ნებას არ გვაძლევს მოკვლეობას ვულადატოთ.

მაიხ. (აღელვებით და მწარის ღიმილით) აგი მეც არა ვლადატობ, დედოფალო!

მეთ. (რაღენიმე ხანი სიჩუმეა) ქაიხოსრო! შენ ხომ იცის, რომ კოსტანტინეს შუა-გატები მოუგზავნიას!

მაიხ. დიად, დედოფალო, ვიცი.

მეთ. იცი იმისი სურვილი?

მაიხ. დიად, ის ითხოვს, რომ განსეთმა მეუფად მიიღოს. მაგრამ ეგ შეუძლებელია, სანამ ჩვენს ძარღვში წვეთი სის-ხლი სდგას, სანამ ჩვენი გული სცემს.

მეთ. ეგ ხომ გადაწყვეტილია... მაგრამ მაგის გარეთ რას ით-ხოვს, არ იცი?

- ქაინ. ეგ სათხოვარიც მეტის-მეტია, დედოფალო! სხვა რაღა უნდა ითხოვოს?!
- ქეთ. უსჯულო არა ემარბხს ამდენს ავასაკობას! ის მე მთხოულობს ცოლად!
- ქაინ. (შეშინებით.) თქვენ!... რა ბძანეთ, დედოფალო?... არა, სმენამ მიმტყუნა, ეგ აგრე არ იქნება!
- ქეთ. ნამდვილად, ქაინოსრო!... მე მთხოულობს.
- ქაინ. მაშ მართალია?... მაშ ტყუილად არ დადიოდა ეგ სმა?
- ქეთ. შუა-კაცები დღეს საჭკეენოდ გამოაცხადებენ იმის თხოვნას... იმისთვის შეგყარეთ დღეს.
- ქაინ. მერე, დედოფალო! თქვენ რა ჰასუსი გაქვთ მომზადებული?
- ქეთ. მაგას გაიგონებ, როცა შუა-კაცები მოვლენ, და ჩვენი დიდებულნი შეიკრიბებიან...
- ქაინ. (წაიწკვს წინ, მღელვარებით) იქნება... (სმა-დახლად) მაგრამ, მომიტევეთ... ეგ არ შეიძლება, ეგ არ მოსდება!... მომიტევეთ... გონება მეფანტება, როდესაც საჭმე თქვენ შეგესებათ!
- ქეთ. (თვალს არიდებს) გამაღლობ, ჩემო ქაინოსრო, მაგ... მაგ ერთგულებისთვის. ჩვენ ყმაწვილობითვე ერთადა ვართ შეზდილნი.
- ქაინ. დიაღ... ყმაწვილობითვე... ჩვენ... შევეჩვიებით ერთმანერთს... მერე თქვენ შეიქენით ვახთა დედოფალი... მე კი თქვენი ერთგული ქვეშევრდომი...
- ქეთ. (იქით) ღმერთო, ძალა მომეც, აღვასრულო ჩემი ვალი! (ქაინოსროს) გორჯასუ ხომ მოვა ამაღამ?
- ქაინ. დიაღ, გახსლებათ.
- ქეთ. მე მინდოდა მეთხოვნა, სვესურნი მოეშველებინა ჩვენთვის.

ქაინ. გორჯასუ ჩემი ძმას, დედოფალს, და მასთანაჲ თქვენ-
თვისაც თავ-დადებული! ის თქვენს ზმანებას ელის. (შე-
მოდის მარამ).

გამოსვლა 3.

ივინივე და მარამ.

მარ. (თავს უგრავს ქაინოსროს) დედოფალს!... ეპისკოპოზი
გიახლათ, რაღაცა საიდუმლო აქვს თქვენთან სათქმელი.

ქეთ. მე ქაინოსროსთან დამალული არა მაქვს-რა, მოასსენე აქ
შემობმანდეს.

მარ. ის მოგასსენებს, რომ დედოფალი ცალკე უნდა ვნახოვო.

ქეთ. (უსიამოვნოდ) ნეტა რა უნდა?... უეჭველია, საქმე ჩვენს
სამეფოს შუახება და ხალხის საქმე გი მე არ მინდა ხალხს
დავუმალო! (მიდის. მარამ მისდევს.)

გამოსვლა 4.

ქაინოსრო, მერე ნოდარ და დიდებულნი.

ქაინ. (დაფიქრებული დგას) ურწმუნოვ! ახლა ეგ უსჯულოება.
მოიგონე, რომ რძალი, შენის ძმის ცოლი შეირთო?...
ძმად წერას აუტანისარ, ეოსტანტინე, გაფთხილდი, გაფთხილ-
დი!... შენ ქართველებს ეთამაშები, მაგრამ იმართთან სუმ-
რობა ისე ადვილი არ არის, როგორც შენა გგონია. ცო-

ტანი ვართ, მაგრამ შეხედე ჩვენს მთებს, ჩვენს ტყეებს, ჩვენს ბუნებრივ სიმაგრეთ და თავ-გადადებსა საერთო საქმისთვის, შეხედე და დაწმუნდები რომ ერთს ათობა შეუძლიან!... მამ გათვსილდი, თორემ... (ერთბაშად თავში ხელს წაივლებს) ქეთევანი რომ დასთანხმდეს?... მისთხოვდეს, მაშინ?... რ-რ! მაშინ ჩემთან გეჭება საქმე, საკუთრივ ჩემთან, გოსტანტინე, და გეფიცები ქეთევანის სახელს, რომ ჩვენში ერთი-ღა ივლის დედა-მიწასე, ერთი-ღა დასტკებება მზის სსივით! (შემოდის ნოდარ.)

ბამოსვლა 5.

ივინივე, ნოდარ, შერმაზინ, ღვით, შრიდონ და დიდებულნი (შავეებში).

ნოდ. მობძანდით, ბატონებო, მობძანდით! (შემოდინა დიდებულნი და დასხდებიან.)

შერ. (ცოტა სიჩუმის შემდეგ) ბატონებო! თქვენ კარგად მოგესვენებათ გოსტანტინეს სამარცხვინო მოქმედება... ნამუსის, სინიდისის და კაცობრიობის წინააღმდეგ მან დაივიწყა ძმისა და შვილის მოკვლეობა, მან უარ-ჭყო სარწმუნოება, ჭკმო სული-წმიდა და ამ სიბილწისთვის მოიპოვა შაჰ-აბაზის წყალობა და მეგობრობა... იმან მისცა ჯარი და აწ ჩვენს მამულს უგვე შემოეხვივნენ ურჯულონი ამათის შემწეობით გოსტანტინე კასეთში გამეფებას აპირებს და იმას კი ივიწყებს, რომ ამ წადილის მისაღწევად მარტო შაჰ-აბაზის და სპარსელების თანაგრძნობა

-28 არა კმარა. აქ ეჭირება ქართველთ თანხმობა, ქართველთ
 -5 მიმხრობა, ქართველთ ზატივის-ცემს!... ვერც ერთს ამ
 -მად გრძნობას ვერ დაიმსახურებს მოლალატე, რჯულისა და
 -25 ერის გამყიდავი, მამისა და ძმის ძველელი ავაზაკი!... სხვა
 -16 რჯულის საღბი ვერ იხარებს საქართველოში, იგი ვერ გა-
 -მად იდგამს ფესვებს, იგი ვერ მოგვეცემს ნაყოფს!... იფიქ-
 -და რეთ, დიდებულნი, გადასწყვიტეთ: შეგვიძლიან შივილოთ
 -25 კოსტანტინეს სურვილი, შეგვიძლიან დავნებდეთ?

შეელანი. არასოდეს, არასოდეს!

ბორ. კაცის ძველელს სისხლია მოკეთხლების... მამისა და ძმის
 ძველელი ჩამოსაღრჩობია, ნარალი წაიბილწების მის მიკა-
 -ინ რებით... აქ რა ლაშარაკი გვინდა, წავიდეთ, ძალსაყვით
 დაკადრჩით.

შანი. ბატონებო! მე მიგვირს წინადადება განთქმულის სპასა-
 ლარისა... მაგის სიტყვებს ადგილი არა აქვს ჩვენს კრე-
 -ბაში, ყველა ქართველს შეუძლიან იყოს ქართველი და
 -25 მხოლოდ ქართველი!... მას შიში ღ ძალა ვერ შეაკრთობს,
 ვერ აცლევინებს ფერს... ჩვენ ეს დაგვიმტკიცეს ჩვენთა
 -25 წინა-პარტ, მათ გაგვიკვალეს გზა და მათს ნაკვალავს უნ-
 -25 და მივუკეთ!... თუ უბედურებამ დაგვძალა, გააწყდეთ პირ-
 -ზე ღიმილით, გააწყდეთ დარწმუნებულნი, რომ ჩვენის მო-
 -25 ვალეობისათვის არ გვიღალატნია?

შეელანი. გააწყდეთ, გააწყდეთ!

შერი, ჩემი საკვლასაკით გათეთრებული თმა ამტკიცებს ჩემს
 ხნიერებას, მაგრამ თქვენის სიტყვების გამტარებს გული მი-
 ლადდება, სისხლში ძალა და სითბობა შემატება... ესლა
 შემიძლიან თამამად წარკვადგე ჩემს წინაპრებთან და ამა-
 უად გუთხრა: საქართველოს სახელი ბრწყინავს, მას დარ-

ჩა დიწსეულნი შეიღნი, რომელნიც მის ლამპარს არ განაქრობენ! (მღელვარებით) მოდი, ქაიხოსრო, მოდი, ჩემო შვილო! მშობელსა სურს გულში ჩაგიკრას, მიუხსლოვოს თავისი მკერდი შენს მხნე მკერდს. (მოესხვევა) მასმ გადაწყვეტილთ ბრძოლა, ბრძოლა სანამ უკანასკნელი წვეთი სისხლი ძარღვებში დაგვრჩება... ესლა უნდა მოგახსენოთ, დიდებულნო, რომ ქეთევან გერა ჭბედავს დედოფლობის მიღებას თავის-თავსად... მობეზრებულა იგი ამ სოფლის ამარებით და სურს მონოზნად შევიდეს, რომ თავის ხალხის ბედი დედა-ღვთისას შეაქედროს.

შველ. ეგ არ შეიძლება, არ იქნება!

ზორ. ქეთევანია დედოფალი, მან უნდა იბატონოს, ვიდრე მისი შვილი თეიმურაზ წამოიზდება.

ქაიხ. უმაგისოდ ჩვენში განხეთქილება ჩამოკარდება, კასეთი დაიდუპება.

შერ. მაგის გარეთ უნდა შეგატუობინოთ, რომ კოსტანტინეს შუა კაცები გამოუგზავნიან, რომელნიც ამ ცოტას ხანში აქ მოვლენ.

ზორ. რად გვინდა იმათი მოსვლა, იმათი შუა-კაცობა... ჩვენი ჰასუსი გადაწყვეტილია... შენ ქეთევან გვაჩვენე და შეკემუდარნეთ არ დაღუპოს კასეთი.

შერ. დედოფალი ესლავ აქ გამობძანდება, აგერ მგონია კიდეც მოდის! (დიდებულნი იფხვად წამოდგებიან, შემოდის ქეთევან და მარჯამ, ყველანი მდაბლად თავს უგვრენ, ქეთევან ჩამოჯდება.)

გამოსვლა 6.

ივინივე, ქეთევან და მარიამ.

ქეთ. ბატონებო, დაბძანდით.

ბორ. დედოფალო! მე შთის კაცი გახლავარ და მასხადამე პირ-
ში მოქმელი... შემინდე კანნიერება, მასხატიე გაბუდულო-
ბა, მაგრამ უნდა შემოგაკადრო, მოგახსენო... შენ დედა
ხარ ჩვენი, ჩვენ შენი შვილები. მიიღე მუდარება ჩვენი,
ნუ უგუგადებ შენს ხალხს, ყველას შენგენ უჭირავს თვა-
ლი!...

ქაიხ. თუ შენ დაგვანებე თავი, დედოფალო, უთანხმობა ჩა-
მოკარდება და მთელი საქართველო შეიმუხრება მტერთა-
გან!... არა, დედოფალო, თქვენ უარს ვერ იტყვიან ჩვენს
თხოვნაზედ.

შერ. დედოფალო, ხალხი ითხოვს თქვენს სამსახურს, მარ-
ტო თქვენ გერწმუნებიან, თქვენდამი მოუზღვიანთ თვა-
ლი.

ქეთ. ხალხისთვის თავის შეწირვა წმიდაა და შეუგინებელი, მის-
თვის ბრძოლა სასახელოა და მოკალეობაა ყოველის სუ-
ლისა... მაგრამ, ბატონებო, მე რა შემძლიან ერთს ულო-
ნო დედა-გაცხს?... მე მინდა თავი შეგწიროთ, გამსახუ-
როთ მით, რითიც შემძლიან; მაგრამ ხალხის გამკეობა
ვივისრო, როდესაც ჩემს თავზედ დარწმუნებული არა ვარ,
— ეგ არ შემძლიან, ეგ არ შეშენის ნამდვილს საქარ-
თველას შეიღს.

შველანი. დედოფალო მიიღე ჩვენი თხოვნა, ჩვენი მუდარა...

დედოფალი დედა თავის ხალხისა, განა მშობელს ნება აქვს გაჭირვებაში შვილს თავი დაანებოს?

მეთ. (გრძნობით) ნეტა შექმდლოს, გავიზო მკერდი, რომ დამენახებინა; როგორა სურს ჩემს გულს თქვენი სამსახური, თქვენთვის თავის შეწირვა... მაგრამ მე არ ძალმიძს გავხდე ხალხის მეთაურად, როდესაც დაწმუნებული ვარ, რომ ჩემსედ ნიჭიერები იზოგებიან, არ ძალმიძს ვიკისრო მოვალეობა და იმედო ჭი არ გავაძარტლო.

(კუროსებიდამ ხალხის ხმა:) სტოცსლობდეს დედოფალი! ქეთევან! სტოცსლობდეს!

შერ. გესმით დედოფალი! ხალხი თქვენ გითხოვთ, თქვენ მეტი არავინ უნდა!... დედოფალი, თქვენ უარის ნება არა გაქვთ.

მეთ. დემართა ძალდა!... შენ მომეც ძალა და გონება!... ნუ მიმიყვან იქამდის რომ მაკარებინო, რისიც აღსრულება არ შემიძლიან... დაიხსენ ეს ერი ჩემის სულიდგან, თუ მათი გაბედნიერება არ შემიძლიან!

მანხ. (აღელვებით) მაშ აახახმა ხართ, დედოფალი?!

მეთ. სისარულით გული თრთის, ჩემო ქაიხოსრო, როდესაც გესმის ხალხის ხმა, რომელიც შენ გენდობა, სიყვარულით შენს ზასულს ახსენებს, შენგან შველას მოუღის!... ამ ხმას გაცის გაგვიყება შეუძლიან, მაგრამ გვედრებით, ხვალამდის მომითმინეთ, მოვიფიქრო, მოვიარო!

შეელოანი. მუხლ-მოდრეკით გვედრებით!

მეთ. უმაწვილებო, ხვალამდის, მხოლოდ ხვალამდის.

მანხ. (აღელვებით) მაშ გვიბძანე, — მივიდეთ და კონსტანტინეს, ვაზაგს და ჩვენის ერის დამსობის მსურველს მუხლი მოკუდრიკოთ?!

მეთ. (თვალეები ახრთება) კოსტანტინე არის სული-წმიდის მკმობელი!... ძამისა და ძმის მკვლელი! იმისთანა ბილწი, უწმინდური ხალხის მმართველად ვერ გახდება!.. ის ვახუშტია და უნდა დაისჯოს!

მერ. ბატონებო! მეტს ნუღარ შეგაწუხებთ დედოფალს!... სვლამდის დავაცადოთ, ჩვენ კიდევ დრო გვაქვს: კოსტანტინეს შუა-გაცემა ესაა აქ წარმოსდგებიან თქვენს წინაშე. სანამ ისინი ვასუხს არ მიუტანენ, მტერი გადაწვევტილებას არ მიიღებს... იმათ უაღერსებს იმედი, რომ სიტყვითაც დაგვიმორჩილებენ, მაგრამ სიკვდილი იმ საქართველოს შვილს, რომელიც მათ დამორჩილდეს.

შველანი. სიკვდილი, სიკვდილი!

ძაიხ. სვლამდის გელით დედოფალო, სვალ კიდევ მოკლენ შენი ქვეშევდრომნი, სვალ მშობლისგან სამსახურს მოთხოვენ იმისი შვილები!

მეთ. კარგი, ჩემო ქაიხოსრო, კარგი, (შემოდის კარის-გაცი).

გამოსვლა 7.

იგინივე და კარის-კაცი, მერე პლი-ბეგ, სული-მან-ბეგ და მუსტაფა-ალა.

პარის-კაცი. შუა-გაცნი გახლენ!

მეთ. (შერმაზინს) მიიღე. (შერმაზინ მივა კარებთან და მოიპატიუებს.) მობძანდით, ბატონებო, მობძანდით. (შემოდის ალი, სულეიმან, მუსტაფა, მიკლენ წენარად, დაუკრენ თავს დედოფალს, მუსტაფა დაიჩოქებს და ქეთევანს

წერილს მიართმევს.

მუს. კასეთის მნათობო, მოგვიერთმეკია სალამი და მასთან წერილი დიდებულის კასთა მეფის კოსტანტინესო.

ძაიბ. (აინთება და ხმალს გაივლებს ხელს) თქვენ გიფარავს შუა-კაცობის სხელი და იმისთვის ჭბედავთ მაგ ლაზარავს... კოსტანტინე ავაზაკია და არა კასთა მეფე... მისი სამეფო საზურობილეს, მისი ტახტი საღრრობელა.

მუს. რაინდო, ნუ ჩქარობ!... კოსტანტინე ძლიერია, იმას შაჭი ჭყავს მიფარველად.

ძეთ. დამშვიდდი, ჭაიხოსრო! დამაცადე ღირსეულს ღირსეული ზასუსი ვუგო! (მარამს) შვილო მარამ, გამოართვი წერილი და წაგვიკითხე.

მარ. (გამოართმევს წერილს და კითხულობს) «შეწევნითა ღვთისათა და მის მოციქულის მაჭმადისა, მე, მეფე კასეთისა, ვუცხადებ ჩემს ქვეშევრდომთა, რათა გამოცხადდენ ჩემთან, მომიტანონ დროშა და გასადები ქალაქებისა... მოწინააღმდეგე სააქოს დაისჯება წამებით და სიკვდილით... მოეწერების ჩემის ძმის ნაცოლარს ქეთევანს, მოამზადოს დარბაზი ჩემს მისალებად და თითონაც მოემზადოს ჩემთან ქებინის გასაჭრელად...»

ხალხში მოძრაობაა: ღმერთო!... ეს რა გვესმის!?

მარ. (კითხვას გააგებლებს) «მოემზადოს ჩემთან ქებინის გასაჭრელად, რადგანაც მაჭმადის საწმუნოება, რომელსაც ვემსახურები, მე მაკუთნებს მაგის თავს, როგორც ჩემის ძმის ნაცოლარს.»

ძეთ. (განრისხებული უყურებს შუა-კაცებს) სხვა... რადან გვიმანებთ კიდევ?

პლი. დედოფალე! აქ თქვენ ხართ მბძანებელი, ჩვენ აღმას-

რულებელნი!...

მეთ. უთხარით ვოსტანტინეს, რომ უწინ ქვეყანა პირ-ქვე მოიქცევა, მდინარენი უკან გაბრუნდებიან, ვიდრე იმას რომელიმე სურვილი აუსრულდება. უთხარით, რომ ის არის მოლაღატე, გამსუიდავი თავის საწმუნოებისა, უთხარით, რომ კასეთი და მასთან მთელი საქართველო უცხადებს მას ომს, როგორც სხვა გვარ-ტომობის მოსამსახურეს, რომ მის სასჯელი უკვე გადაწყვეტილია. მთელი საქართველო აღსდგება ერთ-ხმად და ვიდრე უკანასკნელის სისხლის წვეთიდგნ არ დაიცილება, მტერს თავის მამულზედ არ ახარებს... ეგ არის ჩვენი პასუხი, გაბედოს ურცხვმა, თუ რამე შეუძლიან.

ჟველ. მართალია, მართალია.

პლი. დიდებულო დედოფალო! გავბედავ და კვალად გავდრებთ...

მეთ. (გააწყვეტინებს) სმა!... მაგ საგანზედ სიტყვა აღარ გასძრათ... ესლა გავათათო მაგანზედ ლაპარაკი. თქვენ სტუმრები ხართ აქა ჯ ჩვენი მოკალეობაა გაგიმასპინძლდეთ... ნოდარ!... ამით კარგად დაუსვდით...

ნოდ. (თავს დაუკრავს დედოფალს. სპარსელებს) მობძანდით, ბატონებო.

მუს. ედემის ყვავილო! თქვენის ქვეყნის პურადობა განთქმულია... ჩვენი სურვილი მხოლოდ ის არის, უბრალოდ სისხლი არ დაიღვაროს.

მეთ. მე გავათავე. საქმეს იარაღი გადასწყვეტს.

მუს. (შეწუხებით) მამ უნდა ვიბრძოლოთ?

მეთ. დიაღ, ვიბრძოლოთ, ვიბრძოლოთ შეუწყალებლად!

მუს. დედოფალო, ვიდრე გავბედავ...

მეთ. (გააწყვეტინებს). ნასკამდის, ბატონებო! (თავს უკრავს.)

მუს. ნუ გაგვირისხდები, დედოფალო! (თავს უკრავს. სპარსეუ-
ლები მძიმედ თავს უკვრენ და ნოდართან ერთად გა-
დიან.)

შერ. მამ სვლამდის, დედოფალო! ჩვენც გიასხლებით, მოსვე-
ნება გეჭირებათ! (მდაბლად თავს უკვრენ უკვლანი და გა-
დიან.)

ბამოსვლა 8.

მეთევან და მარიამ.

მეთ. წავიდეთ, შვილო მარიამ, ხალვათს, მიშველე სამკაულე-
ბი მოვიხსნა... ამაღამ ბუკრი საფიჭრებელი მაჭკს. (გაბ-
რუნდებიან. ქეთევან ხელს გადასუევს და გადიან.)

ბამოსვლა 9.

ღელა-კაცი და ძოსტანტინე.

(სტენა ბნელდება. რამოდენიმე ხანს ცაჩივლია. შემოდის
წენარად ღელა-კაცი).

ღელ. (შემოიხედავს კარებიდან) მობძანდი, მობძანდი.

ძოს. (შემოდის ნაბადსა და ყაბალახში გახვეული) კარგი, შე-
გიძლიან წახვიდე... თუ საშიში ნახო რამე, სველს ას-
ტესხე... ეს ფანჯარა ხომ ბაღში გადის?

დედ. დიად, პირდაპირ... ბაღის ბოლოს ცხენები და კატები დაგხვდებით.

ქოს. კარგი, წადი. (დედა-კაცი გადის).

ბამოსვლა 10.

ქოსტანტინე, მერე ქეთევან.

ქოსტ. (აღელვებული) დეკოთო! რა მომდის?... რადა კარ ასე მოუსვენრად?... აჰა, მივალწივე ჩემს საწადელს, წინ კედლანა დამიდგება-რა: ვერც მამა-ჩემი, ვერც ჩემი ძმა. დღეს თუ სვალ ვასეთის მეფე შევიქნები და რაოდენიმე ხნის შემდეგ — მთელის საქართველოსი!.. ღ როდესაც უკვლას მოვმართე, როდესაც საქმე თითქმის დავაბოლოვე, რადაცა გულის მიწუსებს?... ნუ თუ ეს გრძნობა ქეთევანის სიასლოვით მომდის?... ნუ თუ ეს შიშია, დედა-კაცისგან აღმწერილი შიში?... (დაფიქრდება) მე ვგმე სარწმუნოება, არ შევიბრალე მამა, ყრუდ დავჩნე ჩემის ძმის სვეწნისადმი, შეუბრალე-ლად დავსოცე ისინი მსოფლად იმისთვის, რომ ქეთევანი დამესაგუთრებინა. და ამოდენი წვალება, ამოდენი გულის დუღილი იმისთვის გამოვიარე; სამსობლოს, ჩემს მიწა-წყალს იმისთვის მოვმოარდი, რომ დღეს გულის-ძგერიით, როგორც ლახარი, მშიშარა დიაცი, უკუ ვიქცე?... არა, მე საკმაოდ ვიტანჯე, საკმაოდ გეწვალე და სწორედ ამით დავისაგუთრე ქეთევანის სიყვარული და სსკა გზა არ არის, უნდა მიმიდოს!... ვასწი, კოსტანტინე, შენ არ გცოდნია უკან მოხედვა, შენ არ გცოდნია შედგომა, როდესაც წინ

გასაწიგებელი საქმე ვიძულებ და ვერც უნდა შესდგები...
ქეთევან გიუგას და შენი უნდა იყოს. (ძიმაღლება თა-
ღებ შუა.)

ბაგოსვლა 11.

მეთევან და მარიამ (რომელსაც ხელში სახთელი უჭი-
რავს. სტენა განათლდება.)

მეთ. (შემოდის თმა-გაშლილი, თეთრის ტანისამოსით, ფერ-
ქვითალი) შვილო მარიამ! დადგი შანდალა და თავი და-
მანებე... უნდა შეგვედრო ჩემს სასო და სასიქადულო
ღვთის-მშობელს, რომ მან მომცეს ძალა და ღონე იმ
მძიმე ტვირთის სასიდავად, რომელიც ზედმა მარტუნა.
წადი, შვილო, შენც ილოცე. (აკოცებს შუბლში და განს
ტუმბებს. ცოტა სიჩუმის შემდეგ) საყვარელო მოძმენო!..
თქვენ ითხოვთ, რომ თავი შემოგწიროთ და აჭა მიიღოთ,
მომიტანია მსსგუწზლად... ვინა გაჭვავებული გული დარ-
ხება უგრძობლად, ვინა შეიშურებს თავს, რომელსაც მა-
მულს და ერს გაჭირვებაში ხედავს?... ქალები ვართ,
ბრძოლა არ შეგვიძლიან?... განა მუკეფსევი არ იბრძვის
შვილების დასაფარავად?... ნუ თუ ჩვენ პირუტყვებზედ
დაბლა უნდა ვიდგეთ?... არა, ქეთევან, შენ ადამიანი ხარ
და თავ-განწირულებაც მეტი უნდა გქონდეს!... შენ მო-
აზრება გაქვს და შენი მოგალოება მეტად უნდა გესმო-
დეს. დიდი, პატარა, კაცი, ქალი, ყველანი უნდა შეერთ-
დნენ, ყველას სასახლოდ უნდა მიანდეს ბრძოლა სამშობ-

ლესათვის. (მიბრუნდება, კოსტანტინე გადიგდებს ნაზადს და გამოვა, დახოჭებს აზიკებს.)

ძოს. ქეთევან!

ქეთ. (შეკრთება) კოსტანტინე!

ძოს. გიგვირს რომ აქა ვარ?

ქეთ. რა გინდა, რისთვის მოსულხარ?

ძოს. (მიიწევს, რომ სული მოჰკიდოს) ქეთევან, გამიგონე...

ქეთ. (სიტყვას გააწუკუტინებს) არ მომეკარო!.. რამ გაგაბედვინა აქ შემოსვლა, ამ სიწმინდის ტაძარში, სადაც მარტო შენი მივარებაც კი ცოდვად ჩაითვლება?

ძოს. ქეთევან! გამიგონე, შემობრალე!... კვდები, ვიტანჯები... შენი სიუვარული მოსვენებას არ მადლეეს!... მან მომშორა სამშობლოს, გამომაცვლინა სარწმუნოება, მომავკვლინა მამა, ძმა და უბედური გამსადა!... ამდენი ავკაცობა შენის გულისთვის ჩავიდინე. ვეცადე მოგშორებოდი, დამევიწყე, მაგრამ გამსეტებული სიუვარული გულს მიღრღნის, მისოკავს და მოსვენებას არ მადლეეს!... რამდენიც მინდა გაგშორდე, იმდენი გონება შენ გასლავდება, რამდენსაც შენს დავიწყებას ვცდილობ—იმდენად მეტად მიდულდება გული შენთან შეერთების სურვილით... შენ, გონიერი ხარ, ქეთევან,—განსაჯე.

ქეთ. ადამიანი მით განესსვავება ჰირუტყვს, რომ მოაზრება აქვს და გონებით გრძნობას იმორჩილებს... ვინც გაშმაგებას ვერ შეივავებს, ის შებრალების ღირსი არ არის...

ძოს. შებრალების ღირსი არ არის?... დემეტო ჩემო! მე მინდა და დავიმორჩილო ეგ გრძნობა, მაგრამ რა ვქნა, რომ გრძნობა სძლეეს გონებას და ჩემსავე უნებურად მიმორჩილებს, ერთის კიდურიღვან მეორესედ მაგდება... მე

ვცდილობ გაგშორდე, გწუველი, გიშორებ თავიდან, მაგრამ რაღაცა ძალა პირში სიტყვას მიღებს, გული შენს ფეხ-ქვეშ მწუვეტს!... მე აღარ მესმის რას ვხადი?... ცხადად, სიზმრად, ფიქრად, ყველგან შენა ხარ, ყველგან შენი სახე მესატყუებს!... შენ შეგიბურთავ. ჩემი გული, ყოველ ჩემს სასხლის წვეთში შენი სახელი ჩასახულა და ყოველ მოძრაობაზედ ცხელს შანთებსავით სწავს, სდაღავს ტვინს, გონებას, მთელ სხეულს...

მეთ. შენ ამბობ, — გიყვარვარ და იმისთვის, რომ ჩემი თანაგრძნობა, მოიბოკო შენ ბოროტებას გამოუდექ?... მისთვის მოჭკალ შენი ძამა, შენი ძმა?... მისთვის ჭბმე სული-წმინდა, მისთვის უღალატე შენს სამშობლოს?...

ძოს. (მწუხარებით) ქეთევან...

მეთ. (გაწუვეტინებს) და ამდენის სიმცირის შემდეგ შენ ჭბედავ იმედი იქონიო ვისმე თანაგრძნობაზედ?!... შენ წყუელი ხარ და წყუელიმც იქნება ის ქართველი, რომელიც შენ მოგეკარება, რომელიც შენ ხელს მოგაწვდის!

ძოს. ოჰ, ღმერთო! შენ ამბობ ქრისტიანი ვარო და ქრისტიანული შეწყალება ვი არა გცოდნია!

მეთ. რითი დაიმსახურე კვ შეწყალება? ენით-უთქმელის აკასულობით თუ?... ერთი ცოდო მეორეთი თუ გინდოდა შეგესყიდა, ერთი აკვაცობა — მეორეთი? არა, შენ საზიზღარი ხარ და მესიზღები!

ძოს. ქეთევან, იქონიე შეწყალება!... მიხვანე გზა და ნახავ...

მეთ. (გატაცებით) შედი მონასტერში, ილოცე ღმერთი, უარ-ჭეავ ყოველივე ამ სოფლიური ფუფუნებას!... სეციერი ძამა გულ-უხვია, ის შეგინდობს შეცოდებას...

ძოს. (მღელვარებით) და შენ?

მეთ. მეც გეფიცები დედა-ღვთისას, რომ ვილტვავ, ვილტვავ განუწევეპტლივ შენის სულისთვის... (კოსტანტინეს მღელვარება დაეტყობა) შეკავებ შეციერ ძამას, რომ მან მოგიტეკოს, მიგიღოს სასუფეველსა შინა... (სიხუ-
მეა რაოდენიმე სანს) მიპასუხე, კოსტანტინე, თანახმა ხარ?

ძოს. (მღელვარებით) და... შენთან შეკავშირებაზედ კი უარი უნდა ვსთქვა?...

მეთ. (მკაცრად) ნუ ჰგმობ ღმერთს, ნუ დამორჩილებიხარ მაც-
ღურს.

ძოს. (ყრუდ) არ შემიძლიან!

მეთ. (მწუხარებით) კარგად იფიქრე რას სჩადი, რას აშობ.

ძოს. არ შემიძლიან.

მეთ. (მკაცრად) მაშ გადი აქედან.

ძოს. (მწუხარებით) შეწყალება აღარ არის?

მეთ. (მკაცრად) გამეცალე!... მე სელი დამიბანია შენგან.

ძოს. (მთრთოლარეს ხმით) ქეთევან...

მეთ. (გააწევეტინებს) გამეცალე, მეტე!

ძოს. (ხჭარის ღაპარაკით) შენ ესუძრები ქეთევან გაშმაგებუ-
ლის კაცის გრძნობას, შენ არ იცი რა შეუძლიან ჩემს
უოფაში კაცსა.

მეთ. ავაზაკს ღმერთი გამარჯვებას არ მისცემს, გამეცალე!

ძოს. შენ ესლა მაგდებ, მაგდებ იმიტომ რომ ძალა გაქვს კი-
დეკ, მაგრამ სვალ, სვალ მე თითონ ძალით მოვალ და
რასაც ნებით არ მყაბულდები, ძალით ავისრულებ!

მეთ. უკაცურო!... მე შემიძლო სვალადის აღარ დამეცადნა ზ
ჩემის ერთის ხმის ამოდებაზედ მსწრაფლად გაგიჭრობ-
დენ სიცოცხლეს... მაგრამ ეს სასლი წმინდაა და მე არ

მინდა წაუბიწო იგი შენისთანა უწმინდურის სისხლის დაღვრით... წადი, გასეცალე.

პოს. (მგაცრად) ვერ წაველ!

მეტ. (მიიწვევს კარებისკენ და შესდგება) იმულებულს ნუ მეოივ, რომ კარის-კაცთ დავუძახო.

პოს. რა მენადვლება, დეე მომკლან.

მეტ. (განჩისხებული უყურებს და თანდათან უახლოვდება.) სულ-მდაბალო, მოლალატეკ! განკედ; ეს სიწმინდის ტაძარია და შენ აქ ადგილი არა გაქვს!

პოს. (კანკაღს დაიწეებს და თვალს არიდებს) ქეთევან!... მას სრულიად იმედი უნდა გადავიწევიტო?...

მეტ. სრულიად.

პოს. კარგი, ქეთევან, სომ მაგდებ და გასსოვდეს, ბოლოს არ ინანო! (ქეთევან მოუთმენლად უჩვენებს კარებსუდ და კოსტანტინე საჩქაროდ გადის.)

გამოსვლა 12.

მეთევან მარტო.

მეტ. (უყურებს კარებს, რომელშიაც კოსტანტინე გავიდა) ბიწიერო! სადამდის მბუყვანიხარ თაუ-მოყვარეობას?... მე, ქეთევანს, ხალხისაკენ დედოფლად არჩეულს, მე, რომელიც იესოს სასძლოდ ვირიცხები, მე მიბედავ ხელის შესებას!... არა, კოსტანტინე! შენ შემიცდარი ხარ, დაბრძანებულაი!... მე რომ მსურდეს ვიდეც, აღარ შემიძლიან ჩემს ნებასუდ მოვიტეც, მე კეკუთვნი ხალხს და არა ჩემს თავს. (დაინოქებს და ღოცულობს).

დედავ ღვთისათ, შენ მომხედე, მომეც შენ ძალა,
რომ კისრად ვიდო ერისათვის ზრუნვა და ბრძოლა...
შენ გვეგდრები, რომ დღეს მტერი დამამღეინო
და ერისათვის გზა ნათელი გამაგვკვლინო!

უზუნაესო! შენც ხომ სედავ, მე არა ვცდილვარ,
თავ-მოყვარებით, სელთა მეგდო კვლავ დედოფლობა;
და თვით ერისთვის, მის ბედისთვის და ნუგეშისთვის,
მე მიმიღია ჩემს თავზედა წინამძღოლობა.

მამ დაძვინდებო, ძალა მომეც, რათა შევიძლო
ღირსეულად კვლავად შენი საუფლისწულო—
ქართველთა შვილი, ქართველთათვის თავ-განწირული—
წარმოვადგინო შენს წინაშე, დედავ ქალწულო!

(დაეუბნებო სელებზედ და ოცნება წაიღებო. რამდენსამე
ხანს იღუმალებით საგსე სიჩუმეა. ქეთევანს ჰიბრისსავე
უბრწყინდება.)

(თარდა).

(დასასრული შემდეგ ნომერში)

ს ა თ ი ბ ი

(აზრი მაიკოვიდგან)

აუგაგებულა მინდოარი, ლურჯად ბიბინებს სათიბი,
შიგ დალდა გამოიძახის, უხდება ჭრელი ქათიბი...
აგერ იელა ცელმატა, წამოაწვინა მოლია,
თან მოწყვა ტურთა დიდიდო, ყაყაჩო, თომი, ფოლია...
ნოჩი, სუნელი ბალახი, გვერდზედ წამოწვა წყობითა,
ასარებს გულსა მტელკელის, სიმწვანით, ყნოსვის ტკობითა!...
გამოშრა, აბულულეს, შედგა და შედგა სვინები,
შიგა გოჩაკენ ბაღლები, წამოდგეს დიდი ძირები...
პირუტყვის საჩიო მზადა მაჭეს, სამთარს გაუძლებ მგონია,
აბრეშუმივით თივა—საჩს, იგი ხომ ჩემი ღონეს!..

თ. რათ, პრისტავი..

წერილები

ლორენსო ბენონისა.

(შემდეგი *).

თ ა გ ი XIII

მაგალითი სასწავლებლიდან გამოსვლის შემდეგ. — სემინარია. —
ძველი მტერი.

რასაკვირველია, რომ ასეთმა დაუფერებელმა სწავლაში გამარჯვებამ თავი ამირია. ჩემის წარმატებით გაკვირებული ალტრედის კერ გამომიყვანდა ამ მდგომარეობიდან. თუმცა ცხოვრებას ისე კერ შეკეა, როგორც ნამდვილი გმირი, მაგრამ გაგიტყდებით და გეტყვით, — ასე მეკონა ჩემის გამოსვლით ცხოვრებაში საზოგადოებამ დიდი განძი შეიძინა მეტე. თავისმოყვარეობამ ძალე გაიდგა ჩემში ფესვი... მაგრამ ამასაც ძალე მოკლეთ ბოლო.

ერთს საგანში მე დამარცხება მომელოდა, ეს საგანი ჩემი ტანისამოსი იყო.

მე ვთხოვე რომ ჩემთვის შეეკრათ რაი ხელი ტანისამოსი და მეკონა, რომ უარს არ მეტყუოდენ; პირიქით — მეგო-

*) «ივერია» № 3, 1883 წ.

ჩა გაჭკვირდებოდენ კიდეც, რომ ასე ცოტას ვთხოულობა დი. მაგრამ ტყუილად ვთვითქობდი ასე. მამა-ჩემი მოიღვრებულა და სთქვა, რომ მათი და ხელფასი ძალიან ძვირადა ჯდებაო.—ოწი ხელი! ამის ნახევარიც ბუერი არ იქნება? ამასთანავე, ერთის წლის შემდეგ ეს ტანისამოსი კიდეც დაუძოვლდებაო. შავი ტანისამოსი მაგისტოვის უქმე დღეებშია მხოლოდ საჭიროო და ისე დღით ისევე სკოლის ტანისამოსი იხმაროსო.—ამ ამბავსა საშინლად დამალონა. ოჸ, რა ბედნიერნი იყვნენ დანარჩენი ჩემი სკოლის ამხანაგები! ზოგს ოქროს საათს დაჭვირდენ, ზოგს ცხენსა,—სულ კი კარგის სწავლისათვის, და იმათი სწავლა ჩემ სწავლასთან ნარცხადაც ვერ მოვიდოდა. ჩემი დედ-მამა კი ორ ხელ ტანისამოსსედაც მკვატრობდა! განა იმას რამე დაუჭირებოდა, რომელმაც პირველი საჩუქარი მიიღო? მე რომ ადისთფერი მანტიაც მომენდოდა, ვის შეეძლო ამის წამოსხმა ჩემთვის დაქადა.

დედა-ჩემი ძალიან ცდილობდა ჩემის გულისთვის და ყველას ჩემის გამაჩვენების ამბავს უამბობდა. «ოჸო, ჭო, ჭო,—წარმოსთქვა მამაჩემმა მოუთმენლად: განა სხვა ქმები კი მაგა, ზედ ნაკლებნი არიან?»

თუ გინდ მთელი ქვეყანა დაიმოწილოთ, მაინც გეტუიან, რომ თქვენზედ წინაჲდ ალექსანდრე და იულიოს კეისარი უოფილან.

ასე თუ ისე, დედა-ჩემმა მაინც თავისი აასრულა. მე მომცეს ნება შემეკეთნა ორი ხელი ტანისამოსი. ახლა ის ვამბობ და სათუთრებლად,—თუ როგორი მათი ამომეწინა, ჯან როგორი ტანისამოსი უფრო მომიხდებოდა? არავინ არაყო, რომ რჩევა მეითხნა: ალტრედი მეორე დღესვე, ჩემის დათხოვნის შემდეგ, დედ-მამამ სოფელში წაიყვანა; ჩემს ძმებში შინ მარ-

ტო უმცროსი ძმა იყო, რომელიც ჩემს მაგივრად უნდა წასულიყო სკოლაში, და ახა იმას რას დავეკითხებოდი; უფროსი კი ხასიათით გაყ-გაცსა ჭკაკდა და მცხვენოდა, რომ ჩემი ასეთი თავ-მოყვარეობა იმისათვის გამომეცხადებინა. მართლ ჩემს ძმას ცუხარს, რომელიც თვრამეტის თვით ჩემზედ დიდი იყო, შეეძლო ამ საქმეში დამხმარებოდა, მაგრამ ის ბიძა-ჩემ მივადელთან წავიდა, რომ ავად-მოყოფობის შემდეგ ჭკარი გამოვცვალა. ისევე მე უნდა ამომეჩნია ტანისამოსი და გადავწვიტე, რომ უშავ-ტანისამოსოდ ჩემი ყოფნა არ შეიძლებოდა. ვსთქვამთ, მაგალითად, — და ან აქ რა არის შეუძლებელი? — ვსთქვამთ, რომ აწხიებისკოპოზმა, ან ღუბენა-ტორმა დამიბარეს... ან სსახელეში რომ მიმიწვიონ... რატომაც არა, მერე? დიად, უშავ-ტანისამოსოდ მე იოლად ვერ წავალ. მეორე ხელის ტანისამოსისთვის ბატი წაბლის თერი მაუდი და ბატი ცისთერი შარვალი ამოვიჩნე, შეკვებევი კიდევ დერცვიც, რომ უკანასკნელ მოდაზედ შეეკრა. მთელი კვირა იმაში გამეზარა, რომ დღეში რამდენჯერმე მივდიოდი დერცვიტან და კვებევიბოდი მალე შეეკრა.

შლიაზის ამოჩხეკასაც დიდ-ხანს მოვუხდი. იმ დროს მოდაში ორ-ნაირი შლიაზა იყო: კიწრო და კანიერი. მე უფრო უკანასკნელი ამოვიჩნე. ბოლოს ტანისამოსიც ჩავიცვი და ერთს მშვენიერს კვირა დღვას დიდის სარკის წინ კიდეჭი და ჩემის ტანისამოსის ცქერით ვსტებებოდი. ამის შემდეგ მე წაკვდარ ვიზიტად ბიძა-ჩემს ჯოკანისთან.

ბიძა-ჩემი ჯოკანი, ერთად-ერთი ძმა დედი-ჩემისა, დედა-ჩემზედ ოცის წლით იყო უფროსი. რადგანაც დედა-ჩემს ძალიან უყვარდა იგი, მოხლავა, რომ პირველად იმასთან წავსულყავ. ამ დრომდის ბიძა-ჩემი ჯოკანი სულ ათჯერ არ მენახა.

თუმცა ჩვენს სახლში იმასევე სშირად ჩამოაგდებდნენ ხოლმე ჯაშარაკს. ხუთ წელს სკოლაში ყოფნის დროს მე იმას სულ თორმეტჯერ არ უნახავარ. ბიძა-ჩემს ბავშვები არ უყვარდა და ამისათვის იმასთან წასვლა მეზარებოდა.

როდესაც ბიძა-ჩემთან მივედი, იგი თავჩაღუნული წიგნსაკითხულადა. რომ შევხედე, იმის პირისახისა ნახეკარ მხარე დავინახე და იმისმა სახის-მეტყველობამ და გაწყობილობამ განმაცვიფრა. როგორც შემდეგ გავიგე—იგი იყო ცოცხალი სურათი ლეონარდო-და-ვინჩისა. თუმც სამოც წელს გადასცილებოდა, მაგრამ იმის მოკლედ გაკრეჭილი თმები სულ შავი იყო, მხოლოდ აჭა-იჭ კრია ჭაღანა, რომელიც ბითქოს უფრო უხდებოდა.

«ე! ე! ჩემო საყვარელო», შეჭყვირა ბიძა-მემმა ჩემს დანახვასე. «რა ყოჩალი რამა ხარ!» იგი ადგა სკამიდან და მოვიდა სალო ჩემს დასათვალიერებლად.—«ეგ რა მისხარულადა ხარ მორთული?» მე ყურებადის გაკწითლდი. «ნუ გრცხვენინან, ჩემო მეგობარო, სახლ-გაზდობისას მეც ეგრე ვიჭეცოდო. თქვენისთანა უმაწვილები რომ არ იყვნენ ქვეყანასე, დერციკები მშივრები დასოცებოდნენ. მე ამით მხოლოდ ის მინდა ვსთქვა, რომ თუ მამა შენი ცოტა ჭკვიანი კაცი ყოფილიყო და ჩემთან მოებარებინე, მაშინ ამ ტანისამოსით არ გატარებდი სასეინოდა.» ბიძა-ჩემს ძალიან უნდოდა, რომ მეც იმასავით ვაჭრობა დამეწყო, მამა-ჩემს ვი ვაჭრობა ჭირსავით ეჭავრებოდა!

მე არ ვიცოდი რა მეპასუხა—და ჩემად ვიდექი. შემდეგ ბიძა-ჩემმა სწავლის შესახებ დამიწყო ჯაშარაკი, და მითხრა: «მე დიდის სიამოვნებით წავიკითხე შენი ლექსი «გალობა შემოქმედსე» და დავრწმუნდი, რომ შენ ლექსების წერა შეგიძლიან. მხოლოდ უნდა ისწავლო აზრის მოკლედ გამოხატვა და

არა გაგრიქლება. აი ეს შენ ვისგან შეგიძლიან ისწავლო; აი-
ლე დანტე და თავით ბოლომდინ რამდენჯერმე გადიკითხე.—
და მიხვეს თავის წინ გაშლილი დანტეს თხზულება, — შემდეგ,
თუ ან დრო და ან მოსაზრება გექნება, სწორე ლექსები, მსო-
ლოდ მანამდის კი არა, გესმის?»

მე მგონია მივსვდი იმის სურვილს.

ბიძი-ჩემის ამისთანა საუბარმა ცოტა არ იყო შემაფიქრია-
ნა. მე ვფიქრობდი, ისე მოვშორებოდი ბიძა-ჩემს, რომ ჩემი
წყენა არ შეეტყო. გამოსვლის დროს მითხრა:

— ახა, ჩემო საყვარელო, თუ რომ შენ შეგიძლიან ყური
დამიგდო და არ გაფავრდე ჩემს სამართლიანს ღაზარაკსედ,
შემოდი სოლომე ჩემთან და ნუ გეწინება, თუ ცოტადენ მკვა-
სე სიტყვებს გეტყვი, სულ შენ სასარგებლოდ იქნება, რასაც
კი ვიტყვი. მასშ მშვიდობით!

ჭუნაში გამოკვდი თუ არა, მე ჩემს თავსედ ისე აღარ ვი-
ყავ დარწმუნებული, როგორც ნასეკარ საათის წინად. ბიძა-ჩე-
მის ჯოჯანის შენიშვნებმა ისე იმოქმედეს ჩემზედ, ფითქო ოფ-
ლიან კაცისათვის თავსედ ერთი გოგა ცივი წყალი დაესხათო.

ბიძი-ჩემის სასლიდამ მე წაკედი ღვთისმშობლის ეკლესიაში
წირვის მოსასმენად. შემდეგ მეც გავერე ყმაწვილებში, რომელნიც
ქალებს ლორწეტებით სინჯავდენ. მე ყურადღება არავინ მომაქცია,
არც ერთი ქალი, არც სნიერი და არც ასალ-გაზდა, არ გაწითლდა,
არც ერთს არ ეტყობოდა არავითარი აღელვება ჩემს დანასვა-
ზედ; ერთმაც არავინ არ მითხრა: «თქვენ არა საწოთ ის ასალ-
გაზდა ყმაწვილი, რომელმაც სწავლისათვის მიიღეთ იმდენი
გვირგვინები?» მე ჭუნაში სიარული დავიწყე, შემდეგ, სალა-
მოზედ, წაკედი აკვასოლში—ეს ადგილი კეკლეუცების სასეირ-
ნო ადგილი იყო, იქ რიგ-რიგად უკრავდა ორი დასი სამსედ-

რო მუსიკისა და ძალიან ბევრი ხალხიც იყო, მაგრამ ერთმა ანაჰინ არ მომაქცია ყუჩადღება, არც მე, არც ჩემს ცისფერს შარვალს; და როდესაც სახლში დაღალულ-დაწვეტილი დაუბრუნდი, არც ანსიუპისკოპოსის და არც ლუბერნატორის მძვინკვის წერილები არ დამხვდა.

შემდეგ მე ყველგან დავიწიე სიბრუნელი, მაგრამ უწინდელივით ყუჩადღებას ანაჰინ არ მაქცევდა. ერთხელ სუირობის დროს შემომეყარა ორი ყმაწვილი ბიჭი, რომელთაც პირში დაცინვა დამიწიეს და შემუქრობდნენ ჩემივე ჯოხით ცემას. მე-ორეჯერ არისტოკრატიულ ყავასანა «ფარში» ხელიდამ გამკარდა ერთი სტაქანი მარაყინა, რომელმაც მეც გაშისვარა ტანისამოსი და ერთს ჩემს გვერდზედ მჯდომარე ყმაწვილს ქალსაც. ყველამ მე დამიწიო ცქერა. ორის გვირის უკან ჩემის დედების მოყვარეობა განჭკადა და ჩემთავად ვეფიქრობდი: «რისთვის ვკარგავ დროს, ტყუილად რისთვის ვცეკვთავ წაღებს და ამდენს ჰომადას რად ვაიფუტებ?» მართლაც, ეს გარეწრული ცხოვრება არ შეეფერებოდა ჩემს სისათს და მეც ადვილად დავანებე ამ ცხოვრებას თავი. ამას იქით ვივქე სოლმე შინა და კვითხულობდი წიგნებს.

დიდიდამ სილამომდის მოკიდებული კვითხულობდი რომანებს, ზღაპრებს, რაინდულს მოთხრობებს, ერთის სიტყვით ყველას, რაც ვი შემხვდებოდა. წიგნის საკითხავად ერთი მიუჩეუბული ოთახი მქონდა ამოჩეული, კითხვაში გართულს გარედ გამოსვლა აღარც ვი მაგონდებოდა. რა სიამოვნებასა და ტკბილს ოცნებას კედლოდნი ამ წიგნების კითხვის დროს! როდესაც დედა-ჩემი შემეკვიდოდა და მეტყუოდა გამესეიანსა სადმე ძალიან მეწინებოდა სოლმე. ერთს წიგნს, რომელმაც ბევრი სიამოვნება და მწეხარება მომიტანა, ერქვა „ზავლე და ვირგო“

ნია. “ ამ წიგნის კითხვის დროს მე იმდენი ცრემლი დავლავ-
 რე, რომ იმ ცრემლების მორევაში ამ მოთხრობის უბედური
 გმირი ქალი შეიძლება და მეორედ დამღვრისადაც. მეორე წიგ-
 ნი, რომელმაც ჩემზედ დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა, იყო—
 „იტალიელი“, რატკლიფისა. სხვათა შორის ამ წიგნში იყო
 აწერილი ერთი ტომარა, რომელიც თავის-თავად ოთახებში და-
 დიდდა. რამდენჯერ ძილში მომლანდებია ეს ტომარა და ში-
 შით გამომღვიძებია!

ასე გამუდმებულის წიგნის კითხვით მე ავად გავხდი, მა-
 და წამერთვა და თუბის ძლივს ვადგამდი. დედა-ჩემი ამან ძა-
 ლიან შეაწუხა და საჩქაროდ სოფელში წამიყვანა, თან წიგნების
 წაღება ამიკრძალეს. ორთ თვე გავატარე სოფელში და მთებში
 და ტყეებში სიარულის მეტს აჩას; ვაკუთებდი ამ მოძრაობაში
 ბევრი სარგებლობა მომიტანა, ასე რომ როდესაც ოკტომბერ-
 ში ქალაქში დავბრუნდი, სრულიად ვარჯად ვიყავი.

ამ დროს თეატრში პირველად წამიყვანეს. მუსიკამ,
 თამაშობამ, ტანისამოსმა, დეკორაციამ და სიმღერამ ჩემზედ
 დიდი შთაბეჭდილება იქონია. რას არ მივცემდი იმ კაცს, რო-
 ძელიც მე თეატრის ასპირანტზედ გამომიყვანდა! რა რიგად ვი-
 ყავ თეატრისაგან აღელვებული, ამას იჭიდავ გაიგებთ, რომ რო-
 დესაც შინ დავბრუნდი, სიცხე მომცა და სამი დღე და ღამე ლო-
 გინში ვიწეხი.

ერთხელ, როდესაც სოფლიდან დავბრუნდით, მამა-ჩემმა
 თავის კაბინეტში შემიყვანა. არ ვიცი რა მიზეზით, მაგრამ მამა-
 ჩემის ახლოს ჩემს თავს დამშვიდებულად ვერ ვგრძნობდი. მა-
 მა-ჩემი ისე მექცეოდა, როგორც უცხოეს; აჩას დროს მარტოდ
 ყოფნის დროს ჩემთვის აღეწინაინი სიტყვა არ უთქვამს, რო-
 გორც დედა-ჩემი სხადიდდა, თუმცა სხვებთან ვი ვიდევს მეორე-

ნიდა, მაგალითებზე, როდესაც საჩუქრებს გვირიგებდენ. მე რომ ვსთქვი მოცინიდა მეტეი, სწორედ ვერ ვსთქვი. ის მხოლოდ ლოყას მოგვიშვერდა სოლმე და ჩვენ ვი ვმოცინით.

მამა-ჩემმა მითხრა, რომ შენ ჯგონებ უსაქმო ცხოვრება მოგწყინდა: დრო არის შესცვალე ეგრეთი ცხოვრება; დრო არის იმუშავო; თავის დღეში ნებს არ მოგცემ რომ ვაჭრობა დაიწყო, შენ გაქვს ნება რაში ერთი ამოიჩინო: ან ექიმობა და ან ადვოკატობა. როგორც ერთისთვის, ისე მეორისთვის საჭირო იყო თვითსოფლის გურსის მოსმენა. რადგანაც ამ დროს უნივერსიტეტი დაკეტილი იყო, ამისათვის თვითსოფლის გურსი ან სასულემწიფო კოლეგიაში უნდა მომესმინა, ან სემინარიაში. მამა-ჩემმა თავის მხრივ კოლეგიაში შესულა მიჩნია და მითხრა, რომ თუ გინდა შენ სემინარია ამოიჩინო.

სასულემწიფო კოლეგიაში ჩემი შესულა არ შეიძლებოდა. რისთვის? მეტყუით თქვენ. თუ გინდა დაგენადლეკებით, რომ ვერ გამოიცნობთ.—წინადა მოგასსენეთ, რომ მამა-ჩემი თხოვლობდა ჩემი სკოლის ტანისამოსი გადაიკეთებინა და იმით შეასულიყავ კოლეგიაში. მაგრამ ჩემთვის ეს შეუძლებელი იყო, რადგანაც ახალ-გაზდას თავ-მოყვარება ნებს არ მადლეკდა.

არც სემინარიაში მიმიწვედა გული. კერძაში სამი სასწავლებელი იყო სახელგანდობის აღსაზრდელად: სასულემწიფო სკოლა, სემინარია და ზღვის სკოლა. მაგრამ ამ სამს სასწავლებელს ერთმანერთი ჭირსავით ეჯავრებოდათ, ერთმანერთში დაუსრულებელი ჩსუბი ჭჭონდათ სოლმე; ამ სკოლების მოწათყეები ერთი-ერთმანერთის დაუძინებელი მტრები იყვნენ. მე თვითონ, სკოლაში ყოფნის დროს, რამდენჯერ ჩუმადა წამიკრავს მუჯღუგუნი სხვა სკოლის მოწათყისთვის წირვის დროს. მე დარწმუნებული ვიყავ, რომ თუ სემინარიაში შევიდოდი, იქ ძვე-

ლი მტერი ვინმე დამისვდებოდა და მეც მას უნდა წავხსნებოდი, ხსუბი ვი ჭირსავით მეჯავრებოდა. მაინცა და მაინც ისევე სემინარია ამოვირჩიე და ეს ამბავი აღძრედს იმ საათშივე ვაცნობე. რამდენიმე დღის შემდეგ, იგი დაბრუნდა ქალაქში და, ჩემდა სასიხარულოდ, მამის ნება-დართვით, იმანაც მოიწადინა სემინარიაში ფილოსოფიის კლასში შესვლა.

ჩვენ ძალის ბევრი თავისუფალი დრო გვქონდა: ლექციები დილის ათ საათზედ იწყებოდა და პირველ საათზედ თავდებოდა; დანარჩენი დრო თავისუფალი ვიყავით, მხოლოდ რძაბათობით და სუთძაბათობით ვი ოთხი საათიდან ექვს საათამდის სწავლობთის ფილოსოფიის კურსს ვისმენდით. ასალს მოწათვებთან არავითარი კავშირი არა მქონდა. ჩემთვის აღძრედის შეგობრობაც საკმარი იყო; დილით საღამომდის ჩვენ სულ ერთად ვიყავით; სშირად შორს მივდიოდით სასეირნოდ და ზოგჯერ, კარგ დღეში, ნავითაც ვსეირნობდით. ჩვენ პირობა დავდეთ, რომ ერთმანერთს არ დავმოკრებულყავით.

მაგრამ ჩემი მდგომარეობა მალე შეიცვალა. მე გადამემტურა ერთი სამაგული სემინარიელი, რომელიც ერთი-ორად ჩემზედ უფრო ძალაღი და სქელი იყო. იმან მალე მიცნა. მეც ვიცოდი ვინც იყო იგი. მან ამაყად დამიწყო ცქერა; მეც ისე ვიჭერდი თავს, ვითომ უუნადლებასაც არ ვაჭყევდი, მაგრამ სიამაყით ცქერას ღანძლვა-გინებაც თან მოჭყვას. ერთხელ სელი ისე წამკრა, რომ ცოტას გაწუდა, არ დავეცა. მას შემდეგ დამიწყო ჩვენს შორის ბრძოლა, და ჩემმა მტერმა ისე შემაწუსა, რომ თითქმის სიცოცხლე გამიმწარა. ერთხელ მთელის სემინარიის სასაცილო გამსადა, იმით რომ ქალაქის გრძელი კუდი გამიკეთა. მე დავიფიცე, რომ სამაგიეროს გადავუნდდი კლასიდან გამოსვლის შემდეგ, მაგრამ ამოდ ვუარყოფლობდი მას კლა-

სის კარებთან; მერე წავედი შინ და აღელვებული გული იქ დავიშოშმინე.

დავბრუნდი თუ არა ქალაქში, სელახლად დავიწყე წიგნების კითხვა. ამ დროს მე კვითხულობდი სენტარის მარტინ ლისაბონელის თხზულებას, რომელიც ჩემთვის ძალიან სასიამოვნო საკითხავი იყო. ჭრა მარტინოს ძალიან საკვირველი საქმეები მოესდინა. მაგალითად ერთსა და იმავე დღეს იგი ჩახეს ჩინეთშიაც, სადაც კერპო-თაყვანის მცემლებს აჩუქებდა და ლისაბონშიაც, სადაც თავის ავად-მყოფს დედას თავით უჯდა. მე მივედი იმ ადგილამდის, სადაც აწერილი იყო ერთი შემთხვევა, რომელიც ჩემს ესლანდელ მდგომარეობასა ჭკავდა. ჭრა მარტინო ამბობდა, რომ როდესაც იგი სკოლაში დადიოდა, დატანჯული იყო ერთის ბრაზიანის, შევირდისაგან, რომელიც მეტის-მეტად სასტიკად ეჭტეოდა მას, მარტინო მას სამაგიეროს არ უხდიდა, მოთმინებით და ჰატევისცემით ისე დაასვინიდას თავის მტანჯველი, რომ იგი გასდა იმის მეგობარი, მხამავი და შემდეგ ისიც წმინდანი შეიქნა.

ამ ამბავმა მე ცხადად დამახანხვა თუ როგორ უნდა მოეჭტეოდი ჩემს მტანჯველს. ჩეტა არ იქნება მეც ჩემი მტერი წმინდანად გავსადო! განა მე ვა არ შემიდლიან, წმინდანი გავხდე? განა მე ვა არ შემიდლიან, როგორც ჭრა მარტინო, წავადე ჩინეთში და იქ მივიღო წამების გვირგვინი? მე გადავწყვიტე მიმეხამნა მარტინ ლისაბონელისათვის.

თ ა ვ ი XIV

სარწმუნოებით გატაცება. — წამებულობაზედ ჩემს პლანის
გადადება. — ჩემი მტერი სასაცილო მდგომარეობაშია.

რასაც მოკვლადი, ის მოსდის ერთხელ, კლასში შესვლის
დროს, ჩემმა მტერმა ღაზათიანად თავში ჩამარტყა. მეც ჩან-
ტყებითვე მინდოდა სამაგიერო გადაქსადნა; მაგრამ დროზედ
შევიმაგრე თავი. «მოწყალეო სელმწიფეო» კუთხარ მას: «რას-
ცა ესურთ, ის მიყავით. ამას მე ისე მივიღებ, როგორც სას-
ჯელს ჩემის ცოდვისათვის. მე მაინც არ დავიშლი თქვენს სიუ-
ვარულს.» ჩემმა ასეთმა მოულოდნელმა ღაზათიანმა იმოქმედა
ჩემს მოწინააღმდეგეზედ, მაგრამ დიდ-ხანს ვი არ ვასტანა და
მიზასუსა დაცინვით: «დაიღ, დაიღ, ჩემს სიუვარულს! ისა სთქვას,
რომ გეშინიან.» ამხედ მე გუზასუსე დაბადის სმით: «აწო-
რედ მეშინიან, ძალიან მეშინიან ღვთის რისხვისა.»

ისიც მოსდებოდა სოლმე, რომ ჩემი მტერი წამდენიმე
დღეს თავისუფლად მტოვებდა ამის მიზეზი, ჩემის თეატრით,
ძნა მარტინოს რეცეპტი უნდა ყოფილიყო. ყოველ-დღე, ზრას
თუ შინ, ქუჩაშია ცი ვლოცულობდი. დაიღ, ქუჩაში! როდესაც
მე სკოლაში ვიყავი, ჩემმა მოძღვარმა მასუქა ერთი საუნჯე,
როგორც ამბობდა იგი; ეს იყო პატარა ღოცვა, რომელიც,
იმის სიტყვით, წმინდა ბერნარდმა ღვთის-მშობლის სელიდამ
შიიღო. მე ეს საკვირველი ღოცვა ჩემს ქალაქებში მქონდა
დაკარგული. ბოლოს ვიპოვე, შევირბად დავისწავლე და კამ-
ბობდი სოლმე ღვთის-მშობლის ხატის წინაშე; ღვთის-მშობ-
ლის ხატი ვი გენუაში ყოველს თვისის გადადგმაზედ შეგხვდ-
ბათ.

მშვენიერი დღე იყო. მე და ალექსანდრე ვირობა დავდეთ, სადილის შემდეგ გაგვესეირნა გორებზედ, რომელნიც გენუას გარშემო არტყია. ამ გასეირნებამ ისეთ ნაირად დაგვქანტა, რომ დავსსედით ერთს გორაზედ ღ კსიამოვნებდით მშვენიერის არქ-მარქს სანახაობით, რომელიც ჩვენს წინ იყო გადაშლილი. მზე ჩადიოდა. იმის აღის-ფერი სხივები, რომელთაც თან-და-თან უფრო მუქი ფერი ეძლეოდათ, როგორღაც აღონებდენ კაცს. ნელ-ნელა დაჭფურს ნაცრის-ფერზე ბურუსმა ჩვენს წინ მდებარე მინდორი და ზღვა. ჭყერი არ მოძრაობდა. მხოლოდ საქონლის ყელზედ შებმულ ზარის წკარუნი ზ მეთევსეების ხმა არღვევდა მუდროებს.

უეტრად ეკლესიის ზარი დაწყეს. ეს იყო წმინდა ბარ-ნაბეს ეკლესია. ამ ეკლესიის სიასლოვესეე იყო ჰატარა შენო-ბა, რომელიც ეკუთვნოდა მამა კაპუცინებს. უმაწილი კაცები, რომელნიც უნდა კაპუცინების დასში შესულიყვნენ, ლოცვაში და ღვთის კედრებაში ატარებდენ დროს. ეს მონასტერი ერთ ხროკეს მთაზედ იდგა და დაღვრემილი სანახაობა ჭქონდა. ჩვენ შევედით ეკლესიაში, სადაც სიბნელე სუფევდა. მხოლოდ ზო-გიერთა ადგილას თითო ლამაზა ანათებდა. სუთი თუ ექსი მო-სავი დაჩოქილნი იყვნენ და გალობდენ ფსალმუნებს. სანდის-ხან ერთი მათგანი მიიღებდა ხოლმე თავს მაცხოვრის სატის-კენ და მამის დაინსავდით იმის სსსეს მარხულობისგან გაყ-ვითლებულს და გამსდარს. ზარის ხმამ, მარტობამ და სალა-მოს უამმა საშინლად დამაღონა; ამ ეკლესიის ამბავმა ჩემი გამოურგვეველი ოცნებანი გამორგვეულ გზაზედ დააყენა. თით-ქოს რაღაც საიდუმლო ხმა ჩამძსოდა: «აი ის, რასაც შენ ექებ.» დიდ ხანს გულ-მხურვალედ ვლოცულობდი, და როდესაც იქიდან გამოვედი, მტკიცედ ვიყავ დარწმუნებული, რომ

თავით ღმერთმა მიმიწვია კემსასურთ მას ლოცვითა და ვედრებით. ჩემი გულის-შასუსნი აღძრეს მასწინვე ვუთხარი და თვითონ იმასაც ვსთხოვე ჩემთან ერთად შემოსულიყო კაპუცინების დასში. პირველად იგი ძალიან გაჭკვირდა, ამისთვის რომ ჩემსავით გატაცებული არ იყო; მაგრამ რადგანაც ჩემი დაშორება არ უნდოდა, ამისთვის მიშასუსა—თუ შენ ბერად შედგომა სამდვილად გადავიწყებოდა, მეც თან გამოვეყებო.

შუა-ღამისას, როდესაც ჩემს ოთახში შემომესმა წმინდა ბარნაბის კელესიის წარის რეკა, მე წამოვდექი ზეზე და დავიწყე ლოცვა. არ მასსოვს, რამდენ სანს გასტანა ამ ლოცვამ, ამისთვის რომ როდესაც გამოძევობდა თავი სკამზედ მქონდა მიუღნობილი და ტანი სრულიად გაციებული.

ისე მტკიცედა მქონდა ბერად შედგომა გადაწყვეტილი, რომ განზრახვე ეს ამბავი ჩემის მოძღვრისათვის შემეტყობინებინა; მეორე დღესვე წავუდი მასთან და დაწვრილებით ვუამბე, როდის და როგორ მომივიდა ბერად შედგომის სურვილი. პატრიარქებულმა მოძღვარმა მომიწონა ეს განზრახვა, მიჩნია მტკიცედ ვყოფილიყავ ამ განზრახვაზედ და ისიც მითხრა, რომ ამ ცოდვილს ქვეყანაში ბერობის გარედ სულის ცხონება არ შეიძლება. — «ჯერ შენ უმაწვილი ხარ», განაგრძო მან: განზრახვის აღსრულება შენგან ძნელია; თუ გინდა, გაიგო შეასრულებ თუ არა შენს განზრახვას, შენს თავს რამე სასჯელი დასდევ, რომ მით შენი ხორცი მოიკლა და განსაკუთრებით უფრო ილოცვიდე დღე და ღამ განუწყვეტლად.»

მე ძალიან კმაყოფილი ვიყავი ამისთანა დაჩივებისა. ამ დღიდან ჩემს თავს ბერად ვსთვლიდი. ხორცის მოსაკვლელად ძალიან ცოტას ვჭამდი, ეგელა საჭმელზედ უარი ვსთქვი, მეტადრე სიღზედ, რომელიც ძალიან მიუყარდა. რაც კი შე-

მქლქო, წირკა-ლოცვაზედ სშირად დაკდიოდი, და შუა-ღამისა-საც აუღებოდი ხოლმე და ჯლოცულობდი. რომ დიდ-ხანს არ დამძინებოდა, ხელზედ მოვიბამდი ხოლმე ძაბეს, რომელსაც ბოლოზედ ტყვია ება და ტაშტში იყო ჩაშვებული; ცოტა რომ განძრეულვიყავ, ტყვია ტაშტს ესლებოდა და ტაშტის ხმა ჩამინების ნებას არ მამლეკდა.

მაგრამ ესეც საკმაო არ იყო ცოდვათა მოსახსნიებელად. მე ჭრას მარტინოს კბამადი და ამისთვისაც კიშოვნი მათრასნი, რითაც ჩემს თავს მოსვენებას არ ვამლეკდი, თუმცა ამ მათრასხის ცემით ბეჭრი არა მტკენია-რა. ამას გარდა ჩექმებში ჭვიშა და ჭვეშაგებში ზურის მარცვალნი ჩავიყარე, რისგანაც ცოტა არ იყო, შევწუხდი. ამის შემდეგ, მე ჩემს თავს ზურობისათვის სრულად მომზადებულად ვსთვლიდი და ერთს დილას დედა-ჩემსაც გამოვუცხადე ჩემი განზრახვა და ისიც ვუთხარი, რომ ვაზუცი-ნის ტანისამოსი, რაც შეიძლება, მალე უნდა ჩავიცვა მეთქი.

მე ისე მეგონა, რომ დედა-ჩემი წინააღმდეგობას ვამიწვევდა და ტირილსა და ვაი-ვაგლასს ასტუდა, რისგანაც წინააღმდეგ ვადაწყვიტე არ დავმოწინააღმდეგებოდი საყვარელ დედა-ჩემის ცრემლებს, მაგრამ დედა-ჩემს სრულიად არ ეწყინა ჩემი განზრახვა, ან არა და გულ-კეთილობით ჩემი წყენა არ უნდოდა. მხოლოდ ეამითხრა, — ამისთანა დიდ საქმეში სთვთსილე გამართებს და გარეი იქნება ბიძა-შენს ჯოჯანის დაჭკითხებოდიო. მე ამასზედ დიდის სიამოვნებით დავთანხმდი.

იმაკე დღით დედა-ჩემი ბიძა-ჩემს ჭუნაში შეხვედროდა და უველაფერი ეამბნა; მეორე დღეს ბიძა-ჩემმა სადილად დამპატი-ჯა, რომ ჩემგანვე შეუტეო ჩემი განზრახვა და მეც წავედი.

იმ დროს მე და ბიძა-ჩემი ჯოჯანი ძალიან კარგი მეგობრები ვიყავით. თუმცა იმ დღეს, როდესაც მე ამასთან ვირვე-

ლად წაგუდი, იგი ცოტა წარბ-შეკრული დამხვდა, მაგრამ ამანაც კი არ ამომიფხვრა გულიდამ იმის სიყვარული. პირველმა შთაბეჭდილებამ რომ გაიარა, მე მივხვდი, — ბიძა-ჩემი მართლად მეუბნებოდა ჩემი კვლევობა მხოლოდ სასაწილოდ მხდოდა და ჩემი ლექსებიც სუსტნი იყვნენ. ამისთვის სწულიადაც არა ვჯავრობდი იმაზედ, პირიქით, უფრო ვაფასებდი იმის პირში-თქმას და ყოველივე ეს ბიძა-ჩემსაც ვუთხარი. იმას ძალიან მოეწონა ჩემი გულ-ახსნილი ლაპარაკი და მითხრა, შენში ადამიანურს აზრს გაუღვიძნიაო. ამ დღიდან ჩვენ დაკვივრდით-გვირსში ორჯერ მივდიოდი იმასთან და, რაც უნდა საჭირო საჭმე ქჭონიყო, თავს ანებებდა და მე კი რამდენსამე წამს შელაპარაკებოდა. იგი ერთის მდიდარის ბანკირის ამხანაგი იყო და ორ საათამდის სულ საჭმეში იყო.

თუმცა ხახკვარ წელიწადზედ მეტმა გაიარა, რაც მე და ბიძა-ჩემი მეგობრები ვიყავით, მაგრამ იმის ცხოვრებიდან მართლ ის ვიცოდი, რომ სიყმაწვილითვე დაეტოვებინა თავის ქვეყანა, წასულიყო სხვა ქვეყანაში, სადაც ვაჭრობით ბევრი ფული შეეძინა. გენუაში ორმოცის წლისა დაბრუნებულყო და მას აქეთ აღარსად წასულა. ხშირად დაცინვის კილოთი იცოდა ლაპარაკი; ხალხსაც ეჭვიანის თვალთ უყურებდა. ისა და დედა ჩემი ერთმანერთსა ჭკავდენ: ბიძა-ჩემიც ისეთივე გულ-ჩახვეული ვაჭი იყო, როგორც დედა-ჩემი; ორივემ ყველაფერი იცოდენ, მაგრამ არავისთან კი არაფერს იტყოდენ.

ბიძა-ჩემი ჩემი იყო, მაგრამ როდესაც კი ლაპარაკს დაიწყო, დიდ-ხნობამდის არ გაათავებდა; იმის სიტყვები წყაროსავით მომდინარობდენ; როდესაც ხნობდა რასმე, ფრჩხილების კვანძს მოჭყუებოდა ხოლმე. ყველაზედ მეტად დედა-ჩემი უყვარდა, ხშირად ხახავდა ხოლმე მხოლოდ მამინ, რა-

დესაც მამა-ჩემი შინ არ იყო. სიძე და ცოლის-ძმა ერთმანერთს დედი-ჩემის დაბადების დღეს შესვდებოდენ ხოლმე. მაშინ ბიძა-ჩემი ჯოკანი სადილად ჩვენსა რჩებოდა და ბიძის-ჩემის დაბადების დღესაც ჩვენ უკვლანი იმასთან კიყავით ხოლმე სადილად.

მეორე დღეს სუფთად ჩავიცვი და წავედი ბიძა-ჩემთან.

ბიძა-ჩემიც, როგორც იმ დროის მომეტებული ნაწილი ბენუის მოქალაქეთა, თავისთვის განმარტოებული იდგა და სცხოვრებდა მშვიდობიანად. იმის სასლი ერთს ვიწრო ტალახიანს ქუჩაზე იყო; წინ სხვა სასლი ჰქონდა აფარებული და ცის მეტი არაფერი სჩანდა; უკანა ფანჯრები კი ეზოში გადიქირებოდენ. ოცის წლის წინად ბიძა-ჩემი რომ ამ სასლს ჰყიდულობდა, ეგონა ადვილად გააჭირვებდა, რადგან დუქან-ბაზარზედ ახლო იყო, მაგრამ ანგარიშში მოსტყუვდა.

ბიძა-ჩემი მეორე ეტაჟაში იდგა, დანარჩენ ოთასებს კი ქირით აძლევდა. იმის სადგომი ოთასები ძალაღწი და ბნელნი იყვნენ. თეთრად გაღესილს კედლებზედ აქა-იქ სურათები კვიდა. ოთასებში ძველი მებელი ეწყო.

ძველებური გენტიური სარკე, ერთი დუყინი ძველი სელი, უვითელ-საკერდით გადაკრული, დიდი კედლის საათი შეადგენდენ იმის სასლის მორთულობას. ხსენებულ ავეჯულობის გარდა ბიძა-ჩემი არაფერს არა ხმარობდა. ასე გასინჯეთ, ცენტლსაც კი საჭიროდ არა სთვლიდა, — ჯან-მრთელობისათვის ცუდი არისო; და ერთად-ერთი ბუსარი, რომელიც იმის ოთასში იყო, დაეხმო. სიცვიის დროს იგი დაიწყობდა ხოლმე ხელების ფშვანეტას და ამითი თბებოდა.

საჭმელსაც ბევრ-რიგს არ აკეთებინებდა. საუზმედ — ერთი ფინჯანი ყავა; მასუკან — წვენი, შემდეგ ხორცი ან თევზი,

სალათა, ხილი ან ყველი შეადგენდა იმის სადილს. ვახშმად— ცოტას რასმეს, ერბოთი მოხარშულსა სჭამდა და სხვა არა-ფერს. ამ წესს ბიძა-ჩემი არას დროს არ გადადიოდა, მაგრამ როდესაც სტუმრები ეწვეოდნენ, რაც ძალიან იშვიათად მოხდებოდა ხოლმე, მამინ კი ვარჯი დახუკდრას იცოდა; ბედნიერ დღეებში, მაგალითად, თავის დაბადების დღეს, ბიძა-ჩემი ნამდვილ თავადურ სადილს მართავდა. საჭმელებიც უხვად მოჭქონდათ და სტოლიც სუფთად იყო ხოლმე გაშლილი.

ისე სწორე ყოფილხარ, როგორც ბანკირი, ფულის მიტემაში! შეჭყვირა ბიძა-ჩემმა ჯოჯანბი, და წამოდგა ხელის ჩამოსართმეკლად.—აი, განაგრძო მან:—სამაგალითო ასალ-გაზ-და კაცი. ორის საათის შესრულებას რამდენიმე წამი აკლია. მართლაც ბირჟის საათმა ორი დაჭკრა, როდესაც მან ლაშარაკი გაათავა.

— იმას ეურს ნუ უგდებ; სტუუის: დიდი ხნისაა;—აი ეს ჩემი ერთგული მეგობარი ერთს წამსაც არ იტუუებს,—და მან ამაყად შეხედა თავის კედლის საათს.—მართა, მართა! დაუფი-რა თავის დედა-კაცს ძაღლის ხმით;—ნუ აჩქარდები.

რამდენიმე წამის შემდეგ წიკნი შემოიტანეს და ჩვენც დაკსხედით სადილის საჭმელად.

ბიძა-ჩემს ჯოჯანბან პირველად ვსჭამდი სადილს, და ეს-ლას კი დრო იყო მეტქვა იმისთვის ჩემი დიდი განზრახვა, მაგრამ კერა კბედავდი და ისე ვტოკავდი, თითქოს ნემსებზედ ვმჯდარკვიავი.

ჯერ პური ჭამე, სხვაზედ ნურაფერზედ ნუ იფიქრებ, მითხრა ბიძა-ჩემმა,—საჭმეზედ ლაშარაკი ხილის ჭამის დროს დავიწყეთ.

ბიძა-ჩემი ლაშარაკის გუნებაზედ და ვარჯ ქეიფზედ იყო.

სადილმა მხიარულად გაიარა. თავის დროზედ მოიტანეს სი-
ლი და ყველი და მართას უბძანა, რომ ის ბოთლი მოეტანა,
რომელიც საზღაფის მარცხენა კუთხეში იდგა. მართამ შესრუ-
ლა ბძანება და გავიდა. ბიძა-ჩემმა გახსნა ბოთლი და დაასხა
ლრი სტაქანი.

— ეს ლაკრიმა-კრისტია, შვილო, ნამდვილი ლაკრიმა-კრის-
ტი. დავლიოთ შენის განზრახვის შესრულებისათვის.

ესა სტაქა და სტაქანი დასცალა. მკვ დასცალე ჩემი სტა-
ქანი.

— ესლა საქმეს შეუდგეთ, მითხრა იმან:—მე უფრს და-
გიგდებ.

მართლადაც ყური დაუგდო ჩემს ლაპარაკს ძქრა მარ-
ტინოზედ, მოწამეობაზედ, ჩინეთზედ, იაპონიაზედ და სხვა-
ზედ. როდესაც ბერების გამხდარი სასე აუწერე, მაშინვე შე-
კატყე, რომ ეს არაფერად ექაშნება.

მე დიდ ხანს ვლაპარაკობდი, ბიძა-ჩემი უფრს მიგდებდა;
მაგრამ როდესაც ლაპარაკს მოვრჩი, იმან კიდევ ააგსო სტაქნები
და მანიშნა დამეღია. თუითონაც დაღია და მითხრა:

— თუმიცა, ჩემო ვარგო, შენი მოძღვარი სრულიად სხვა
აზრისაა, მაგრამ ნება მომეცე, გითხრა, რომ ბერობის გარე-
თაც შეიძლება სულის ცხონება. მე წინააღმდეგი არა ვარ შე-
ნის ბერად შედგომისა, მაგრამ მსურს რომ შენ სხვა ბერების
დასი ამოიჩიო და არა გაპუცინებისა.

— რადა? კკითხე საჩქაროდ.

— იმად რომ გაპუცინები უწმინდურები არიან, სხვა-და-სხვა
მწერი ეოველთვის ბერნი ჭყავთ, მომიგო ბიძა-ჩემმა.

— ნუ თუ მართალს ამბობთ? კუთხარი მე.

— ეს ნამდვილია. უსუფთაობისაგან, თუ იმისაგან, რომ ტა-

ხისამოსი საერთო ჰქვით—ისინი ყოველთვის ჭკუჭყიანები არიან. მათი ბინძურობა ანდაზადაც კი გაკეთდა.

მე დავიჯერე ბიძა-ჩემის სიტყვები, ამისთვის რომ სი-სუფთავე მუც ძალიან მიეყარდა. ამ დღიდან გაზუცინებმა ჩემს თვალში ყოველივე თასი დაჭკარგეს.

— რაც შექმნება მე, განაგრძო ბიძა-ჩემმა:— მე რომ შენს ადგილას ვიყო, ე. ი. მე რომ შენსაკით ყმაწვილი ვიყო, მამის ბერად შედგომის მაგივრად, წაკიდლოდი და წარმართთა შორის სასარებას ვიქადაგებდი.

— ეჭ, ბიძა-ჩემო! შევეყიერე მე:— მე სწორედ მაგისტანს ცხოვრებას ვნატობ. განა მე თქვენთვის არ მიაძინა ძირა მარტინოზედ, წაგლებზედ და...

— და განა ის კი არ მითხარი, რომ შენ გაზუცინობა გინდოდა?

— დიალ, წამოვყარანტალე მე:— მაგრამ...

— გაზუცინებს საქადაგებლად არსად არა ჭკუჭყიანს. დიალ, ჩემო გარგო, თუ რისამე გაკეთება გვინდა, ნამდვილად უნდა ვიცოდეთ, რას ვაკეთებთ. ესლა მითხარ რა უფრო გინდა იყო — გაზუცინი თუ მქადაგებელი? რომელს ამოირჩევ?

— რასაკვირველთ, მქადაგებელი, მივუგე მე.

— კარგი და პატიოსანი, მითხარ, ბიძა-ჩემმა, — და დამწყო მქადაგებელის მოკალეობზედ საუბარს, — ისეთის გრძნობით, რომ მეგონა ეს-ეს-არის მეტყვის — წამოდი ერთად წავიდეთ ახმონიაში და ან ჩინეთში საქადაგებლად.

— თქვენ რას მიჩნევთ, ბიძა-ჩემო? კვითხე მე, როდესაც ლაპარაკი გაათავა.

— აი რას გირჩევ, შეილო. არავის არ შეუძლიან რც-და-ლოთხ საათში ისე მომზადდეს, რომ შორციქულობა შეიძლოს.

პირველად, საჭიროა რომ სამღთო-წერილი კარგად იცოდე. ამას გარდა სახარებას იტალიურს ენაზედ ხომ ვერ უქადაგებ. ამისათვის საჭიროა ჩინური ენაც იცოდე. მეორეც ესა, შენ ვერ შეგიძლიან მოისმინო ღვთის-მეტყველობის კურსი, კიდრე ფილოსოფიის კურსს არ შეასრულებ. აი გზა, რომელსე-დაც, ჩემის აზრით, შენ უნდა გაიარო, შეასრულო ფილო-სოფიის კურსი... უფრო ლოდიკას ადეკნე უფრი, შენ ის გა-მოგადგება... და თუ, ფილოსოფიის კურსის გათავების შემ-დეგაც კიდევ გეჭნება მისიონერობის სურვილი, ძალიან კარგი! აქვე შეგიძლიან დაიწყო სამღთო-წერილის სწავლა; თუ ამას-თანავე ჩინურს ენაცაც ასწავლი, მაგას ხომ რაღა ეძჯობი-ნება. მაგრამ, როგორც ვიცი ჩინური ენა ძალიან ძნელია; მა-შასადაძე მოთმინება უნდა იქონიო, შვილო. შენ ესლა მე-თხუთმეტე წელიწადში სდგებარ; ესთქვათ, ოც-და-ერთის წლი-სამ მიიღო მოწამობის გვირგვინი, გვონებ ეს დროს დაკარ-გვა არ იქნება.

იქნება იმის უკანასკნელს სიტყვებში დაცინვაც ინატებო-და, მაგრამ, როდესაც შევატყვევ რომ ბიძა-ჩემი არა სუმრობ-და, მაშინ კი დავიჯერე იმის სიტყვები.

მე კიდევ ერთი ეტვი მქონდა. ვაი თუ ორმა სტაქანმა ლაკრიმა-კრისტიმ ამიტრუა კაპუცინობაზედ გული მეთქი. იქნე-ბა იმ ორმა სტაქანმა კაპუცინობა ბნელად დამნახვა და ევე-ლაფერი სხვა კი ვარდის ფერად?

მაგრამ ბიძი-ჩემის ლაზარაკი ისე საფუძვლიანი მესკენა, რომ თავი დავანებე კაპუცინობას და დავიწეე მქადაგებლობაზედ ფიქრი.

ერთს დილას, მე და ბიძი-ჩემის საუბრის რამდენიმე დღის შემდეგ, მე ველაზარაკებოდი პატარა მოწაფეებს და ხელები

უკან მჭონდა დაწყობილი. უეტრად ვიღამაც ხელზედ ჯოხი დამკრა. ძალიან მტუტინა. ყოველივე ჩემი განზრახვა დამავიწყდა და გეცო ჩემს მტერს, მინდოდა თმებში მივწდომოდი, მაგრამ... ხელში მსოფლოდ სემინარისტის დიდი ჰარიკი შემკრა, იმის მოტიტვლებულ თავის დანახვასზედ მოწაფეებმა საშინელი სიცილი და ხარხარი ასტესეს.

იმან ჩემზედ წევა დაიწყო, მაგრამ მომაგონდა სძორცას მაგალითი, ამოვიღე დანა, დავდექი ამაყად და დაუყვირე: «მოდე, თუ თავი არ გენახება მეთქი!» მან კერ გაბედა მოსვლა. ჩემს ამგვარ ქცევას ორი შედეგი ჰქონდა: მე განვთავისუფლდი იმის დევნისაგან და იმას კი დაარქვეს «გაუკლეფილი თავი». ეს სახელი ბოლომდის შერჩა.

თ ა ვ ი XV

სცენაზედ ჩემი ძმა ცეზარი გამოდის და პირველს ადგილს იჭერს. ოცნებანი ცელქობენ.

გაკვიდა რამდენიმე ოვე და მე დავრწმუნდი, რომ მჭადაკებლობა ჩემი საქმე არ იყო. ჩემის ძმის ცეზარის დაზრუნებას სრულებით გამკურსა ამ სენისაგან.

მე ღ ცეზარი თითქმის ტოლები ვიყავით ღ ერთნაირი გემოვნებაცა გვქონდა. ორნივე რომანტიულის მიდრეკილებისა ვიყავით და ერთნაირადვე გაგვიტაცებდა ხოლმე ყოველივე შემთხვევა. ძალე ჩვენ ერთი ერთმანერთის განუყრელი გულითადი მეგობრები შევიქნით. ცეზარი ლამაზი ყმაწვილი იყო, ჩემზედ ცოტა დახალი, მაგრამ აკებულებით კი მაგარი. ის იმითი მჭობ-

და, რომ უფრო იცოდა მოქალაქური ცხოვრება, ვიდრე მე, მაგალითად, ის პაპიროსსაცა სწევდა და ბილიარდზედაც თამაშობდა; ამაებში მე იმას ხმა-ამოუღებლად ვემორჩილებოდი. ჩაცმა-დასურვის გემოვნება კარგი ჰქონდა. განსაკუთრებით იმის უელსასკევი მომწონდა, იმას კი ჩემი ტანისამოსი არ მოსწონდა და ჩემს შლიაპას ხომ სამასსაროდ ხდიდა.

ცესარს ბეკრი ამხანაგები ჰყავდა, რომელნიც ბეკრს წიგნებს აძლევდნ და ისიც მე მძლევდა სოლმე. ჩვენ სშირად კეთილუბობდით ერთად და კითვისებდით იმ წიგნებში აღწერილ გმირთა ხასიათს, ერთხელ ცესარმა თავის თაჯი დენერლად წარმოიდგინა და მე და აღტრედი თავის ადიუტანტებად გაგვასდა. მეორედ, იგი გაიტაცა ზღვით მოგზაურობამ, თვითონ სომალდის კაპიტნად გასდა და მე ექიმობა მომცა; ეს წოდება აღტრედს დაუთმე და მე კი ლეიტენანტის ადგილი დავიჭირე. მთელის ქვეყნის გარშემო მოგზაურობა განვიზრახეთ: იმის მოგზაურობის საგნად სულ ჩინეთი და იაპონია იყო, დედაც ჩვენთან უნდა წამოსულიყო; იგი ჩვენის ოცნების განუყრელი თანამგზავრი იყო.

«მფრინავის კაცის» შემთხვევები დიდის სიამოვნებით წაგვიკითხეთ და კითხვის დროს ცესარს მოუვიდა აზრი; რომ თავისთვისაც ფრთები გაეკეთებინა, — თავის დღეში იჭამდის კერ მივალწევთ, რომ დაუფრინავდეთ, ვეუბნებოდი იმას. ვნასოთ! მომიგო მან დაბეჯითებით. — ჩვენ ვიყიდეთ უკუდატერი, რაც კი მოუნდებოდა ჩვენს საქმეს: თხლად დასერხილი ფიცრები, კარდონი, სსკა და სსკა ნაირი ქალაღი, ძაფი, ლურსმები, წებო და სსკა; მაგრამ როდესაც უკლა ეს საქმეზედ მოვიხმარეთ, ისეთი არეულ-დარეულობა გამოგვივიდა, რომ თვით გოდოლის აშენებაზედაც არ იჭნებოდა ისეთი აშხავი.

ჩვენი საქმე წინ არ მიდიოდა მაგრამ ცუხარი მაინც თავს არ ანებებდა. ჩვენდა საბედნიეროდ, ერთმა შემთხვევამ დაანებებინა იმას თავი: მე და ჩემმა ძმამ მოკავროკეთ. ცოტა-ოდენი ფული-ამ ფულს ისე გუფთხილდებოდით, როგორც ჩვენს საკუთარს თავს და ხან სად გამაღვდით, ხან სად, რომ რა არის, ქურდებს არ შეემჩნიათ. ერთხელ ჩვენ ეს ფული მიწაში ჩავთვალეთ. მაგრამ, დასე უბედურებას, იმ დამეს მოვიდა საშინელი წვიმა, გადარეცხა დედამიწა და ზოგი ჩვენი ფულიც თან წაღო. მეორე დღეს ბევრი ვინანეთ, მაგრამ რაღა გაეწეობოდა; უფულოდ რადას ვიხამდით, ფრთების გაკეთებას თავი დავანებეთ.

ცუხარმა გამოართვა ერთს თავის ამხანაგს «ათას ერთი დამე»; ჩვენ დღე და დამე განუწყვეტლივ კითხულობდით ამ წიგნს. სულ ყალიბები, ჰრინცესები, ოქროს სასასლები, აღმასები და სხვა ძვირფასი თვლები გველანდებოდა თვალებში. სხვაზედ აღარაფერზედ ვლანანაკობდით; ჩვენი ცხოვრება სრულად შეეთვისა ამ ტანტასტიკურს ქვეყნას და სინამდვილეს სიცრუისაგან ვეღარ ვარჩევდით. მე რაც შემეხება, გაგიტყუებთ, რომ იმედი მქონდა ვიპოვიდრ ქვეშენეთის გზას, სადაც უნახავდი მრავალს კვერცხის-ოდენს აღმასებს და მშვენიერს ჰრინცესას. მე ჰრინცესა უეჭველად უნდა მეპოვნა, რადგანაც ის ქალები, რომელთაც ცხოვრებაში შეხვდით, არ აკმაყოფილებდენ ჩემს ოცნებას. მე სულ ოქროს თმიანი მშვენიერი ქალები მელანდებოდა. მეც ცუხარი სრულად განვირჩეოდით ერთმანეთისაგან იმას ხშირად ნამდვილი მშვენიერი ქალები იტაცებდენ, ჩვენთვის კი, საუბედუროდ, ეს გრძნობა გაუგებარი იყო. საწყალი აღიქვამ! იგი სრულად მოკვლული იყო ოცნებას და თვალბგატყვეტილი უგდებდა ყურს ჩვენს ლანანაკს ჰრინცესებზედ და

ოქროს სსსახლეებსედ.

ერთხელ მე ნამდვილად დავრწმუნდი, რომ ვიზოვე ქვეშეთის კარები, რაზედაც ჩვენ ასე სშირად ვოცნებობდით. ერთხელ სეირნობის დროს ერთ ცისის ძირში დავსსედით. ამ ცისის გასეთქილი კედელი იზიდავდა ჩემს ყუწადლებას. მე დავუწყე სინჯვა ამ გასეთქილ კედელს, რადგანაც მეგონა, რომ ქვეშეთის კარები ეს უნდა ყოფილიყო. ამ სინჯვის დროს ვიზოვე ბოთლი, რომელშიაც ორი მარგალიტი ეგდო. ცუზარსა და ალოგრედს მასშინვე დავუძახე. ცუზარის ოცნება აღენთო. იმან გუითხრა, რომ კიდეკ გვეძებნა, რადგანაც, სადაც ეს მარგალიტები იყო, იქ სსვა რამეც იქნებაო, ვინ იცის რას ვიზოვითო! ჩვენ კიდეკ დავიწყეთ ძებნა იქამდის, სინამ არ გავიგეთ, რომ აქ არაფერი ქვეშეთის გზა არ იყო. მასშინ ქალაქში დავბრუნდით და ჩვენი ნაზოვნი მარგალიტები ოქრო-მჭედელს ვანკენეთ რომელსაც, საუბედუროდ, ყალბები გამოდგა. ამ ამზავმა ცოტა არ იყო, გული აკვიცრუა, თუმცა ვი შემდგეშიაც მივდიოდით ხოლმე იმავე ცისესთან და იმის გარემოს ვათვალეიქებდით.

ერთს საღამოს ჩვენ ესტებებოდით მშეენიერის-მთვარის შუქით და გრილის ნიაკით; ცუზარმა ჯერ შირობა ჩამომართვა, იმის საიდუმლოება შექენსა და მერე გამიტყდა, რომ იგი ხანდის-ხან მიდიოდა თავის ამხანაგთან, რომელსაც მეც ვიცნობდი და რომლის შირდაშირაც სცხოვრობდა ახალ-გაზდა ქალი მშეენიერი, როგორც მთვარე. იგი გამოდიოდა ყოველ საღამოს ყვავილების მოსარწყავად და ცუზარი თავის ამხანაგის თვანჯრილამ უყურებდა ხოლმე მას. ის ქალი ცუზარს ვაგიყებით ჭყვარებოდა: «თუ გინდა», მითხრა ცუზარმა: «წამომეე როდისმე ჩემს ამხანაგთან: შენც ნახე იგი, და მერე მითხარ, თუ როგორ

მოგეწონება. მე სრულიადაც არა მქონდა იმის ნახვის სურვილი, მაგრამ რადგანაც ჩემს ძმას ძალიან უნდოდა, მეც იმატომ დავეთანხმე. ჩვენ დაუდევით ფანჯარასთან და ველოდით მშენიერების ღმერთს გამოსვლას.

არ ვიცი კი რაღა და მე ჩემს თავს ჩემად აღარ ვგრძნობდი. მე მხად ვიყავი ყოველისფერი მიმეცა, ოღონდ კი ის ამ საღამოს არ გამოსულიყო. მართლაც იმ ქალმა ისე დიდ ხანს დაიგვიანა, რომ მე ფანჯარას მოვშორდი და დაგვიქმისეულს, რომელიც ოთახის მეორე მხარეს იდგა. თითქმის იმავე წამს ცუხარმა დაბალის ხმით მითხრა: «აი გამოვიდა!» მე მიხდოდა ადგომა, მაგრამ არ შემიძლო, თითქმის სულსედი ვიყავი დაკრული; რადგან გაუგებარმა ძალამ შემოიჭრა. ხუთჯერ თუ ექვსჯერ მოვიხადე ბოდიში, მაგრამ ერთი-მეორესედი უფრო ტუტუტური იყო. ჩემი ძმა და იმის ამხანაგი დამცინოდნ და მეუბნებოდნ, რომ გეშინიანო. «აი წავიდა!» ამ სიტყვებმა გამამხნევებს. მე მიკუდი ფანჯარასთან და ისე ვაჩვენებ თავი, რომ კითომ ძალიან შენახებოდა, თან კი მეშინოდა—ღმერთი არ გაუწყრეს და კიდევ არ გამოვიდეს მეთქი. ბოლოს ფანჯარას გაშორდი ზეუთხარი, რომ იმის მოლოდინი ტუუილია მეთქი. მაგრამ ამ დროს კიდევ გამოჩნდა, კიდევ წავიდა ზე კიდევ მოვიდა, მაგრამ ვერას ღონისძიებით ვერ ვაჯობებ იმ დაფარულ ძალას, რომელიც მე ჯაჭვს მიყრიდა იმ დროს, როდესაც მშენიერება გამოჩნდებოდა ხოლმე.

შინ რომ წამოკედით, ცუხარი სულ თავის სიყვარულსედი შელახარაკებოდა. მეტის-მეტის აღტაცებით კაღმის დანით ამოიჭრა მარჯვენა ხელსედი პირველი ასო თავის გულის სატრფოს სახელისა—«ემელია.» მე ვთხოვე ჩემთვისაც მოეცა ნება ამომეჭრა ხელსედი იმის სატრფოს სახელის პირველი ასო. იმან

მომცა ამის ნება და ჩვენ დანით ამოვიჭერთ ხელბრედ ასო-
ე, შემდეგ ძელანი წაგუსვით და დავიდალეთ, რის შემდეგაც ასო-
ლარ გადაგვივიდოდა. ამ დღიდან ჩვენ სულ ემილიასზედ კლა-
ხანაკობდით, როგორც მსურვალე სიყვარულის საგანზედ. მე
ჩემს თავს კარგად ვატყობდი, რომ შეევარებულე ვიყავი, მაგ-
რამ ჩემი ძმა ისე აღტაცებული ძელახანაკებოდა იმაზედ, რომ
ერთხელაც ვერ გაგებდე შემესდნა იმ ქალისთვის, როდესაც იგი
თავის ყვავილებსა წყევდა. ერთხელ ვუთხარი ჩემს ძმას: «ძო-
ლი ვუძღვროთ რაჟე მეთქი?» ცუხარმა ცოტათი სერიზიკასზედ
დაკვრა იცოდა, მეც ვიტარის ყოლებს ვსწავლობდი. ეს აზ-
რი ყველას მოგვეწონა.

როდესაც რამდენიმე სიმღერა ჩეზირად ვისწავლეთ, ჩვენ
დავნიშნეთ ერთი საღამო ჩვენის განზრახვის შესასრულებლად.
ეს საქმე ცოტა ძნელად გვეჩვენებოდა. მამა-ჩემს წესადა ჭჭონ-
და, რომ ცხრა საათზედ ყველანი სახლში უნდა ვყოფილიყა-
ვით და ვინც ვასშამზედ დაიგვიანებდა, იმას მამა-ჩემი ოჯახსო-
ბის წესის დამრღვევად სოვლიდა. ვასშმის შემდეგ კარებს იგი
თავის სელით ჭკეტავდა; იმის ოთახი კარებთან ახლო იყო ჭ-
თიბაქმის ან შეიძლებოდა კარების ისე გაღება, რომ არ გაე-
გო. მაგრამ რას ან მოასურებებს ახალ-გაზდა კაცი, მეტადრე-
თუ შეევარებულე არის? კარებს ზეთი ჩაგუსვით, რომ არ და-
ეჭვრიდა, ჩემი ძმა კიდევ დაგვიზირდა, რომ ჩვენის გასვლის
შემდეგ კარებს ის ჩაჭკეტავდა, რის შემდეგაც განზრახვა შეგ-
ვისრულდებოდა. მხოლოდ დილაზედ ადრე ჩვენი დაბრუნება შე-
უძლებელი იყო, ამისთვის რომ კარებს ვერ დაგვარახუნებ-
დით და ვერც ღიას გაუშვებდით. ჩვენ წაკედით და მშვენიე-
რის მძინარე ქალის ფანჯარასთან ვიმღერეთ დასწავლილი სიმ-
ღერები. იმას ისე გულანხად ეძინა, თუ არ ვიცოდა ისე უგრძნო-

ბელი იყო, რომ ჩვენი სიმღერა ვერ გაიგო! ქუჩაში დიდი ხნის სუტიანის შემდეგ ერთს სკამზედ ჩამოვსხედით. ღამე თითქმის დაუსრულებლად გვეჩვენა. ძილ-მორეულნი წავედით შინ და გიბქვედ დავდექით. ქუჩაში გამოსასვლელს კარებს იტალიაში მთელს ღამეს დიას უშვებენ სოფლე. — ჩვენ ამ კარებთან დავდექით და ვუცდიდით, როდესაც მოსამსახურე ევატირინე დიღით ადრე შინიდან გამოვიდოდა.

ამისთანა დაბრკოლებამ მინც ვერ წაგვართვა სურვილი ჩვენის განზრახვის გამოკრებისა. მაგრამ მეორედ ისე კარგად აღარ მოგვივიდა, როგორც პირველად. შესამდე — დასე ბუდნიერებს! — ფანჯარა გაიღო და თეთრად ჩაღვრა გამოჩნდა: «ეს ეს ქალი იყო!» გატაცებულმა დავიწყეთ სიმღერა; მშვენიერად აღვასრულეთ, მაგრამ ჩვენი აღტაცება გაგრძელდა, როდესაც თავზედ მალდიდამ წყალი გადმოგვესხა და შლიანა გამოიფუტა. ასე გათავდა ჩვენი პირველი სიუკავრული. ამის შემდეგ, მე ის ქალი აღარ მინახავს, მხოლოდ ოც-და-ათის წლის შემდეგ ვიდეკ ვნახე ის ქალი, მაგრამ მშვენიერი წვრილ-წყალა ჩვიდმეტის წლის ქალი, სქელ დედა-კაცად გადაქცეულიყო; თუმცა სასე ისევე სასიამოვნო ჰქონდა, მაგრამ ცოტა ჭაღარა კი გამოჩნდა. აზრადაც არ მოსდიოდა, რომ იმ ვაგს, რომელიც ესლა იმის ელანარაკებოდა, იმის სახელის პირველი ასო ხელზედ ამოჭრილი ჰქონდა.

ამისთანა საქმეში გაატარეთ ორი წელიწადი. მე რომ სულ ამეწყრა ჩემი ცნობანი, რომელნიც ამ დროს განმავლობაში შევიძინე, ბევრი არათუკრი საქმეური იქნებოდა. მე ვისწავლე გიტარასედ დაკვრა, ბილიარდზედ თამაშობა, მაპირფრის წევა (მარტო ღმერთმა უწყის, ამის სწავლა რა ფასად მიღირდა!) და ტანცაობა. მე ტანცაობა კარგად არ ვიცნოდი. ერთხელ

ხელში, რაკი ჩემის თავის იმედი არა მქონდა, კუნჭულში და-
კიმალე, რომ სატანცაოდ არ გავეწვიეთ, მაგრამ ერთმა ახალ-
გაზდა ქალმა მომიგნო და მთხოვა იმასთან მეტანცაენა. ამას
იგი ბოლოს ძალიან ნანობდა: ორჯერ კალსის შემოკლის შემ-
დეგ ისე ძალიან დავადგი თუხი, რომ კინადამ გული არ შეუ-
წუხდა. ჩემმა მოუხეშაობამ ისე გამაბრახა, რომ დავიფიცე თა-
ვის დღეში აღარ მეტანცაენა—და კიდევ აღვასრულე ჩემი სიტ-
უა.

თუძნა გულ-ატრეუბული ვიყავი, მაგრამ ერთის თვის ბე-
ჭითობის წყალობით ეგზამენებმა მშვენივრად ჩაიარა. აღძრედ-
მატ, რომელიც ამ ერთ თვეში ჩემსავითვე ბეჭითობდა, ეგზამ-
ენი მშვენივრად დაიჭირა. ჩვენ ერთმანერთს უნდა დავშორე-
ბულიყავით. აღძრედი დათხოვნის შემდეგ თავის დედ-მამასთან
წავიდა, რომელნიც პიემონტის ერთს ქალაქში სცხოვრებდენ,
მე კი მთელი ის დრო ქალაქში დედა-ჩემთან გაატარე. ცესარ-
მა კარგი ნადირობა და თოფის სწოლა იცოდა და მეც მას-
წავლა. ძალიან შემიყვარდა ნადირობა და მთელი სამი თვე იმა-
ში გაატარე.

სწავლის დაწყების დროს, მამა-ჩემმა მითხრა, რომ ან
კანონების შესწავლა და ან ეჭიმობა ამომეჩინა. ადვოკატობა
სრულიად არ მიზიდავდა, მაგრამ ეჭიმობაც გასაგონად მეჭავ-
რებოდა. მამი-ჩემის სასისარულოდ, მე მანც ადვოკატობა
ამოვიჩინე. რა კი თითონ ადვოკატი იყო, მეც ვუნდოდი ად-
ვოკატად გამოვეყვანე. «ჩაეწერე უნივერსიტეტში, მითხრა იმან,
და გაიგე კიდევ ყველაფერი, რაც კი საჭიროა სტუდენტობი-
სთვის.» მეც გაუფიქვი უნივერსიტეტის გზას.

(შემდეგი იქნება)

ბერუას ჩაფიქრება

ე როგორ არი, ვერ მივხვდი, როგორი განახენია?...
მიწა სსვისსა, ეჭირაობ, შრომა კი—მარტო ჩემია...

როცა ძლავატობს მზე—წვიმა და მომიცდება ყანები,—
უფლის ნებას, რა ვუყო, მე იმას ვუთაყვანები!...

მაგრამ, რომ ღალა მიწისა არ ასცილდება მთესველსა?..

—სად რა ვიძიო, საბრალდომ, ვინ მომაქვავებს ბედ-შავსა?..

ე შავი მიწა მაინც რომ სასუილდად არა მქონოდა...

შავ სამარეძდინ—რა ვიცი—მე რაღა დამაღონებდა?...

...

... თ. რაფ. პრისტაფინ

...

ქართული ლიტერატურა

(წერილი პირველი)

ბრიგოლ მრზელიანი

ძველს ქართულ საზოგადოებაში გავრცელებული იყო აზრი: ვისაც არ შეუგნია რა არის მამულისათვის თავის გაწირვა, მას არ გაუგია რა არის კაცის ცხოვრება! ამ მარტივმა აზრმა ბევრჯერ გამოიყვანა საქართველო გამარჯვებული ფიცხელის ომიდან, ბევრჯერ დაიხსნა გაჭირვებიდან, გაუგდო საქართველოს ერს მთელს კავკასიაში ღ მცირე-აზიაში სმა მამაცობისა, გულადობისა, სამშობლოს სიყვარულისა. ჩვენდა სიმწუსაროდ, ვისაც კი საქართველოს ისტორია გადაუთვალა რეგია, ვერ იტყვის, რომ ყოველს ისტორიის უამს ზემო-ნათქვამ აზრს პირველი ადგილი სჭეროდეს ერის ცხოვრებაში. სშირად მიძინებულა აზრი წინამძღოლ საზოგადოებაში და ერთი და ორი მაგალითი არ არის ჩვენს ისტორიაში თვით უპირველეს პირობებისაგან სამშობლოს ღალატი, ერის გადადგომა, კერძო პიროს სარგებლობის გამოკიდება, ფლიდობა, ავაზაკობა, მამულის გაყიდვა. მწარე მწუსარება უნდა გამოეარა ხოლმე საქართველოს, ვიდრე ხელახლად გაიღვიძებდა საზოგადო აზრი, მოისპობოდა კერძო პირთა შუა შეთითი, არეულობა, დამკვიდრდებოდა

ერთობა და წადილი სამშობლოს. აღდგინებისა. «შინაური ჭირი მიჩვენებინა გარეულს ღზინსა!» ამბობდა ქართველი ამ გამოფენის ხელეების დროს და მზა იყო თავისი მწუხარება გადაეხდებინა სარტყელავით შემოტყუებულ მტრისათვის. მაშინ «გარეული ღზინი» მოელოდა იმ პირთა, რომელნიც მამულს გასცემდნენ, ერს გადაუდგებოდნენ, საწმინტოებს შეიცვლიდნენ, მტრის მხარს მისცემდნენ და საქართველოს გასათვლად გამოიღასქმებდნენ. ყოველი პატიოსანი პირი, ყოველი მამულის-შვილი ძველის საქართველოსი ებრძოდა ამ სნეულებას, ცდილობდა სამუდამოდ ზოლო მოელო სამშობლოს ბედის დამამცირებელ ჭირისათვის. — ერთი ამ ძველის პატიოსნების წარმომადგენელი იყო ახლად გარდაცვალებული პოეტი, გრიგოლ ორბელიანი.

სხვა მსრვი მრავალს ნაკლებეკვანებსა ესედავით ჩვენ განსკესებულ პოეტის საზოგადო ასპარეზზე მოღვაწეობაში. არც საჭიროდა ვინცსამთ მივმართოთ რიტორიკას, უხგ-სიტყვაობას იმის გამოსახატად, თუ როგორ გამოაკლდა კავკასიის საზოგადოებას გრ. ორბელიანი. დაუძლავად, პირდაპირ ვაღვიარებთ — თუძცა იქნება ზოგმა საწყენდაც მიიღოს ჩვენი აზრი, — რომ პოეტის შრომა და ღვაწლი ერთი-ათასდაც რომ გადიქცეს, მაშინაც კერ დაისკუთრებს საქართველოს დიდებას და მისი სიკვდილი ერს უგუნს სიბნელეს კერ მოჭტუნს. ორთ-ათას წლოვან ერის ისტორიის წამოვიდება ცოტა მძიმე ტვირთი უნდა იყოს, თუ დამეთანხმებინა უდროოდ გამოჩენილი რიტორები. არც ერთის პირის საფლავში ჩასვენება, — დაწმინებთა ვამბობთ, — არას დროს არ იქნება საქართველოს დიდების გამოთხოვება, საქართველოს მრავალი გამოჩენილი შვილი ჭყოლთა, მრავალთ შეუწირავთ თავიანთ ნიჭი და კეთილ-დღეობა საზოგადო წარმატებისათვის, მრავალთ დაუძლავურებისათ კეთი-

ლი სასული, მაგრამ იმათ სიკვდილით უფრო გამდიერებულა ერკვნულის პრინციპის შეგნება, უფრო მკვიდრი ერთობა დამყარებულა. საქართველოს ბუდი ისე მტკიცედა სდგას ნაციონალურ შეგნებაზე, რომ მისი შერყევა ერთის პირისაგან შეუძლებლა. გრიგოლ ორბელიანი რაც უნდა მალაღის ნიჭის ვატი ყოფილიყო, რაც უნდა დიდრ ნაღვაწი დაეტოვებინა სამშობლოსათვის, მაინც მისი შრომა შეადგენდა მხოლოდ მცირედ ნაწილს ნაციონალურ სიმდიდრისას. ყოველ ამის გაგებაურთგო არ იქნება ბავშურის თავმოყვარეობისათვის.

ასწავრესე გამოსული პირი—თვალთ-მაჭტი კი არ არის, რომელსაც შეეძლოს გამხმარ შტოს ფოთლებით შემოსილ ხედ გადაჭრება. იგი არც მოწყვეტილი ასოა, რომ როგორც უნდოდეს და საიდანაც უნდოდეს, იქიდან დაიწყოს შრომა საზოგადოებაში. მარტო ერთი პირი საზოგადოებას, ხალხს ცხოვრების აღმართზე ვერ აიყვანს. ვინც ასე ჭფიჭრობს, იგი მტკიცებს თავის გამოუტყდელობას, თავის ბავშვობას. საზოგადო საქმის რიგთან გზაზე დაყენებისათვის საჭიროა დაკვირვება, შესწავლა იმ მიზეზებისა, რომელნიც საზოგადო საქმეს ხელს უწყობენ, ან აბრკოლებენ. ეს გარემოება საზოგადო საქმეს უკარგავს ვერძო ხასიათს და საზოგადო საგუთრებადა ჭხდის. რაც ხალხის ცხოვრებაზედ არის დამოკიდებული, იმას თავის დღეში ვერ დაედება პირკვნული ხასიათი. ვერ არ არის მაგალითი რომ საზოგადო საერთო მოთხოვნილება მარტო ერთის მოღვაწეს შრომით დაკმაყოფილებულიყოს. ყოველს საზოგადო საქმის გამოკვლევაში პირველი ალაგი უჭირავს საზოგადოების თანაგრძნობას. უამისოდ არც ერთი საჭიროება არ ასრულებულა. რაც კი მარტო ერთის პირის ნაყოფია, იმას კრი გულ-გრილად დასცქერის ისტორიაში. მოწყალება, დავარდნილის გა

კითხვა სრულიად უაზროს და არა ვითარცა ადგილი არ უჭირავს. შეიძლება სვალ ისევე ჩამოერთვას ერს ის, რაც დღეს მიეცა. ცხოვრებაში, ხალხის შეგნებაში მხოლოდ იმას უჭირავს მტკიცედ ალაგი, რაც არის შეძინებული შრომით, რაზედაც თითონ ხალხი, საზოგადოება ჩაფიქრებულია, რის მოპოებაც საჭიროდ დაუნახავს.

ეს პირობა საზოგადო საქმის დაარსების დროს უეტკელი მოთხოვნილებაა. სადა ამ პირობისათვის ყურადღება არა ყოფილა მიქცეული, იქ საქმე არ დაბოლოებულია, და ან თუ დაბოლოებულია, უეტკელია თავის პირველი მნიშვნელობა დაკარგვია. ძნელად დაიბრუნებს ასეაზროვნე გამოსული კაცი მტკიცე ალაგს, თუ იგი აქსიომისაზე არ აღვიარებს, რომ საზოგადო საქმეში საზოგადო ძალის მოხმარება უნდა. საქმე ამითი არ თავდება. აქსიომის მიღება არა ნიშნავს მთლად საქმის შესწავლას. მოღვაწე ვალდებულია თავალ-ყურთი მიაქციოს იმ გარემოებათა, რომელთ შორისაც თავის პროგრამის შესრულებას აზიარებს. შენიშვნა ხალხის კეთილ-დღეობის, წარმატების დამაბრკოლებელ მიზეზებისა ისე ადვილი არ არის, როგორც ზოგიერთთა გონიათ. ვისაც მეტნიერება შეუსწავლია, ვინც არ გამძლარა მარტო სწავლის გარეგნობით, იმედი გვაქვს, დაეთანხმება ჩვენის აზრის სიმართლესა.

ჯერ-ჯერობით ვი ჩვენში ამ აზრს ისე ნაკლებად აქვს ზეესვები გადგმული, ჩვენის საზოგადოების მოუფიქრებლობა, იქამდის მიდის, რომ ჩვენის ძველის ისტორიის შესწავლა ზოგიერთებს წარსულ დროების დაბრუნებად მიაჩნია. რა ქნას მოღვაწემ ამ აზრების არეულობაში. სხვა ხალხთა თავიანთ წარსულ ისტორიის შესწავლა მიაჩნიათ წინა-პართ შეცდომების მახელებელ დონედ, ხელთ-მძღვანელად საზოგადო მოთხოვნილების.

დაფასების დროს. საერთო მოთხოვნას აწაკითარი წარმატება არ უნდა ეტყობოდეს, ან ერთ წერტილზედ უნდა ყოფილიყო შეხებუელი, რომ მთლად ხელ-ახლად განმეორება წარსულისა მოხერხდებოდეს. ისტორიაში ეს მდგომარეობა საზოგადოებისა წარმოუდგენელია. ყოველივე ხალხი ცხოვრებაში ცდილობს წინ-წარმატებას; მეცადინეობს მის ცხოვრების გაუმჯობესობას. ძალა-დაკარგული ხალხი, მოშორებული წინ-წარმატების სურვილს სასო-წარკვეთილი, უეჭველია ნელ-ნელა უკან მოჭყეება, დაშშრავს, დაარღვევს თავის ცხოვრებას და ბოლოს სხვა ხალხის მონად შეიქნება: ხალხს, როგორც ცოცხალ არსებას, არ შეუძლიან შეუცვლელი მდგომარეობა მიიღოს. ხალხიც და მისი აზრიც თვითივე ორგანიზმისათვის იზადება, იზდება. აწაკითარის არ გაუგონია უცებ, ერთბაშად დაბადება საზოგადო აზრისა. აგრეთვე მოუმსადაბელ ხალხს აწა სჭერია სანგრძლივად ალავი ისტორიაში. ხალხის ძალა ყველასე უწინარეს იხატება სულიერ განვითარებაში, რომელიც კარშემო გონების თვალთაყურებინებს. ეს გონიერი მხედველობა აწაკითარის არ დაჭყეულია თავის ცხოვრების დასაწყისიდანვე, ან კი როგორ დაჭყეებოდა? ყოველივე უცარი მოკლეა ცხოვრების მსგულლობას ეწინააღმდეგება. შირველი ალავი ხალხის სულიერს განვითარებაში საერთო აზრს უჭირავს და ვიდრე იგი მტკიცედ თესვს გაიდგამს ცხოვრებაში, ვიდრე ასაკში მოვა, მრავალ ვაი-გავლასს გამოიკლის ხოლმე. მაგალითისათვის შორს ნუ წავაღთ; ბევრს ვერ ვიდევ კარვად ახსოვს რამდენ რიგი წვალება გამოიარა გლეხების განთავისუფლებამ საქართველოში, ვიდრე აზრი განთავისუფლებისა მოტრიალდებოდა ხალხში. ბოლოს, მარტო გადაურუებულები სთვლიდენ მას უსამართლოებად. —

მოუთხოვრებელმა ბასმა ზოეტის გ. ორბელიანის დასათუ-

ლაკების დროს მოგვაგონა ეს რამდენიმე აზრი. ზოგიერთი მძალადი ძრასები, გრ. ორბელიანის მაქებელთაგან წარმოთქმული, ადვილად აგრძნობინებდენ მკითხველს, რომ თვით ავტორს არ ესმის პოეტის მნიშვნელობა ქართულ ლიტერატურისთვის. ჭეშმარიტის პოეტის ხმა არსად არა ყოფილა ხმად მძალადებულად უდაბნოში. საზოგადოდ პოეტი მარტო ხალხის მწუსარებაზედ ჩივილში არ ატარებს თავის შრომას. ის უმეტესად ცდილობს თავის ნიჭით გაუღვიძოს საზოგადოებას სურვილი კაცის დამჩაგვრელ ძალის მოსასპობელად, ცდილობს მოჭფინოს სხივი სინათლისა, სიყვარულისა, გაუადვილოს მოძალად თაობას სიკეთის მომტან კვალში ჩადგომა. ეს საზოგადო ცოცხალი მიძარბოლობა პოეტისა ხდის მის ხმას ხალხში საყვარელს, დაუვიწყარს, უკვდავს.

სულ სხვა სურათს წარმოადგენს პოეტის მდგომარეობა, როდესაც თავს შორს იჭერს ცხოვრებასთან, ან დამღერის უმნიშვნელო, გაუგებარის ლექსით. ამ გვარი პოეტი რაღა თქმა უნდა, თავის ნიჭს სიკვდილითვე თან წაიღებს. ვინც ხალხს მხარში არ უდგია, არა შეეღის, არ უჭარვებს მწუსარებას, მას ძნელად შეუძლიან ჩაბეჭდოს ხალხის გონებაში თავის სახელი. ვერაფერი ქება იყო გარდაცვალებულის პოეტისა საივლაჳში ჩასკვნების დროს ეს სიტყვები: «ეს ის უამი იყო, როდესაც ჩვენი მზე, ჩვენი დიდება სათლავში ჩავასკვნეთ!»

რა ალაგს დანჭერენ გრ. ორბელიანის ლექსები ქართულ ლიტერატურაში, — ჯერ ძნელი სათქმელია. ჩვენ ვერა ვხედავთ საჭირო მსალებს მის ღირსების დასაფასებლად. როცა ქართულ ლიტერატურას გარემოება შეძლებას მისცემს შეადაროს ერთმანეთს, რა იყო წარსულში და რაც მოიპოვა მეცხრამეტე საუკუნეში საქართველომ, ან გამოაშკარდებს, რა ყოფა-

ში აღიზარდნენ საუკეთესო ქართველი პოეტები, ნიკოლოზ ბა-
რათაშვილი, ალექ. ჭავჭავაძე, გიორგი ერისთავი და სხვანი,
მაშინ, რასაკვირველია, უფრო ადვილად აღმოჩნდება რაც ღირ-
სება აქვს ორბელიანის ნაწარმოებს. ერთი მხარე პოეტის ხა-
სათისა, რომელსაც უჩიგო არ იქნება დააკვირდეს ჩვენი სა-
ზოგადოება, ესლაც ცხადად დანახება. განსვენებულს ისეთი
მალაღი ადგილი ეჭირა ცხოვრებაში, რომ სხვა უიმისო არა-
თუ ქართულ ლიტერატურობას ივისრებდა, არამედ ეცდებოდა
კიდევ დაევიწყა ქართული ენაც და წარმაც მონასავით თავისი.
ნიჭი მიწაში ჩაეულა. ამ გვარი მახინჯი მოკლენა იშვიათი არ
არის ჩვენში. პოეტი ასცდა ამ გვარს მიმდინარეობას, დასძლია
ნიჭმა, ადამიანობამ და თამამად ჩასდგა ლიტერატურულს წრეში.

დიდის ყურადღებით გადავიკითხეთ, რაც კი ითქვა სათე-
ლავზე; ვირთვრობას რომ თავი დაკანებოთ, უნდა კალვიაროთ.
რომ უმეტესი ნაწილი წარმოთქმულისა პოეტის ღირსების და-
სასატყვად უმნიშვნელო იყო. სიტყვის მოუხერხებლობამ ერის-
კაცისაგანაც და მოძღვრისაგანაც ხელახლად დაგვანახვა, რომ
საქართველოში შემცირდა მეტყველობა, დაიკარგა ნიჭი საზო-
გადო არის მისდომისა. გრიგ. ორბელიანს, მთელს საქარ-
თველო იცნობდა, მის ლექსებს ყოველს მხარეზე მღერობენ,
პოეტის გაცნობა, მის ლექსების გამეორება ხალხისათვის ისე
საჭირო არ იყო, როგორც საჭირო იყო გაეგო, — ნუ თუ
მართო დაბეჭდილი ლექსები შეადგენენ ზასუსს მთელის ჩვენის
ცხოვრებისას.

II

ესტეტიკურის მხრით გ. ორბელიანის ლექსების გარჩე-
ვას თავს კანებოთ. ესტეტიკური თეორია როგორღაც არ უდ-

გება ჩვენს ასალს პოეტებს. ვარწმუნებთ, ამ გვარი შესწავლას პოეზიისა მათ სახელს სხვის არ მოუმატებს. აგრეთვე შეუნიშნავად დაკტოვებთ ორბელიანის «უპირატესობას» რუსთაველთან, რომელიც «დროებაში» თავის შორს-მსედგევის თვლით დანახსა. შოთა რუსთველის გავლენას ადგილდა გრძნობს მკითხველი თითქმის ყოველს ჩვენს შესამჩნევ პოეტზე. «კეფის-ტუალის» მდიდარი რითმა, მეტყველობა, სიტყვის სიმდიდრე, საკვირვლად გამოკვეთილი ლექსი უმჩნევლად სდებს თავის ნიშანს მწერალს, რა კი იწუებს მის შესწავლას. ეს გავლენა სხვაზე უფრო ცხადად ეტყობა გ. ორბელიანს. ახალ თაობის პოეტებმა, თუ აშკარად არ გამოირკვიეს ცხოვრების ცვლილება, გულით მაინც იგრძნეს ესა, მაგრამ გ. ორბელიანი მთლად გაება წარსულში. რუსთაველის დროს საქართველოში პირველი ადგილი ეჭირა სასახლის ყოფა-ცხოვრებას. პოლიტიკური გონებრივი მოძრაობა მაშინ სასახლეში იშვებოდა. ამისათვის არც ერთ იმ დროების პოეტს არ შეეძლო თავი სასახლეზედ შორს დაეჭირა. გაშორება სასახლისა მწერლისათვის განდგომის, გახუმების ნიშანი იყო. ვისთვის უნდა ამოედო სმა, ვისთვის უნდა ეწერა, როდესაც რაც კი სულიერად ჭეუთქამდა, სასახლეს ეხვია. ეს მიზეზი პოეტს-მწერალს იბულებულს ჭბდიდა არ დაევიწყა ვინ ესვია გარსა და მხოლოდ მოწიწებით გაებდა თავის ალექსებულ გულის-თქმის გამოცხადება.

ესლა მწერალს თუ არა სურს სხვა მხრიდამ გადმოვარდნილ ფრინველად ითვლებოდეს, უნდა დაუხსლოვდეს ხალხს, გაიცნოს მისი ნაღველი, გახდეს წარმომადგენლად მის «ჭმუნვისა და სიხარულისა», როგორც ამბობს პოეტი.

რუსთაველმა დიდი ღვაწლი დასდო საქართველოს თავის

პოემით. შვიდის საუკუნის განმავლობაში ათას ნაირ ერის დაბრუნებასა და დატყვევებაში, მან შეინახა «კეფის-ტყაოსნით» ლიტერატურული ენა. არც ერთ შირს არ მიუძღვის ჩვენს ისტორიაში ამ ნაირი ღვაწლი ერის წინაშე. ორბელიანი კარგად ჭებდავდა ამას და გულ-მტკივნეული შეჭურვებდა რუსთველის ენის დამახინჯებას. მართლაც, ქართული ენა არც ერთ საუკუნეში არა ყოფილა ისე დამცირებული და დამახინჯებული, როგორც ჩვენს დროს, თუმცა ამასი ახალ თაობას არავითარი დანაშაულობა არა აქვს.

საღისის ძმობა «ტომუნავში და სისინულში» პოეტისათვის სასუნთქი ჭებია. მამ რისთვის «ღვივის დიდის ღმერთის საკურთხეველში ტეცხლი», თუ იგი გაუდგება ცხოვრების ბორბალს განზე? ნუ თუ ყარყატ ეელს, «წუეულს კაკების ტელქობას», «შავს წარბ-წამწამს» უფრო ღრმად შეუძლიან ადელვოს პოეტის გული? ჩვენ არა გვჭერს ეს. კაკებზე ლოცვა, დიღინი, ცხოვრებიდგან გადგომა არავის არ მისცემს ძალას შეადგინოს შესანიშნავი საშვილი-შვილო ქმნილება.

ზოგს ეს განშორება პოეტის ძალაღ-ნიჭის ნიშნად მიიჩნია და განდგომაში ჭებდავენ მშვენიერ უმანკო, უკვდავის ჭორომის დასახამს. ადელვებული გული კერძოური მასწავლებელია მშვენიერებისა, იმასიან სულთ დაგვალულები. დიად, ტეშ-მარტი სიტყვან, ადელვებული პოეტი ვერ მოახერხებს მშვენიერ სურათის შედგენას, როდესაც ჩქარობს დაიმშვიდოს, დაიცხროს გული, დაივიწყოს, — თავის დარღები სადმე ურიგობასათ, მაგრამ თუ მას გაუხდია სამეჭდო ტრიბუნად, ეს სამეჭდო უეჭველი დანახვებს რა არის სიმშვენიერე და სად უნდა ექობს იგი მწერალმა. ჭორომა და შინაარსი ორივე საჭიროა პოეტის ქმნულებისათვის, ორნივე ცხოვრების ნაყოფ-

ნი არიან. მარტო რიგზე აკინწულნი, ერთი-ერთმანერთთან გაწყობილი სიტყვები არ შეადგენენ ქმნულების სიმშვენსიერეს. როცა გუფს არას ეუბნება სიტყვა, ანუ ლექსი, სულ ფუჭია, უმნიშვნელოა, რა გინდ ტკბილის სმითაც უნდა სთქვას ავტორმა. კაცს ალბად არ ესმის ზოეზიის მნიშვნელობა ცხოვრებისათვის, არ იცის რა როლს თამაშობს იგი ხალხის შეგნებაში, არ გამოურკვევია არც თავის შესედულობა, არც კაცის ბუნება, როდესაც ზოეტს ვაღებუფსა ჭხდის იდეგს ცხოვრების გარეთ, თავის საკუთარი გული ჭქონდეს მადნად, საიდანაც უნდა იღებოდეს ტკბილი, დამამშვიდებელი სმები, აწილებუფს ნამდვილ საზოგადო გაწყობილებას. ჭანტაზიის ლუღუნს რომ კაცისათვის თვალები არ აება და ცხოვრება არ დაეძალა, რასაკვირველია, კარგი იქნებოდა. ადამიანის გატაცება ნამდვილ მდგომარეობიდან, მაგრამ, საუბედუროდ, შეუბრალებელი ბუნების კანონი არავის არ აძლევს ნებას მიეტყოს უდროოდ განცხრომას, გატაცებას. ბანგით დამთვრალი მცირედ სახს ჭხედავს სასიამოვნო სურათებს, მერმე კი უარესად ეჩაგრება გული. ჭანტაზიით გატაცებუფს კაცს ცხოვრება არ აძლევს დიდ-სნობით ფრთის გაშლის ნებას; უცებ, მოულოდნელად, სცემს იგი თავის წარს გატაცებუფს და აწუკვლინებს თავის-თავს მცირედ-სახს განცხრომის მიცემისთვის.

სულ სხვა შედეგი მოსდევს, როდესაც ზოეტი, განდგომის მაგიერ, უშირდაშირდება ცხოვრებას, ყურს უგდებს ხალხის გულის ფეთქას, ჭხედავს მის ჭმუნვას, კენესას, სიხარულს, გაშფოთებას, წმინდობს ღონისძიებას დააყენოს ჭემძარიტ კვალზე ხალხის სულის მიდრეკილება, აქ ზოეზიას, ზოეტს არ გაჭყავს კაცი ცხოვრებიდამ, არ უჭრელებს თვალებს უჭმის ფანტაზიის სურათებით, არამედ ცდილობს გაამხნეოს წარმატებისათვის.

ნამდვილი ჰოკტი არას დროს უდაბნოში არა ღაღადებს. იგი დასტყერის ხალხის გულს და იჭიდან იღებს ძალას, მასალას თავის ქმნულებისათვის. რაც უფრო ღრმად წაიხედავს კაცის ძლეუვარე გულში, მით უფრო ძალა და მნიშვნელობა ემატება ჰოკტის სმას. «რა ზედ-მიწეებით იტის კაცის ბუნება, რა სი-მართლით ჭსატავს კაცის გრძობას, რამდენჯერ გამოძივლია, გამოძივლია მე თითონ ეგ მწუხარება, სინარული... ისე და-ტყერი ამ დასატულ სურათს, როგორც ხემის საკუთარ ცხოვ-რების ნაწივეტს!» სშირად ესმის ეს სიტყვები ჰოკტს თავის მკითხველისაგან. ჭეშმარიტი ქმნულება უხატავს შეუცვლელად საზოგადოებას, ხალხს მისვე მწუხარებას, სინარულს, მაგრამ ვიდრე ჰოკტი მიეკარება, ეს გრძობანი უსახელოდ, უძორმოდ მოძრაობენ ადამიანის ტვინში. ჰოკტი თავის დაკვირვებით, თავის ყურ-მასვილობით აძლევს მათ სახეს, ძორმას, არჭმევს სა-ხელს და მისი შინაარსი ყველას თავისი საკუთრება ჭგონია.

გრიგოლ ორბელიანის ლექსებში ჩვენ ვერა ვპოუბთ ამ კაცის გამამსწეებელ ჰოკტისას. იგი ცრემლით საკსე თვალებით დასძახის საზოგადოებას: «რა არის კაცის სიცოცხლე თუ არა საქმე კეთილი!» ჰოკტი თითონვე იჭენეულობს, რომ კაცის და-ნიშნულება ქვეყანაზე კეთილი საქმე იყოს. ისტორიას, საკუთარ გამოცდილებას ერთხელ და ორჯერ არ დაუნახებია მისთვის, რომ კეთილი საქმე და კაცის ცხოვრება ძალიან იშვიათად მო-თავსებულან ერთი-ერთმანერთან. ჰოკტის აღელვებული გული არა მშვიდდება თვით მშვენეიერ დილის სურათითაც; ან კი რო-გორ უნდა დამშვიდდეს კაცის გული, როდესაც ამ დილას, «საკ-სეს-უთვალავის მშვენებით, კაცსა ჭსურს სისხლი კაცისა!»

წარსული ღ აწმყო საქართველოსი თვალ-წინ ეხატება ჰოკტს. მას იპყრობენ შავი ფიქრები და სასო-წარკვეთილებით იძახის:

• «და რაც დაეცა,
ის წარიტაცა»

შაკმა უოჩანმა, ვით უმწუ მსხვერპლი.»

ჩვენ არა ვართ უანგარიშოდ მოყვარულნი ძველის დრამისა, მაგრამ გაუგებლობად ჩეთვლება კაცსა, რომ ჰოეტის ამ წმინდა სიყვარულს სამშობლოსადმი პატივი არა სცეს.

III

გ. ორბელიანის ზნეობითის სურათის დასასტავად მართლ დაბეჭდილ ლექსების გადაკითხვა საკმაო არ არის. ლიტერატურის მოღვაწე იძულებულია მოიხადოს, ვიდრე საიდანმე რაიმე მასალა აღმოჩნდებოდეს. ეს კალი იმათ აწევთ, რომელნიც ლიტერატურასთან დახლოებულნი არიან. იმედი გვაქვს, ვისაც ეს კალი აწევს, აასრულებენ ვიდრე. უამბასალოდ შეუძლებელია გამოჩვენება იმ შაკ-ბედისა, რომელიც საფლავის კარმდე ჰოეტს მოსკვნებას არ აძლევდა. ორბელიანის ლექსების წამკითხველი მხოლოდ ერთს მხარესა ჰხედავს, ე. ი. ჰოეტის უანგარო სიყვარულს მამულისადმი. თითქმის პირველის ლექსიდან «იარაღის» მოკიდებული, უგანასკუნელამდე — «შასუსი შვილებთან» ჰოეტი სწუხს, რომ ვეღარ ჰხედავს მამულის სამსახურში გამოცდილ მოხუცებულთა, ყრმათა წინაშე ივერის ისტორიის მოაბეთ; დასტირის იმ წინა-პართ, რომელთაც თავიანთი სიცოცხლე შესწირეს მსხვერპლად თავიანთ მამულს. ბოლოს ეს როლი, როგორც უნდა იცოდეს მკითხველმა, თითონ მიიღო («სადღეგრძელო») და გააცნო «შაკ დღეში დაზადებულ შვილებს», როგორ მოიფიქრნენ ხოლმე დაღისტინის მთებს, სპარ-

სეთს ივერიის ძეგლი გმიწნი. რა საჭიროება მოაკლენებდა სოლმე ქართველს კაცს კაკაზიის მიუბსა,—ჩვენს საზოგადოებას უნდა ახსოვდეს. საქართველოს ზრდასოდეს არ გამოუღია ხელი სხვა ხალხის დასამონაკებლად, დასაჩაგვრელად, თუ საჩხუბრად გამოწვეული არა ყოფილა. თავის საკუთარ შვილსაკით შიითვისა გადმოსული სომხობა. არც კი ვისმე მოსდიაოდა თქვრად გაერჩია სომეხი ქართველისაგან მამულის წინაშე. მარდი, გაწერთილი, უშიშარი, გმირი, შეუზოგარი ქართველი რძმა უბრძოდა გარეგან მტერს დაუზოგავად ვიდრე მის რაზმებს გასტესდა, დაამარცხებდა; მერმე კი, დამარცხების შემდეგ, წაქცეულის აკლება, დატანჯვა მსვენობად, უგუნურობად, გაყ-კაცობის შემარცხვენ საქციელად მიანდა.

დაუბეჭდავ ძაკტების მიყოლება, ჩვენს კითხვაზედ ვასუხის ძებნა ლექსში: «ვასუსი შვილებთან» დაუფარველად კვათქმეისებს, რომ ჰოეტი ვერ მიმხვდარა, რომ ერთი ძველთაგან დაჩენილი საქართველოს სენი, დამამასინჯებელი ერისა იყო ბატონ-ყმობა. რა თქალით უყურებდა რბელიანი ამ ერის სხუელებსა,—ლექსი უვასუხობდა სტოკებს მკითხველს. ეს სამარცხებინო წესდება, ძალიან დრმადს სდებდა თავის სიძანს ერსა და არ იქნებოდა არ აუღელებინა ჰოეტის გუფი; არ დაეუიქრებინა იმ ურიგობასუდ, რომლის მიზეზიც ბატონ-ყმობა იყო. როგორ ხმარობდა რბელიანი თავის შესანიშნავ ნიჭს, ან საიდან მოელოდა მოსპობას ამ საუგუნობით განწყობილ უსამართლოებისას,—ჩვენ არ ვიცით და გვერინია არც ვასუსი შვილებოდეს, ვიდრე დაბეჭდილ არ იქნება მისი წერალები.—ის დრო, როდესაც ბატონ-ყმობა უფლებდა, იყო დრო მუნჯობისა. ერთ-ნაირად დასცქეროდენ შიწას მტრელებიც და უენოც. იმ დროს ქართველი კაცი, რაც უნდა ჭკვია-

ნი ყოფილიყო, მისი ჭკუა სამშობლოსათვის, საერო სარგებლობისათვის, უნაყოფოდ გაივლიდა. გარემოება არ აძლევდა შემთხვევას აღემაღლა ხმა, გამოეჩინა სიყვარული კაცობრიული. რაც სხვაგან შეადგენდა კაცის გამაზნატიოსნებელს ღირსებას, ჩვენში იმასვე შექმლო მამინ დამნაშავედ, დაუდგარ ზირად გაესხადა. მარტო ერთი გზა იყო ბატონ-ყმობის დროს კაცისთვის წინ-გაშლილი და ეს გზა კი, რაც წინა სწევდა კაცსა, უფრო და უფრო ავიწყებდა სინიდისს, საზოგადო აზრს, მამულის სამსახურს. თავის-თავის სიკეთესედე ზრუნვა ხელს უშლიდა მამულისათვის მზრუნველსა. ვინც მთელი თავისი სიცოცხლე სულ საკუთარ სიკეთესედე და განსვენებასედე არა ჭიფიჭობდა, ის იძულებული იყო განშორებოდა საზოგადოებას, ტანჯულ ყოფილიყო ნ. ბარათაშვილსავით.

ბატონ-ყმობის სენს სედე დაერთო აზადი უბედურება, რომელიც ნაკლებ არა რყვნიდა კაცის სიცოცხლეს. ბატონ-ყმობა წინადაც იყო, მაგრამ მრავალთ გვართ შეინახეს რამდენიმე საუკუნე თავი, ემსახურებოდენ მამულს დიდის სიყვარულით და გამოჩენით; ახალ მდგომარეობაში კი არ გაიარა ნასეკარ საუკუნემ, რომ ეს გამოჩენილი გვარები დაეცნენ, დაფუტუროვდენ, სიტყვაც კი დაკარგეს. — წინად შველს საქართველოში, ყოველს საზოგადოების წევრს ვალდებულებად ედო ეფიჭრა, ეღკწა მამულის დასაცველად, მტრის მოსაკრებლად, მამასადამე კაცს არ ეკარგებოდა საზოგადო მნიშვნელობა, ვერ ჰიკებდა დროს სამუდამო მიძინებისას; ყოველივე ეს, ცოტად თუ ბევრად, აძირებდა ბატონ-ყმობის სენის გავლენას. რაკი ქართველმა საზოგადოებამ ჩამოირთვა ტვირთი საერო სამსახურისა, გამოვიდა მამულის დამცველების რიგადან, დაანება მამულზე ეფიჭრა სხვასა და თითონ გასწია «კანცულარიისკენ» მწერლად, სა-

დაც ცუდად უოფნა, გაიძვერაობა, კერძო პირს კაცობის სასკლს აძლევდა და მუშაობა, შრომა კი შეიქმნა მხვედრად დახალის ხალხისა და ითვლებოდა ადამიანის დამამცირებელ საქმედ. ამ აზრის არეგ-დარეკამ სხვა მიზეზებზე ნაკლებად არ შეუწყო ხელი საზოგადოების დამცირებას.

IV

უამთა წარიტაცეს საქართველოს ძველი ისტორია. რაც წინად კაცს ხალხში გმირობის სმას გაუგებდა, ახალს გარემოებაში, სულ ფუჭი, უვარგისი აღმოჩნდა. უწინდელი ზნეობა, სასიათი, უოფა-ქცევა, მისვრა-მოხვრა სასაცილოდ გადაიქცა. ვინც კერ მოასწრო, კერ შეეუერა, კერ მოექნა ახალ მოთხოვნილებას, იმას ნელ-ნელა ფეს-ჭკეშიდამ მიწა ეცლებოდა, დასაცემად ემზადებოდა. ქართველობის გამოცდილობა, სწავლა აღარ აძლევდა კაცს გზასა საზოგადო ასპარეზზე. მრავალნი პირნი ძველის დროის შემდეგ ბავშვებსავით გამტკრებულნი დაჩინენ, არ იცოდენ საით მიეღოთ თავი, რისთვის მოკვიდათ სული, რომ სიკვდილამდის თავიანთ ჩუულებრივი პატიოსნება არ დაეკარგათ. არსაიდან არა სჩანდა გზის მჩვენებელი პირი, რომელსაც თავი გამოედო და დაბნულ საზოგადოებისთვის, ეჩვენებინა გზა, აესხნა მისთვის ახალის გარემოებით გამოწვეული ვალდებულება. ვისაც კი «ფხა» ჭქონდა, ღონე მოსდევდა ცდილობდა სამშობლოს გამოკრებას, თავის შეკლას. უაზრონი შეიქმნენ მამინ სიტყვები: «სამშობლო, კრი, ვალდებულება.» ზიროვნულმა ბედნიერებამ, თავ-მოყვარებამ დასძლია საზოგადო კეთილ-დღეობას და შეიტანა კრში არეულობა, გაუტანე-

ლობა, შუნი, ჩივილის სიუჟარული. «შენც წახდი, მეც წამახ-
დინე» აი რა სიტყვებით გამოიხატებოდა ქართველის კაცის
გარემოება ამ საუკუნის დასაწყისს.

ამ დროს დაიბადნენ ის «უმაღლო შვილები», რომელთაც ჩვენი ზოგუნი უსაუკუდურებს მათს ნაშრომ-ნაღვაწს.
გასაკვირველია გ. ორბელიანის მიუხედავად რომ ახალ-თაობის
მოქმედებისა. ახალ-თაობას ფიქრადაც არ მოსვლია დამცირება.
ღაქის წასმა სახელოვან მამებისათვის. თუ რასმე ეკამათებო-
და, ებრძოდა ახალი თაობა, — იგი ებრძოდა უმთავრესად ძვალ-
რბილში გამჯდარ სენს ბატონ-ყმობისას. ამის გულისათვის.
კვანავინ ვერ ჩაიქოლებოდა. პირველი ხმა ბატონ-ყმობის გა-
დაგდებაზე, — უკვლას უნდა ახსომდეს, — ახალ-თაობას ეკუთვნო-
და. გვერდის, ბატონ-ყმობა ჭირი იყო და არა ძველის გმირე-
ბის სასახელო საქმე. უსამართლობა, უზატიოსნება წინაპარებ-
ზე ნაკლებად შვილებს არ ეჯავრებოდათ. ქართველი ახალ-თაო-
ბა, რაც კი დონე შესწავლა, იმისთვის მოქმედობდა, რომ
ფართოდ გაეღო კარი მამულისა და ერის სამსახურისათვის.
ჭეშმარიტებისა და სიმართლისათვის მოცადინეთ არას დროს
არ უგლიათ ტალახით ხელ-სავსეებს ზატიოსნების მოსასპობე-
ლად. ღაქისი «პასუხი შვილებს» არის განუსაზღვრელი გლოვა-
კარგად ვიცით, დაჩაგრულს გულს აღშოშოთების დროს წა-
მოსცდება სოლმე მეტი სიტყვა, მაგრამ უჩრგო არ იქნება
ნისი იცოდეს საზოგადო მოღვაწემ, რომ სიტყვას საქვეყნოდ
დანიშნულს, გაფთხილებით ხმარება უნდა.

უეჭველია, მკითხველი იკითხავს მიზეზს გრიგ. ორბე-
ლიანის ახალ-თაობასთან შეტაკებისას. ეს კითხვა უმნიშვნე-
ლო არ არის ზოგუნი ხასიათისა და იმ გარემოების გამო-
სარკვევად, რომელიც მას გარს ეხვია. სამუდამო ბრძოლის

არსებობით ძველსა და ახალს თაობას-შუა არ ვიხსნება ერთ-მანერთ-შორის უკმაყოფილობა. ჩვენის აზრით, საფუძვლიანი მიზეზები შეტაკებისა მოიპოვება პოეტის აღზდაში, იმ გარემოებაში, რომელიც წინად სუფიქსად: დროება შეიცვალა, ამბობს თვით პოეტი და დროს შეცვლამ გააუქმა ძველი ჩვეულება, უნაყოფოდ გახადა ძველი შეჩვეული წესდებულებანი. სწავლებანიც ნაბიჯი ქმნა კაცმა, ყველგან ახალის გარემოების შესაფერი სწავლა მოსთხოვეს. როგორც წყალ-წადლებული ხაცს კვიდებოდეს, ისე მამები, თავისით რომ ვერა გაიტანეს-რა, შვილების სწავლასად ზრუნვას შეუდგნენ, ცდილობდნენ, ესენი მაინც ცხოვრების გარეთ არ დაჩენილიყვნენ. პოეტი ამ მდგომარეობასად ამბობს:

«გამეფდა სწავლა,

გაკვლათ შვილებს სახლი სიბრძნისა!»

რად თქმა უნდა, ობობლიანი ამ სიბრძნის სახლიდან მოკლდა შვილთა გამოკვლას ჩვენის ქვეყნის გასაბედნიერებლად. რას მოკლადენ ჩვენი მამები. ჩვენის სწავლიდან ზე რა აუსრულდათ, მკითხველს უნდა კარგად ახსოვდეს პოეტის «ხასუსიდან.» პოეტს რომ ჭეშმარიტი წარმოდგენა ჭეონიყო მაშინდელ სწავლასად, ისე გულ-დანდობილი არ იქნებოდა, იმდენს იმედს არ დასდებდა შვილების «სიბრძნის სახლში» სიარულსა, მამებს იკვლიდა არ უჭირდათ ეს საგანი კარგად გაერჩიათ და როცა ხასუსს შედეგი ამ გაურჩევლობისა უნდოდათ, დამნაშავედ შვილები აღეჩათ. მაშინდელი სკოლა ამართლებდა ბატონ-ყმობას, რომელიც უფლებდა ცხოვრებაში «სწავლის მამებს» ვალად არ ედოთ, — ჩაკონებინათ ქართველნი როგორ მოიკვლიდნენ ხოლმე დალისტინის მთებს, რა ღვაწლი დაედო თამარ მეფეს, რუსთაკელს ქართველის ერისათვის. სწორე წარმოდგენა სკო-

ლის მეცნიერებისა ამის საჭიროებას აშკარად დასაბუთებდა. სკოლას თავის საგანი ჰქონდა და ამ საგნის გადახვევა, გვერდზე აცილება, მასწავლებელისათვის შეუძლებელი იყო. დასაჯებელი არ არის რომ ორბელიანი ამ უბრალო საქმეს ვერ შედავდა. უფრო გვეტყობა, რომ პოლემიკის ძალამ გაიტაცა პოეტი. შეძლებში მასალების დაბეჭდა აღმოაჩენს ამას. კიდევ კარგია, რომ შეილებმა სრულიად უარი არა სთქვეს მამებზედ, არ მიუბრუნდენ და არ უთხრეს: «ბატონებო, რაც ჩაგინახებიათ, ის მოითხოვეთ; თუ თქვენ არ მოგწონთ ჩვენი ქართული ლაზარაკი და ენის სიგლასაკე გგონიათ ჩვენის არეულის ენით წერა, პატარა წინადა იფიქრებდით ამასზედ, მოგვეცემდით ენის მცოდნეთ, რომ ესწავლებინათ შეილებისთვის ძველის ენის სიმდიდრე... აქ საუკედურს, უკაცროდ ნუ ვიქნებით, ხელი არა აქვს».

ძველმა საქართველოს სენმა ახლად გამართულ საზოგადოებაშიაც დედა-ალაგი დაიჭირა. თუმცა დროება გამოეცვალა ქართველ ერს, მაგრამ ბატონ-ყმობა შეუწყველი დარჩა. არავინ არ იღო თავს მოეფიქრებინა ბატონ-ყმობის ბოლოს მოსაღებლად, ძველის მამა-პაპურ უსამართლოების ვასასწორებლად. საზოგადო არც ერთი ერისა სადღაც მიიძალა. თვით საზოგადოება დაიყო. სათითაოდ და გადგა განზე; საითკენაც უნდა მიბრუნებულყო კაცი, ყოვლის მხრით მონის კვებსა იწვეთებოდა ყურში. ეს გარემოება სუთვეკდა, როცა ახალ-თაობა დაბრუნდა სწავლიდან, ამოიღო ხმა, ცხნადად თუ ძალვით, ბატონ-ყმობის უსამართლობაზე. რასაკვირველია, მამები უწილონი არ იყვნენ ამ უსამართლობაში; ახალ-გაზდობა სიტუვიერად არა ზოგავდა მათ, წიწვნიდა ნელ-ნელა მიძინებულს სხეულს, უნდოდა გამოეღვიძებინა, გამოეყვანა საზოგადოება

სინათლეზე, დაენახებინს რა ურიგობა, უმეტრება აწვა მას თავზე, თუ მარტო ლუკმის ღეჭით არ უნდოდა დაკმაყოფილებულიყო. გერაკინ იტყვის, რომ ამ საქმეში შვილები მამებს არ სჯობნიებოდენ. პირველი ვალი ახალგაზდობისა დაბრუნების შემდეგ იყო, — მიესედ-მოესედა, გაესინჯას ის გარემოება, რომელშიაც აპირებდა ცხოვრებას. ამ გასინჯვას, დათვარიელებას თვალთ, სწავლას, ღონე უნდოდა. საცა ახალ-თაობამ რიგიანად ვერ შესასრულა თავისი ვალი, წაიჩოჭა, იქ მამები უღანაშაულონი არ იყვნენ. მამები მსოფლოდ იმაზედ ზრუნავდენ ძველს გზას არ ასცილებოდენ. ეს ძნელი შესასრულებელი არ იყო, დიდი ჭკუა და გონება არ უნდოდა გატეხილ გზაზე სიარულს, ცხოვრების გაყოლას. უფროსები ვერა ჭხედავდენ რა შედეგი მოჰქონდა მიჩვეულ ცხოვრებას. დიდი ხნის ოთხ-გუდალ-შუა ცხოვრებით თვალის სინათლე მისუსტებული ჭქონდათ, გელარ შეემჩნიათ რა მომავალს უმზადებდენ მამულს. ისედაც დამცირებული იყო საქართველო და გზის. შეუცვლელობა, მამების სურვილის აღსრულება, უეჭველია სამუდამოდ მოუღებდა მას ბოლოს. მართალია შვილები ცუდ დროს დაიბადნენ, მაგრამ ცუდმა დრომ იგინი მთლად ვერ დაიმორჩილა რა დააშაკეს შვილებმა? თავიანთ ძალას, ჭკუას დაუყენებლივ იმისთვის სმარობდენ, რომ მოესპოთ ძველი უსამართლობა, ბატონ-უმობა, ცდილობდენ ჩამოერთმიათ მათრასნი, ჰალაჩობა უმებზედ და გამოეყანათ ქვეყანაზე გაცად. ნუ თუ ეს მოქმედება ამდაბლებდა სახელოვან მამებს?

საღვთის საუბედუროდ, უოკელ დაცემულ საზოგადოებას, სხვათა შორის, ერთი მავნებელი ჭირი სჭირს. საზოგადოების უგან დაწევს ავიწროებს აზრს; საცა წინად საერო, საზოგადო აზრი ტრიალებდა, იქ, უგან დაწევას შემდეგ, ცარიელი ალაგი

ჩნება. ვიდრე ერს შეუძლიან თავისი მოთქმების თავისუფლად გამოიტანოს საზოგადო, ასპარეზზე, ძნელია კაცი შესცდეს, — ვინ რას ელტვის, ვინ რას ემსახურება. რა კი ეს გამართულბა ეძლეება აზრს, აზრიც ჰკარგაშს თავის კვალს საზოგადობაში; დაღაგებულის აზრის მაგიერ მოისძის წვრილ-წვრილი ნაწივებები, გარეგანის შეხედულებით უმნიშვნელონი. კაცი რომ ამ გარემოებაში გაიხლართოს და ვერ მიხვდეს სხვის თქმისა, დიდი გასაკვირებელი არ არის. ჩვენს ჰოეტს, გრ. თრბელიანს, სწორედ ამ გვარი პირობები ეხვია გარეშემო.

მეტხრამეტე საუკუნემ მხოლოდ ერთი ასპარეზი დაუტოვა საქართველოს შვილს საქვეყნო სამსახურისათვის. ეს ასპარეზი სამოქალაქო და სამხედრო სამსახური იყო. ჩვენ ვარგად ვიცით, — როგორ ემსახურებოდნენ დიამბეგები, მაზრის უფროსები ერს. ვისაც არ უნდოდა მიეღო ამ სამსახურში მონაწილეობა, ვისაც არა სურდა გამხდარიყო ჩინოვნიკად, ის უნაყოფო ხედ უნდა გადაქცეულიყო: სოფელში გასვლა, მიწის მუშაობა ბატონ-ყმობის დროს შეგნებულის კაცისათვის, სატანჯველს შეადგენდა. გარყვნილობა, დაწიოკება გლეხებისა ბატონებისაგან მუდმივი ამბავი გახლდათ. რა გული, ან ნერვები ექნებოდა მამულის მოყვარე შვილებს, რომ ამ საერთო ყრამულში მოეყრებინა თავი და შესდგომოდა სიმდიდრის შეძინებას.

ის თაობა, რომელსაც განსვენებული ჰოეტი უკმაყოფილოდ უყურებდა, ამ ურიგობას ებრძოდა და არა სახელოვან მამებს. სახელოვანი მამები ყველასთვის სასიამოვნო პირობა იყვნენ; მხოლოდ ახალ-გაზდობა ნებას არავის აძლევდა, რომ მათი ღვაწლი და საქმე გადაეტანათ მათ მიმდევრებს, რომელთა

დაუსედეკლობით და ანგაარებით დამცირდა მამული. ჰოკტი
 ტკბილმა გულმა გაიტაცა და ამოათარებინა მამა-პაპის სკეტს
 წინა-თაობის მაჯლაჯუნობა. რაღა თქმა უნდა რომ მაჯლაჯუ-
 ნების გამოკლება და სხვის სხივის ჩამოცლა მათგან სასიამოვ-
 ნო საქმე იყო. ახალ-თაობას, გვერდია, არა დაუშავებია-რა არც
 სამშობლოსა და არც ჰოკტის წინაშე, თუ ეს დათარულობა
 აღმოუჩენია.

შგ. იოსელიანი.

ხალხური ლექსი

(ქიზიყუში გაგონილი ს. ილიაძისაგან)

მუცელამ ჯარი შეჭყარა პირიქით დადისტნისა,
წამოვიდა და ჩამოხტა ჩვენი აღაზნის პირსა.
ეს ტარახუა ბელადი რა მადლა-მადლა ხტისა,
თოფი უჭირავს სიათა, მუჭითა წამალ ჭყრისა.

ლეკებსა ატყუნებდა,
მე რომ სიღნაღში ავიძვე,
მეც ხომ დამიდებ წილსა,
ლამაზ-ლამაზი ქალები გაკლალათ ჭალის პირსა.

სიღნაღს მხარი აუქციეს,
ბოდბეში რომ ამოვიდნენ,
მზე იყო ამოსვლისა.

იქ წმინდა ნინო დაუსვდა დასცა თავისი რისხვა.
სამთავ ძმათ ბაღაშვილებსა სწყალობდეთ პირი ღვთისა.
იარე, ძმანო, წავიდეთ, გზა შეგვკრათ ჩვენი მტრისა,
ტყეპები დაკაყრეკინოთ, მადლი გვეუფოთა ღვთისა.
ხმლითაც ხომ ბეგრი დაკხოცეთ, თოფითაც გადადისა;
შარმაზანი იქ მოგვიკლეს, შუჭი დაბრუნდა მზისა,
ზურაბიც ხომ იქ მოგვიკლეს, თვალთა ქიზიყისა;

ახლა მოტირის შახატა, მდუღარე ცრემლსა ღვრისა:
 «კაი რა მნელი ყოფილა სიკვდილი ორი ძმისა!»
 აგრე მოთრინავს მუცელსა, რაგორც ნადირი ტუისა,
 აღაშანსედ რამ ჩავიდა იქ დაიბანდა შირსა.

1887 წლისთვის

სოლა და კოჭიბეთი.

«ფრიად კარგი მეცნიერი არ არის კარგი ბრძენი»
ლოთინური ანდაზა.

ბეკრსა სწივიან ჩვენში იმაზედ, რომ ჩვენის საზოგადოების მიერ დაბუყდებული სკოლები ცოტა გვაქვსო, სწავლა-განათლების საქმე კოჭლობსო, რადგან რიგიანი მასწავლებლები არა გვეყავსო და სხვ. მაგრამ თუ საქმეს კარგად დაგაკვირდით და ჩვენს სკოლების ცუდის მდგრამარეობის ნამდვილი მიზეზები გამოკვიკვლიეთ, — მასწავლებლები ცხადად დავინახავთ, რომ ზემო-ხსენებულ მიზეზებს გარდა, ბევრი იმისთანებია, რომელთაც ჩვენ თითქოს ვერ ვამჩნევთ, მაგრამ ამ კეთილის საქმის კეთილად განწყობის დამაბრკოლებელი კი არიან.

ჩვენი სკოლები საზოგადოდ შეიძლება ორ რიგად გაიყოს: ა) სკოლები, რომელნიც მთავრობის მხედველობის ქვეშ არიან და ბ) სკოლები — თვითონ საზოგადოების მხრუნველობისა და ზედამხედველობის ქვეშ. პირველ ამათგანზე ჩვენ აქ მსჯელობა არ გვექმნება. საგანი ამ წერილისა იქნება მეორე რიგის სკოლები — რომელნიც პირ-და-პირ საზოგადოების ხელშია, რასაკვირველია, მისგან ამოჩეულ სანდო პირებს მმართველობის ქვეშ.

ამ მმართველობათა (ესრედ წოდებულ კომიტეტებისა) და სკოლების შუა, საზოგადოდ, ისეთი დამოკიდებულებაა ჩვენში, რომ მათდა დაუკითხავად სკოლას ნება არ აქვს შემოიღოს ისეთი რამ ცუდილება, რომელიც მისის აზრით სწავლა-განათლების საქმეს სარგებლობას მოუტანს; ამ შემთხვევაში სკოლის ზედამხედველი ვადადებულია თავისი, ან მთელის ზედა-

გოგიურ ჩივილს აზრი შეიტანოს განსახილველად მმართველობაში, და, კარგია, თუ სკოლის და მისი აზრი ეთანხმების ერთმანერტს; სმიჩად წინააღმდეგსაც ვხედავთ. ამ შემთხვევაში ამით შორის განხეთქილება აუცილებელია. ცხადია, თუ რა მიმართულება უნდა მიიღოს იმ საქმემ, რომელიც ამ ორის ხელშია ჩაკარდნილი. ტყუილად კი არ არის ნათქვამი «წისქვილის ქვები თუ ერთმანერთს არ ეხმარებოდენ, ცალმა, რაც უნდა იბრუნოს, ვერას დატყუავსო». ამ მდგომარეობისაგან დახადებული ვნება ეძლევა თვითონ სწავლა-განათლების საქმეს და მით ჩვენის მოზარდ თაობის გონებითს და ზნეობითს აღზრდას თავზე აწოდება. და ეს შედეგი წარმოსდგება იმ დამოკიდებულებისაგან, რომელიც სკოლებისა და მმართველობათა შორის სუფევს. ჰასუსის მკვებელი, კი საზოგადოების წინაშე de facto ამ შემთხვევაში თვითონ სკოლას, საიდანაც გამოდის ამ საზოგადოების მომავალნი წევრნი. ცუდის თუ კარგის ხსსიათის და მიმართულებისა არიან ამითი მოსწავლენი—ჰასუსის მკვებელია სკოლა, სადაც ასინა იზრდებოდენ და რომელიც (სკოლა) იქამდის უნერგავს ჩვეულებასა და ხსსიათს თავის მოსწავლეებს, რომ მომავალში არავითარის საშუალებით არ შეიძლება მისი აღმოფხვრა. ამან მაიძულა განუზიარო მკითხველებს ჩემი აზრი ამ საქმის შესახებ და დავასახელო, ჩემის შესედულობით, ის საშუალებანი, რომელნიც უფრო კეთილ ზედ-მოქმედებას აქონიებენ სკოლაზე და მის მოსწავლეებს, ვიდრე ზოგიერთი ის წესები, რომელნიც, თუ არ დაამცირებენ ყოველსავე კეთილ განზრახვას და სურვილს, სხვას არა-რას დაზადებენ მათში.

*
*
*

თუ გვიჩვენა რომ სკოლამ გამოზარდოს, როგორც გონებით

აგრეთვე სულით სრული ადამიანები, ამისათვის საჭიროა, ჩემის აზრით, ერთი უმთავრესი პირობათაგანი ასრულდეს: საზოგადოების სკოლოს მართვა დამოკიდებული არ იყოს სხვა-და-სხვა მმართველობებზედ.

აი ეს საგანი გვაქვს აღებული ჩვენ მკითხველებთან სასაუბროდ, და თუ დავამტკიცეთ, რისიც თქმა გვინდა, ჩვენი წადილი ასრულებული იქნება.

დიდ საჭიროებას შეადგენს თვითონ სკოლისათვის, რომ ის თავისთავად, ინდივიდუალურად არსებობდეს და არავითარ დამოკიდებულებაში არ იყოს არავისგან; მხოლოდ ამ შემთხვევაში შეიძლება სკოლა კარგსა და ბეჯით გზას დაადგეს. მმართველობა, რომლის ზედამხედველობის ქვეშაც სკოლა იმყოფება, უნდა აძლევდეს მხოლოდ მიმართულებას ამ საქმეს; მაგრამ, რადგანაც ეს მოვალეობა ბევრს სხვა-და-სხვა ნაირად ესმის, აქედამ წარმოსდგება ის მიზეზები, რომელნიც აბრკოლებენ პირდაპირ ამ საქმის ამსრულებელთ. ჩემის აზრით, აი რა უნდა იყოს მმართველობის მოვალეობა: აირჩევდეს და დანიშნავდეს სანდო პირებს, რომელთაც შეეძლებათ საქმის წაყვანა, მისცემდეს მათ ყველა იმ საგნების პირობებს, რომელნიც უნდა სკოლაში გაიარონ. ამასთანავე მმართველობამ მისცეს დარიგება («ინსტრუქცია») სკოლის მართვისა და ამ დარიგებაში უნდა იყოს გათვალისწინებული, როგორც მასწავლებლების, აგრეთვე ზედამხედველის მოვალეობა. რაც შეესება იმას, თუ რა საშუალებანი უნდა შეძობილონ, რომ მათდამი მინდობილ საქმეს სასურველი ბოლო ჰქონდეს—ეს განსაკუთრებით იმ პირობებზედ უნდა იყოს დამოკიდებული, რომელთაც უკისრნიათ ამ საქმის ხელის მოკიდება, ე. ი. ზედამხედველსა და მის თანაშემწე—მასწავლებლებზედ: ვიმეორებ, თუ ამ საქმეში გაუკრება

სხვა ვინმე, თუნდ მმართველობა თავის განსაკუთრებულ შესვლად-
ლობით და წინადადებით—ამ შემთხვევაში ეს კეთილი საქმე არა
სასურველ მდგომარეობაში ჩავარდება. მმართველობას მოვალეო-
ბად უნდა დაჩხეს, რომ მან ცხადად აღნიშნოს დარიგებაში ის
ძიწანი, რომელსაც უნდა მიეღობოდეს სკოლა, მაგრამ თვი-
თონ ამ მიზნის მისაღწევ საშუალების და წესების ამოჩხვეა
და შემოდება მართლ სკოლას მიენდოს საკუთრივ, მხოლოდ იმ
პირობით, რომ პასუხის მკებელი ორივე შემთხვევაში—ცუდი
იქნება, თუ კარგი,—იყოს თვითონ სკოლა.

კარგი იქნება საზოგადოების შესვლადლობა სწავლა-განათ-
ლების საქმეზე შეიცვალოს სხვა რიგად, ჭკონდეს, როგორც
ზეკით მოგახსენეთ, თავისუფალი და დამოუკიდებელი მსკლე-
ლობა იმათ ხელში, ვისთვისაც საზოგადოებას ჩაუბარებია იგი,
მაგრამ პასუხის მკებელი დაჩხენ ესენივე; ამით ესენი უფრო
დაუახლოვდებიან საქმეს და ეცოდინებათ თუ როდის და რა
საქმისათვის ვინ რა პასუხის მკებელი იქნება.

ვინ არ იცის, როგორ ძნელია სწავლა-განათლების საქმე
და რამდენი უბედურება მოსდევს მას, თუ მისი კეთილ-მსკლე-
ლობა შეჩერა რაიმე დაბრკოლებამ? და თუ ეს უგანასგნელი
თავიდაძვე არ მოისპო ძირი ნად—მაშინ ამ საქმის ჭამონიუ-
ლი მსკლელობა შეჩერებული იქნება. საზოგადოება, რაგი ჭხე-
დავს ამ გუარს მდგომარეობას, რასაკვირველია, ამის დამნაშა-
კესაც უძიებს და დაუყოვნებლივ ჭზოულობს მათ: მისის აზრით,
სკოლის ზედამხედველი და მისი თანაშემწე-მასწავლებელი ყო-
ველთვის პასუხის-მკებელი არიან. კარგი და პატიოსანი, მაგ-
რამ ვინ დაგუარწმუნებს, რომ ამ დანაშაულობაში მართლ იმა-
თა ჭკონდათ მონაწილეობა და არა სხვების მეოხებით ჩაიდი-
ნეს იგი? ვინ იტყვის, რომ ისინი არა ჭსცდილობდენ თავიდან

აქორბინათ საზოგადოებისაგან მათდამი მინდობილ კეთილ-საქმისათვის ცუდი მდგომარეობა? ამასთანავე, ვინ იტყვის, რომ ამ საქმის დამღუპველი ხშირად არ არის ის დამოკიდებულება, რომელიც სკოლებსა და მათ გამგებელთ შორის არსებობს? ეს უკანასკნელნი ვი თავიანთ ოლიმპიის სიმაღლიდამ დორტოტოტობით გადმოსძახიან თავის ქვეშევრდომებს, რომ არამცა და არამც არ გაჭბდნოთ, თუ ჩვენ არ მოგვწონს, რომელიმე საშუალებისა და წესის შემოღება. თუ ეს ასეა, ცხადია, რომ ამ გვარი სკოლები მარტო საცვალ ადგილებად გადაქცევიან, სადაც დღეს ერთია მასწავლებელი და სვალ მეორე, «დღეს აღია წაფიდა, ხვალ მუსია მოვა» და ამ ჩვეულებას სომ იფრიად მავნებელი ზედ-გაგლენა აქვს ჩვენ საზოგადოების სკოლასუ! უზატოოსნესი მიზანი ვი სკოლისა—გონებით და სწეობით აღ-ზრდა — მიუღწეველი რჩება..

რადგანაც საჭიროა, რომ შემოსწეებულ სკოლას ინდივიდუალურად ჭსტსოვრობდეს, ამისათვის საჭიროა, რასაკვირველია, ამ საქმის შესაფერი მცოდნე სანდო პირებიც—ზედამხედველი და მისი თანა-შემწე-მასწავლებლნი. ამ გვარი პირები ჩვენში ესლა, დროს შესაფერად, ღვთით, საკმაოდ მოიპოვებინა ჯ კიდევაც ადგანან ამ საქმეს, მხოლოდ... ფრთა მოგვეცილები. ვგონებ დრო არის შინაურულ ადამის ხნის წესებს და ჩვეულებებს გადაკსდგეთ და შემოვიღოთ ისეთნი, რომელნიც უფრო სასურველ სარგებლობას მოგვიტანენ. თუ ჩვენის ჭკუით ვერ შემოგვიღია საჭირო წესები, ისეთები მაინც გადმოვიღოთ, რომელნიც უფრო მიუდგება ჩვენს ნიადაგს და უფრო მალეც მოგვცემს კეთილ ნაყოფს. ვიკმაროთ, რაც დღემდის მივსდევდით შინაურულ საზოგადო გაცვეთილ ჩვეულებებს, თორემ ცუდი იქნება, რომ «ერთმანერთის ბაძვით, სახლი ნაგვით აგვესოს!»

*
* *

ესტა გავაჩნით ისა, თუ როგორნი უნდა იყვნენ თვითონ საზოგადოების სკოლასთან დაახლოებულნი პირნი, ე. ი. მასწავლებლნი და საზოგადოდ აღმზრდელები, რომ მათ თავიანთი საქმე წაიყვანონ ჯერისა და მოთხოვნისაძებრ.

ამის შესახებ, პირველის შესედულობით, ყველასთვის ცხადია, მაგრამ ჩვენ მაინც მივსცემთ ჩვენს თავს ნებას მოკლედ განგსაზღვროთ აქ ამათი მოვალეობა, როგორც მშობლებისა, აგრეთვე მოზარდ თაობის წინაშე.

აუცილებელ თვისებებს ამათთვის უნდა შეადგენდეს შემდეგი: ესენი არ უნდა იყვნენ მოჭამაგირენი, ე. ი. თავის შრომას არ უნდა აფასებდენ ფულით. არის ზოგიერთი ისეთი მოვალეობა, რომელიც იქამდის კეთილშობილური და პატიოსნურია, რომ ფულისათვის იმის თავის-თავზე მიღება ყოველად შეუძლებელია; თუ ეს ესე არ არის, მაშინ ამის მომქმედი ამ მოვალეობის აღსრულების ღირსი არ ყოფილა: ეს მოვალეობა არის, ჩემის აზრით, აღმზრდელისა და მასწავლებლის მოვალეობა, რომელიც ჩინებულად გამოუსატა საზოგადოებას თავის იდეალურს ჰედაგოგიურს თხზულებებში მეტწილად საუკუნის დიდმა და სხელოვანმა მეცნიერმა ყან ყავ რუსომ, რომელიც ამბობს ერთ ალაგას: «აღმზრდელის მოვალეობა მაღალია!... იგი უნდა იყოს ან მამა, ანუ კაცზედ უფრო მეტი, რომ შექმნას კაცი...» «აღმზრდელმა თითქმის უნდა შეაერთოს თავისი არსება თავის ნორჩ მოსწავლესთან, ცოტა ხნობით მაინც უნდა გახდეს ისეთივე, როგორიც არის მისი მოწაფე, შეიქმნეს მისი ამხანაგი.» ამ სიტყვებს, მგონი, არ სჭირია განმარტება.

ამის შემდეგ ცხადია, თუ ამ გვარ პირების ხელში იქნება

სკოლის საქმე, როგორ საჭიროა მათი დამოუკიდებლობა ვის-
განაც უნდა იყოს. აქ უთუოდ ისეთი წყობილობა მიეცემა საქ-
მეს, რომელიც პირდაპირ საჭირო უკლ-მოქმედებას იქონიებს.
მთელ სკოლაზედ, როგორც გონებით, აგრეთვე წნეობით აღ-
ზდაშიაც. მიეცემათ თუ არა «გზა-ფართო» სკოლის მართვაში,
ე. ი. უმაწვილების გონებით და წნეობით განვითარებაში, ამას-
თანავე მათ ექმნებათ საშუალება დაიცვან თავის ინტერესები,
ე. ი. სკოლის კეთილ-განწყობილობა, რასაკვირველია, ურბი-
ერთ შორის და შეერთებულის პასუხის გებით «წერა-კითხვის
გამავრცელებლის საზოგადოების წინაშე.

ან. ლულაძე.

შინაური მიმოხილვა

წლეკანდელი საზოგადო კრება თბილისის სათავად-აზნაურო ბანკისა—კამათობის საგანი—ანგარიში ბანკისა 1882 წლისა—
შენიშვნა კრების წევრისა—რევიზია—კამპისია კამიტეტისა თუ
ცალკე—განაჩენი—კანდიდატურა ერთისა—ჭორის შედეგი—უცოდინარობა—მნიშვნელობა კრებისა—ცოდნა უნდა—ორში ერთი—
ჩვენი რწმენა და იარაღი—ამაოდ ხსენება ახალ-თაობის სახელო-
სა—ახალი განკარგულება მიწათ-მფლობელთა კრედიტის შესახებ.
—ქველის რედაქტორის გამოთხოვების გამო.

წლეკანდელი კრება ბანკისა მეტად ღირს-საყნობი კრება იყო. აქამომდე ჩვენი კრება ბანკისა, თუ აშფოთდებოდა და აიძვრებოდა რაჟედმე, მიზეზი მარტო არჩევანი იყო ხოლმე. სხვაზედ კი, მაგალითებრ, თვითონ ბანკის საქმეთა მიმდინარეობის ავ-კარგანობაზედ თითქმის ხმასაც არ იღებდენ. ამ მხრით ბანკის კრება უხუმარად და მშვიდობიანად ჩაივლიდა ხოლმე. წელს კი კრებამ თვითონ ბანკის საქმეებს მიაქცია ყურადღება, საღაზარაკო საგნად იგი საქმეები გასადა და კარგად თუ ავად გულ-მოდგინედ მოეჭიდა თვითონ საქმის კითარებასა.

კამათობის საგნად შეიქმნა შარშანდელის წლის ანგარიში. თუმცა ამ საგანზედ ბევრი რამ ითქვა ბევრთაგან, მაგრამ ყოველის თქმულის მოხსენება აქ მეტია, იმიტომ-რომ ის თქმული თვითონ კრებისათვისაც მეტი იყო და რა არ თქმულიყო, უფრო სამჯობინარი იქნებოდა. ჩვენ ვეცდებით, რამოდენადაც შევიძლებთ, აქ მოვისხენიოთ მარტო უმთავრესი მდინარეობა

აზრისა და საუბარისა იმისთანა საგანზედ, რომელნიც უერად-
ლების ღირსნი არიან. სხვას კი, ესე იგი, წარა-მარა ლაშარაკის
თავს დავანებებთ, რადგანაც ძნელია ამ გვარ ლაშარაკივად გაც-
მა საუერადლებო რამ გამოსწუროს.

კრებსა მოხსენდა ანგარიში 1882 წლისა. ამასთანავე მოხ-
სენდა ზედამხედველის კამიტეტის განახენი, რომელშიაც ეწერა,
რამ კამიტეტმა ეს ანგარიში განიხილა, ყოველივე იგი შეამოწ-
მა, ყოველი ქონება ბანკისა ნასა მთლად და ჯეროვანად შენ-
ხული და ამიტომაც წესდების 88 მუხლის ძალით დაამტკიცა
და საცნობელად წარუდგინა კრებსა. კრებამ, კარგა სნის ბა-
სის შემდეგ მასზედ თუ ვის ეგუოვნის ანგარიშის დამტკიცება,
კამიტეტს, თუ კრებსა, — გადასწვიტა. მიიღოს საცნობელად
1882 წლის ბანკის ანგარიში, შემოწმებული და დამტკიცებუ-
ლი ზედამხედველის კამიტეტისაგან. ამ განახენამდე და მას შემ-
დეგაც ერთი დიდი კამათობა ასტყდა. რაკი მოხსენდა კრებსა
ანგარიში 1882 წლისა, ერთმა წევრმა კრებისამ შეჰნიშნა ბან-
კის მოქმედებას სამი ნაკლულეკანება. შირველი ნაკლულეკანება
ორატორის სიტყვით, ის იყო, რომ ბანკს დარჩენია ოთხი
ქალაქის მამული, რადგანაც ძვირად მიუღია. გირაოდ და იმ ფა-
სად გელარ გაუყიდნია. ამ სასლების გამო ბანკი წარალს მო-
კლოდებო 17,000 მანათს და წარალის დასაფარავად ეგ ფუ-
ლი 1882 წლის მოგებივამ ვადუდვიო. მეორე ნაკლულეკა-
ნება ის იყო, ორატორის სიტყვით, რომ ბანკის მმართველ-
ბას სოფლის მამულები მეტად იუთად უფასებიაო. რად უიყო-
ლებიათ ჩენი მამულებიო? ფასი კი სწორედ გამოიყვანონო
ღირებულობისამებრ და თუ უნდათ სესხი ნაკლები მისტე-
ნო. მესამე ნაკლულეკანება ის იყო, ორატორის სიტყვით,
რომ ჩვენის გირავნობის ფურცლების ფასმა ძალიან დაიწიაო &

ამისი მიზეზი იქნება თვითონ ზანკის მოქმედება იუოსო. ესე
 ყოველი იმისთანა მძიმე საგნებიაო რომ რევიზია დაენიშ-
 ნოთ გამოსაძიებლად ყოველ ამისა, ძალიან ეარგი იქნებაო და
 თვითონ რევიზია მივანდოთ გამისისასო. მმართველობა და
 შედამსედველი კომიტეტი თანახმა იყო რევიზიისა. შედგა გა-
 ნახენი მასზედ თუ რა და რა საგანი მიენდოს გამისიას გამო-
 საძიებლად. სოლო როცა საქმე მივარდა მასზედ თუ რა გვარს
 გამისიას მიენდოს ეს გამოსაძიებელი საქმე, მაშინ ასტყდა გაც-
 ხარბებული ბაასი. გრების წევრი იძახდა ცალკე გამისია უნდა
 ავიჩიოთო, მმართველობა ზანკისა და შედა-მსედველი კამიტე-
 ტი ამბობდენ, რომ ცალკე გამისია არ ეშესაბამება არც საქმის
 კითარებასა, არც წესდებასა. ივითონ შედა-მსედველს კამიტეტს
 აქვს მინიჭებული განონით რევიზიის მოხდენის უფლება და არა
 ერთხელაც მოუსდენია რევიზია. თუ ესლა კიდევ საჭიროდ
 ხელავთ რევიზიას, ცალკე გამისიის არჩევა რად გინდათო. ორ-
 ში ერთი, ან კამიტეტს ენდობით, ან არ ენდობითო. თუ ენ-
 დობით, თვითონ კამიტეტს მიანდეთ გამოძიებოსო ყოველივე ის,
 რის სურვილიცა გაქვთ და თუ არ ენდობით, ეგ სხვა არისო,
 კამიტეტი სამსახურიდამ უნდა გადადგესო. მოპირდაპირეთ ბევ-
 რი სთქვას, — თქვენზედ ეკვი არავის გულშიც არ გაუტარებიაო
 და თუ კითხოვთ ცალკე გამისიას, იმიტომისო რომ ეგრე მკაც-
 რად ვრებისაგან ზანკის საქმეების განხრეკა ჩვენის ზანკის სა-
 ხელს და კრედიტს გააძლიერებსო. ამის წინააღმდეგ უთხრეს,
 რომ საზოგადო ვრება უმთავრესი ორღანისა ზანკის მმართვე-
 ლობისაო, იგია უმთავრესი მცველი იმ წესისა და განონისაო,
 რომელთზედაც დამყარებულია კრედიტიო. ცალკე გამისიის არ-
 ჩევა, მაშინ, როდესაც განონით დაწესებული გამისია, შედა-
 მსედველის კამიტეტის სახელით, უგვე არსებობს, განონის დარ-

ღვევა იქნება და მაგას ეგ უმთავრესი ორდანი ბანკის მმართველობისა ნუ ინდომებსო, თორქმა ამით არამც თუ ჩვენის ბანკის საქმე გაკეთდება, არამედ წახდებაო. ვიდრე ზედა-მხედველი გამიტეტი არსებობს და გადაყენებული არ არის, რევიზიის უფლება მას ეკუთვნის და ყოველი ცალკე გამისია მის უფლების დარღვევად ჩაითულებაო. მოითხოვეს კენჭი. ცალკე გამისიის მომხრეთ ჭსოვებს, რომ კენჭი რა საჭიროა, საქმე უკვე გადაწყვეტილიაო და ხელმეორედ გადასაწყვეტად რად გვისდითო. ატყდა ხსლა ამხედ ბასი გადაწყვეტილია, თუ არა. ზოგნი იძისდნენ გადაწყვეტილია, ზოგნი ამბობდნენ არაო. მოიტანეს კენჭის ყუთი. ერთ მხარეს დააწერეს ზედა-მხედველი გამიტეტი, მეორეს მხარეს ცალკე გამისია. აშკარაა, თუ კრებას ეს საქმე გადაწყვეტილად მიღებული ჭქონდა, კენჭის-ყრასში გამოცხადდებოდა. 80 კენჭი ზედა-მხედველს გამიტეტს გამოუვიდა და 26 ცალკე გამისიას.

დიდი არეულობა მოახდინა ერთის კანდიდატურამ მმართველობის წევრობასზედ. აღმოჩნდა, რომ შარშანდელს კრებას იგი ამოერჩია შეცდომით წევრად ზედა-მხედველის გამიტეტისა, შეცდომით, კამბობთ, იმიტომ-რომ იგი ბანკის წევრად არ არის დღეს აქამომდე შერიცხული და კანონით თუ არ ბანკის წევრს სხვას არ შეუძლიან ბანკში რაიმე თანამდებობაზედ ამორჩეულ იქმნას. ერთმა წევრმა მმართველობისამ ჭსოვება, რომ თუმცა მართალია, იგი წევრი არ არის და კანონით მარტო ბანკის წევრს შეუძლიან კენჭი იყაროს, მაგრამ არის წინანდელთა კრებათაგან დადგენილი წესი, რომლის ძალითაც ყოველს თავადს თუ აზნაურს თბილისის გუბერნიისას, რომელსაც ვი სოფლის მამული აქვს, ნება აქვს ყოველს ჟამს გასდეს ბანკის წევრად. ამისათვის მარტო თხოვნა უნდა შეიტა-

ნოს ზედა-მხედველ კამიტეტში და წარადგინოს თუელი წამო-
დენასაც კამიტეტი შეაწერს მისგან განთავისუფლებულთა გლეხ-
თა რიცხვთა მისედვით და თუ ყოები არა ჰყოლია, ქონე-
ბისა და შეძლებისამებრ. ამ წესით სწორედ წინა დღეს მიღე-
ბულ იქმნა წვერად თ. ლევან ჩერქეზიშვილი. არ ვიცით, ზოგს
რად ეგონათ უკანონობად, რომ იგიც ამ წესით მიღებულ ყო-
ფიდაიყო.

სხვა შესანიშნავი არა ყოფილა-რა წლეკანდელ კრებაში.
ჩვენც მარტო ამ რა სავანს მივაქციეთ ყურადღება იმიტომ-
რომ მარტო ამ რა სავანს ააყყანა ჩვენი საზოგადოება,
როგორც კრების დროს, ისე კრების შემდეგაც. რასაკვირვე-
ლია, როგორც რევიზიისა, ისეც შეცდომით კამიტეტში ამო-
ჩეულ წვერის თაობაზედ, ბეკრი სხვა-და-სხვა ეპიზოდებთ მოხ-
და, ბეკრი სხვა-და-სხვა მართებულ და უმართებულ სიტუა-
ციებზე, მაგრამ ჩვენ ამაებს ყველას თავი დაკანებეთ, რადგანაც
ყოველივე იგი არც თქმითა ღირს და არც სასმენლად. სხვაბ
რაც უნდა თქვას, ჩვენ ვი ამას ვიტყვი, რომ კრების გო-
ნიერმა გადაწყვეტილებამ რევიზიის და ანგარიშის თაობაზედ
ჩვენი ბანკი დიდ განსაცდელისაგან დაიხსნა. რომ ეს სიტუა-
ციას უსაბუთო არ არის, ამის დასამტკიცებლად მოვიყვანთ შემდეგს
ამბავსა: 4-ს მაისს ბანკის მმართველობას მოუვიდა პეტერბურ-
გიდამ შემდეგი ტელეგრამა: «დღეს იბეჭდება ცნობა, რომ
თქვენმა კრებამ წლის ანგარიში უარ-ჰყო და ცალკე სარევიზიო
კამისია დანიშნა. ძალე ჰასუსი. გირავნობის თურცლების ფასმა
დაიწია.»

ვიდრე ზედა-მხედველი კამიტეტი ამის ჰასუსს შეამზადებ-
და, მოვიდა მეორე ტელეგრამა: «ჰასუსის დაგვიანება გვაკვირ-
ებს, ჩქარა ჰასუსი.» ახა იფიქრეთ, რა საქმე დაემართებოდა

ჩვენს ბანკს, რომ ეგ ჭორი გამართლებულიყო, ეს იგი, ის რომ მითამ კრებამ უარ-ჭყო ბანკის ანგარიში და ცალკე სარევიზიო კამისია დანისა. ნუ თუ რომელთაც ეს შეუდგამს ან აქმნევი-ნეს კრებს, გასაკიცხნი არიან? ნუ თუ მართლა გრძნობა სი-მართლისა, კეთილ-სინიდისიანობა, კეთილ-გონიერება იქამდის თვალ-აბიუღია ჩვენში, რომ ჩვენი ავა და კარგი აღარ გაგვე-გება? ნუ თუ ესაა ისევე ის რევიზია ან შეიძლება მოსდეს, რომელსაც თხოულობდენ ზოგიერთნი? სომ ნება აქვთ მიტე-პული ვრებისაგან მოიწვიონ რევიზიისათვის, ვინც უნდათ. ვინ უშლით, მოიწვიონ თვითონ ისინი, ვინცდაც გული მიენდო-ბათ ცალკე რევიზიის მომსრეტა. ვინსსვება მართლა ამისა, რომ ესაა ყოველივე ეს კანონიერი და წესიერი იქნება ცალ-კე კამისია ვი უგანონო იქნებოდეს უგანონოდ ქვეყანა ამისთანა საქმეში, როგორც ბანკის, ის შედეგი მოსდევს, რაც ტყუილ-რამისამ პეტროზოვსკიდან გვაცნობა და ამისკად უარყოფა ბანკის სუფთა-მდებელი ბირჟა. ბირჟა კიდევ მეტად ყურ-მასვილია და მგრძნობიერი, ამიტომაც უსაბუთოდ ახილვილება ბანკის მოქ-მედების თაობაზედ, უსაბუთოდ გაკენწლა, წინ-დაუსვდავად ღა-ზარაკი თუ არ გვავენებს, არას გვარგებს და იქნება ყოველ ამან, თუ არ დავიმალეთ, ეს ერთად-ერთი საქმე, სადა ჩვენვე ვართ ჩვენივე პატრონები, ხელიდამ გამოგვაცნალოს.

ჩვენდა საუბედუროდ, ამ კრებაში ერთმა დიდად დასალო-ნებელმა თვისებად უადგილყო თავ-მოწონებისამ, მეტინარობისამ და თავ-მოყვარეობისამ გამოიჩინა თავი. ყოველი, ვისაც ვი ენის, ძვრს შეუძლიან, ვალად ჭნადოდა თავის-თავს ეთქვა რამე ბან-კის თაობაზედ. ის ვი არ იცოდენ, რომ ვისაც ბანკის საქმე არ ესმის, ის თუ არ წახდენს საქმეს, სხვას არას გააკეთებს. ავი ვამბობთ, ერთი აღალ-ბედად წამოსროლილი სიტყვა უმეტე-

ჩებისა, თუნდაც კარგის განზრახვითაც წარმომდინარე; ასეთს ხიფათს მოახვევს თავსუდ ბანკსა, რომ მერე ძნელადღა ეშველას. ბანკი, ნამეტნავად იმ საფურცელზედ ამოყვანილი როგორც ჩვენი საადგილ-მამულო ბანკებია, ძარტო ჩვენზედ კი არ არის დამოკიდებული. ათასი სხვა-და-სხვა დამოკიდებულება აქვს იმისთანა გარემოებასთან და ხალხთან, რომელნიც არც ჩვენ ხელთ არიან არც ჩვენ გუქვემდებარებთან. ის გარემოებანი და ის ხალხნი, მაგალითებრ, მსყიდველნი ჩვენას გირავნობის ფურცლებისა, მეტად ძალე დაიტყობენ ხოლმე ყოველ-გვარს წინ-დაუხედავს სიტყვას და მოქმედებას ბანკის შესახებ. თუ ბანკი ამათს ჰატივს და ნდობას დაჭკარავს, ფებსაც კედარ გასძრავს, — ისე შეიკვირის ჭ შედგება. ეს ჰატივი ჭ ნდობა სხვათა შორის მთელს გამგეობაზედ არის დამყარებული. თუ უმთავრესმა ორ-ღანომ ამ გამგეობისამ, როგორც, მაგალითებრ, საზოგადო კრებას ბანკისა, ქვეყნას თავი უცოდინარად აჩვენა, თუ წარამარა ლაზარაკით სასული გაითქვა, თუ შენიშვნა რომელსამე თავის ქვემდებარე ორღანოს ბანკის გამგეობისას საფურცელისანი და საბუთისანი არ მისცა, თუ საგანს საბანკოს და საბჭოს ცნობიერად არ მოკვიდა, მაშინ ქვეყნამ, რომელზედაც დამოკიდებულია ბედი ჭ უბედობა ბანკისა, რა უნდა თქვას? ძარტო იმას იტყვის, რომ «მე ამისთანა წარამარად ჩხავანს საზოგადოებას ფულს ვერ ვანდობ.» გირავნობის ფურცელი რა არის? სხვა არაფერი გარდა იმისა, რომ თამასუქია ბანკისა, ქვეყნაში გასული ნაღდის ფულის საშოვნარად. ახა ჩვენ. თვითონ ვიფიქროთ: რა ფასი უნდა ჭქონდეს თამასუქს იმისთანა კაცისას, თუ საზოგადოებისას, რომელსაც თავ-ბედისა არა გაეგება-რა.

ეს კარგად უნდა ახსოვდეთ მათ, ვისაც ენა წინ უსწრობს ცოდნასა, ჩვენ ამითი იმისი თქმა კი არ გვინდა, ვითომც ბან-

ვის საქმე ისეთი დიდი და მძიმე რამ იყოს, რომ მარტო «ჩვეულთა ამა ქვეყნისათა» შექმლოთ მისი შესწავლა და სხვას აჩავის. მაგ საქმეს ყველა ადვილად შეისწავლის, თუ მოინდობებს. ჩვენ მარტო ამის თქმა გვინდა, რომ ვისაც საქმეზედ ლაშა-რაკი ჰქსყურს, ჯერ თვითონ საქმე უნდა შეისწავლოს. აქ ცარიელი მკვერ-მეტყველობა, თუნდა საქმის ჩიუვარულითაც ფრთასხმული, არაფერში გამოსადგვია. მაგისთანა მკვერ-მეტყველობა მარტო ყუფა იქნება და არა საბუთიანი სიტყვა, საქმის წამართებული და გამასწორებელი. ყუფა—როგორც მოგესსენებათ—კერათური მომწვევია და მომზიდველი კრედიტისა. ეკ კრედიტს ისე გააფუთობს, როგორც მართალი ყუფა ფუთილს და უურ-აქვეტილს ნადირსა.

ორში ერთი: ან ჩვენი ბანკები მავნებელნი არიან ჩვენთვის, ან მარტებლნი. თუ შირველია, უნდა გავაუქმოთ და თუ მორე, ყოველივე ჩვენი ძალ-ღონე უნდა ვიხმაროთ მის წარსამატებლად და წარსამართებლად. ჩვენის ფიქრით, ჩვენი ბანკები, რა მსრითაც უნდა გასინჯოთ, გამოსადგენი არიან ჩვენის ქვეყნისათვის. ამასევე ჩვენ ბევრჯერ გვიღამაზარაკნია და აქ ამის განმეორება მეტი იქნება. თუ კოჭლობენ რაშიმე, ეკ თვითონ ბანკების ბრალი არ არის ისე, როგორც წინ-დაუსუდაობას და განუსჯელობას ჰგონია. უმთავრესი და არსებითი ნაკლებობაა ჩვენს ბანკისა საზოგადოდ იმ საზოგადო სისტემის ბრალია, რომელიც აღიარებულა და რომელს გარკვეულად აჩვენებია ბანკისა აკრძალულა. ამ საგანზედ სიტყვის გაბმა შეუძლებელია. ვტოვებთ ამას და კიდევ იმას მიუხებრუნდებით, რომ ჩვენი ტყუილთადი რწმენა ის არის, რომ ჩვენი ბანკები დიდად გამოსადგენი არიან ჩვენის ქვეყნისათვის. ამისათვის არა ღონეს არ დაგზოგავთ, რომ მათი კეთილ-დღეობა დავიცვათ და ყოველ-

სავე იერიშს წინ დაუსკდალობისას, განუსკვლობისას წინ ფარ-
სმლით დაუხვდეთ. რასაკვირველია, ჭორი და ცილი—ეგ უკად-
რისი იარაღი სუსტისა და უკადრისის კაცის — ჩვენი იარაღი.
არ იქნება საომარს საბრძოლველ და არც უმართებულად სსუ-
ნება ჩვენის მოპირდაპირისა. ჩვენს თავს არ ვაკადრებთ ადამიან-
ისი სინიდიისი—ეგ უჭკირფასესი ზნეობით განძი ადამიანისა—
საქხელად გავიბადეთ. ადამიანის განძრასვის შესაბაღვად
ინისთანა საბუჯს არ ვინძარებთ, რომელშიაც იგულისხმება კარ-
გაც და ავიც ადამიანის სურვილისა და რომლის მარტო ავ-
მსარეს ჭვიდებს სოღმე სელს უძღურება და სიბრიყვე ადამიანის
შესამწიკველად მაშინ, როდესაც საბუთში მეორე მსარეც არის;
მაშინ, როდესაც საბუთიდამ მეორე დასკვნის გამოყვანაც შე-
იძლება სასარგებლოდ ადამიანის განძრასვისა. ეს პირველი ან-
ზანი ზნეობისა და ადამიანობისა შერეულია ჩვენში და ჩვენდა-
სამწუხაროდ, შერეულია ახალ-თაობის სასულითა, ესე იგი, იმ
თაობის სასულითა, რომელზედაც დამყარებულია ჩვენის ზნე-
ობის ამაღლებას იმედი, ჩვენის განკარგების სასოება. ჩვენ კარ-
გად ვიცით, რომ ამ დანაშაულობაში სამღვილი და ჭეშმარიტი
ახალი თაობა არაფერს შუაშია და მით უფრო ვწუხვართ, რომ
მის წმინდა სასულს ასე ამოდ და მოურიდებლად ამ უკადრის
ჭკვეაში იხსენიებენ. შორს, შორს ახალ-თაობისაგან ის, ვინც
ადამიანის პიროვნებას, ადამიანის სინიდიისს ფეს-ჭკვეს სათელავ
მხვრავთ ხდის. რა არის მთელი პიროვნების კაცობრიობისა,
თუ არ ის, რომ ადამიანის პიროვნება, ადამიანის სინიდიისი,
ფაფავ-ცხარება უსაბუთოდ, უსაფუძვლოდ არაკისაგან სელ-შე-
ხებულ არ იყოს, არაკისაგან შემწიკველულ, შეგინებულ და შე-
გაწრობულ. რაც უინდა ჭსთქვით, როგორც უინდა მოიქცით,
ოდონდა ახალ-თაობის წმინდა სასულს ნუ მოჭებენთ უკადრისს

ქვეყანას, უკადრისს სიტყვასა. ახალი თაობა სხვა არის, სხვა ნუგეშია, სხვა იმედია. ყველა ჩსავანა ახალ-თაობა არ არის, ახალი თაობა გონიერებას, ახალი თაობა პატიოსნებას, ახალი თაობა ცოდნას, მეცნიერებას, ახალი თაობა საქმეს და არა ჩვე-ვილი. ვისაც ყოველივე ეს ცოტად თუ ბევრად არა სჭირს, შორს მანძილს ვერ გაიწიებს მარტო იმითი, რომ ბაღდადი ატყუოს, — ახალი თაობის გაცი კარგ. ვინც ეგრე გულმოდგი-ნედ უვირის ახალი გაცი კარგ, რატომ არა კვითხულა, რით არის ახალი? ნუ თუ მარტო იმითი, რომ სხვაყად გვიან მოვიდა? რატომ არა კვითხულა რა მოიტანა ახალი? ახა კვალში ჩაუდგეჭით ყოველ მევირადს, ახალ-თაობის გაცი კარგ, გაუსინჯეთ სიტყვა და მოქმედება, იკითხეთ იმ სიტყვასა და მოქმედებაში ახალი რა არის და მამინ ჩსავთ, რომ იგი ახა-ლის თაობის ბერეკა და არა ახალი თაობის გაცი. თვითონაც რომ კვითხეთ, ახა ახალ გაცო, ახალი რა მოატანო, და-მიჯერეთ, რთლში გასწურავთ მაგ კითხვით და ძნელს საქმეს დააყენებთ. ახალი გაცი ძლიერია თავისის აზრით, მსჯელობით, ცოდნით. იგი თავ-მოსაწონებულს სასელს ახლის გაცისას მარ-თლს და ახლის აზრით, მსჯელობით და ცოდნით დაიმსახუ-რებს და არა უვირლით და ფიცით, ღმერთმანი, ახალი გაცი კარგ.

ვისაც დაუგარგავს თავისის თავის პატივი და მამსადამე სხვისაც — უკადრისობა იმისათვის უცდილ იარაღად დაგვიტომა. დეე იმან ამ გზაზე და ამ იარაღით იბრძოლოს. დრო, კე-თილ-გონიერება და თვითონ ახალი თაობა თავის უტყუარს განაჩენს თავის დროზედ იტყვის.

სიტყვამ მოიტანა და ჩვენის შინაურის მიმოხილვის სა-

განს გადაუცდით. ჩვენ სსკათა შორის დღეს ერთი ფრიად შესანიშნავი და საეურადღებო ამბავი გვსურდა გვეცნობებინა ჩვენის მკითხველისათვის. ამ ბოლოს დროს რუსეთის გასეთებმა მოიტანეს ამბავი, რომ სასელმწიფო ბანკმა დააწესა ახალი წესი, რომლის ძალითაც მიწათ-მფლობელთ უთავებო ვექსილით კრედიტ უნდა გაეხსნასო სასელმწიფო ბანკსა და მის განყოფილებაში. აი ის წესები: 1) სასელმწიფო ბანკსა, მის განტორებს და განყოფილებათ ეპლეკათ ნება ფული ასესხონ ზომიერის სარგებლით მიწათ-მფლობელებს კერედ წოდებულ სოლოვექსილის ჩამორთმევით, ესე იგი, იმისთანა ვექსილით, რომელსეც მარტო მსესხებულსა აქვს სული მოწერილი. ვადა სესისა მთავად დადებული. სესის დაბრუნების საიმედოდ მსესხებელის ძამულს დაედება უადალა (запрещение) იმ ზომისა, რა ზომისაც დანიშნული ექმნება კრედიტი. 2) რომ სული მოუძართონ სასელმწიფო ბანკს, მის განტორებს და განყოფილებათ მასში თუ ვის რამოდენა კრედიტი დაენიშნოს, მოწვეულ ექმნებიან ოთხი კაცი ძამულის პატრონთაგანა, რომელნიც უველასაგან სსსდონი არიან და რომელთაც კარგად იციან გუბერნიის სამეურნო მდგომარეობა. ეს ოთხი კაცი მოწვეულ ექმნებიან მარშლების და «სემსკის უზრავის» თავმჯდომარის თანხმობითა და ფინანსთა მინისტრის დამტკიცების შემდეგ. 3) თუ ვადასედ ვალს არ გადახდის მსესხებელი შემამულე სასელმწიფო ბანკი და მის ქვედებარე განწესებულებანი ვადასდეკინებისათვის მიჭმართვენ საზოგადო კანონებს და ამსთან ვადალას ქვეშ მოქცეულ ძამულიდამ, როცა ვასასყიდად ჩავარდება, უველასედ უწინარეს სასელმწიფო ბანკმა უნდა მიიღოს თავისი ფული, ვარდა იმ შემთხვევისა, როცა სსვის ვადალას უწინ დადებული და აგრეთვე თუ სასელმწიფო ვადასასადია რამე მქმა-

მუღუზედ. 4) ფინანსთა მინისტრის ნებაზედ არის მიგდებული რომელს ვანტორას და განყოფილებას სასკელმწიფო ბანკისას მიანიჭოს ეკ უფლება, აგრეთვე დანიშნოს რაოდენობა სარგებლისა და ყოველ ამის თაობაზედ ცალკე ინსტრუქცია (სარის-ტა) მისცეს.

ბევრი დაზარადა არ უნდა, რომ ეს ამისთანა განკარგულება მთავრობისა დიდს შეღავათს და შემწეობას მისცემს მიწათ-მფლობელთა. შირველი სასკელმწიფო ბანკისაგან გახსნილი კრედიტი ძალიან იეფი იქნება. მეორე რომ ის მძიმე და რთული ფორმალაა, რომელიც კანონმა მოახვია თავს საადგილ-მამულა ბანკსა და რომელიც ამოდენა სარგოს, ტანტალს და წვალებას თხოულობს, როგორც ჩანს შემო-მოყვანილიდამ, სასკელმწიფო ბანკისათვის საჭირო არ იქნება. მესამე, თუმიცა-ცრახსა თთვე სესხის ვადისა მეურნოების განკარგებისათვის მოკლე ხანია, მაგრამ რადგანაც მეურნოებს საზოგადოდ სახან-გობლიოდ განკარგების გარდა ყოველ-დღიურის მუშაობისა-თვისაც უჭირს ხოლმე ფული და საშოგარი არსად არის,—ეს ცხრა თთვითაც ფულის შოვნა იეფის სარგებლით დიდი ხელის გამართვაა. ეს წესები, რომ ეგრე გამართლებულიყო, როგორც შემო აღკვერეთ, მართლა და დიდად სასარგებლო იქნებოდა ყველა სოფლის მამულის პატრონისათვის. მაგრამ ჩვენ-და სამწუხაროდ ამ ბოლოს დროს გასეთებმა მოიტანეს ამბავი, რომ ამ შემთხვევაშიაც «ზალაგოვის» მოწმობის წარდგენა საჭიროდ დაუნახავთ. ვხვანს ამ საკეთილო საქმესაც შედ დაჭრთვია ისევე ის მძიმე და რთული ფორმალაა, რომელიც ასე აბრკოლებს საადგილ-მამულა ბანკებიდამ ადვილად ფულის-გამოტანას.

ესეა, თუ ისე მანინც და მანინც ფრიად საყურადღებო სა-

განია ეს ახალი აზრება. რომ შინაგანი ვითარება შეუუტყუოთ ამ ახალს განკარგულებას ჩვენ მცირეოდენად შეგვსებით აქმდის ყოფილს საფინანსო პოლიტიკას თითქმის დღეს აქამომდე საფინანსო პოლიტიკა რუსეთისა იმაზედ იყო განსაკუთრებით მიქცეული, რომ ვაჭრობას ყოველ-გვარი ღონისძიება მიეცეს თუგზედ ძველად დადგომისა და განვითარებისა. მიწათ-მფლობელობა, მიწათ-მოქმედება ამ მხრით სრულად უნუგეშოდ დარჩენილი იყო. შორს რომ არ წავიდეთ მაგალითისათვის საკმაოა მართლ ის მოვისსენიოთ, რომ სასელმწიფო ბანკს ნებისა ჰქონდათ კრედიტი გაესსნა ვისთვისმე, თუ არ ვაჭარ-გაცისათვის. სხვა ყოველი არა-ვაჭარი მოკლებული იყო სასელმწიფო ბანკის შემწობას. ეს შეცდომა, რომელმაც ამ ბოლოს დროს ისე თავი იჩინა რუსეთში მით რომ სოფლის მეურნეობა დაუძღურდა, ესლა იგრძნეს და ამიტომაც სასელმწიფო ბანკის შემწობა გაავრცელეს მიწათ-მფლობელებზედაც, რომელთ შორისაც იგულისხმებიან მართლ სოფელში მწარმოებენი და სოფლის მეომრენი.

ვმიშობთ, ვაი თუ ეს იგრძნეს სასეირო განკარგულება მთავრობისა ჩვენთვის ამიერ-კავკასიელებისათვის უქმად არ დარჩეს. იქნება ფინანსთა მინისტრს არც ვი მოაგონდეს აქაურობა და აქაურს განყოფილებას სასელმწიფო ბანკისა და მინისტრს ზემოსსენებული უფლება. ჩვენმა გუბერნიის მარშალმა რომ ამისათვის საგანგებო კრება მოახდინოს თავად-აზნაურობისა და ამ კრების გადაწყვეტილობის ძალით ქსთხოკოს მთავარ-მმართველს გვიშეამდგომელს ფინანსთა მინისტრთან, რათა აქაურს სასელმწიფო ბანკსაც მიენიჭოს ეგ უფლება, არამც თუ ძალიან ვარგი იქნება, არამედ ძალიან საჭიროცა. იმედი გვაქვს თვითონ თავად-აზნაურობა თავისის უეზდის მარშლების თაოსნო-

ბით ძლიერად გუბერნიის მარშლისაგან, რომ ამ საქმის შესახებ საგანგებო კრება მოახდინოს.

8 მაისს ჩვენმა საზოგადოებამ ერთს თავ-მოსაწონებულს საქმეში კვლავ იჩინა თავი. ძველმა რედაქტორმა «დროებისამ» თავი დაანება, ავად-მყოფობის გამო, რედაქციას. საზოგადოებამ, ანუ უკვე ვსთქვამთ, იმ ნაწილმა საზოგადოებისამ, რომელსაც განუწყვეტლად გული შეჭსტივირდა და შეჭსტივირა ჩვენის ლიტერატურისათვის, რომელმაც სუდ-მიწეკნით იცოდა რა წვალება გამოიარა ბ-მა მესხმა ამ თოთხმეტს წელიწადში, ჰატივი ჰსცა ბ-ს მესხსა და სადილი გაუძარტა ნიშნად მადლობისა და ჰატივისცემისა. ჩვენ ამისთანა ამბავი, ამისთანა ჰატივისცემა საზოგადო ასპარეზზედ მოღვაწეთს მიმართ უკუვლავის დიდ ნუგეშად და დიდ ამბავი მიგუანისა. ამისთანა ამბავი, ესეთი გულ-წრფელი მადლიერობა კაცისა, რომელმანც თავისი ძალდონე და სიმრთელი შეაღია, შეაკლა საზოგადო საქმეს, ცხადად გვიმტკიცებს, რომ უმადურობა ჩვენი თვისება არ არის, რომ ჩვენც ვიცით ჰირუთუნელად მადლობის გადახდა საზოგადო ასპარეზზედ მუშაკობისათვის. ზოგიერთთა სიტყვაში წარმოთქმულ იყო სადილზედ, რომ ბ-ს მესხს თუძცა თვალსაჩინო არა დაუწერია-რათ, მსგრამ... და სხვანი. ჩვენის ფიქრით აქ კც «თუძცა» უადგილო იყო. საკმაოა კაცმა იცოდეს, რომ მთელი თოთხმეტი წელიწადი ტანჯვით, ვაებით, უფულობით და ათას ჩიარ დამაბრკოლებელ გარემოებით ითქმის ერთმა კაცმა ატარა თავის მხრებზედ კც მიძიმე ტვირთი გაზეთისა. საკმაოა კაცმა იცოდეს ეს და მამინ ცხადი იქნება, რომ ბ-ნი მესხი ღირსად იცნონ იმ ჰატივის-ცემისა, რაც საზოგადოებამ აკუთვნა. ნუ თუ თოთხმეტის წლის რედაქტორობა,

ყოველ-გვარის «შავ-ბედითის» გარემოებით გაწს მოხვეული თვალ-სახინო საქმე არ არის ყველგან და ნამეტნავად ჩვენში ბ-ნმა შესხმა გაუძლო ყოველ ამას და რომ ჯანის სიმართლეა არ ეძიებენ, ჯიღვაც არ ჩამოეცლებოდა ამ მძიმესა და უმადლო საქმესა, როგორც რედაქტორობაა ჩვენში. არ ჩამოეცლებოდა იმიტომ-რომ გამოცემს გაზეთისა ჩვენში თუძცა წვალებაა და ტანჯვა, მაგრამ აუცილებელი საჭიროებაა არის ქვეყნისათვის.

ჩვენ შარტო ამას ვწუხვართ, რომ ბ-ნი შესხი ისე ან მოექცა წინანდელ მომქმედთა გაზეთის საქმეში და შემწეთა როგორც მას საზოგადოება. ბ-ნი შესხის გამოთხოვების წერილში არ იყვნენ სხვათა შორის მოხსენებულნი, ვითარცა გაზეთის პირვანდელნი მოღვაწენი, ბ-ნი ნიკოლაძე, ბ-ნი გ. წერეთელი, დ. მიქელაძე, კ. ლორთქიფანიძე, რომელთა დიდი ღვაწლი მიუძღვით ამ გაზეთის საქმეში. არა მცირე ვწუხვართ იმაზედაც, რომ ბ-ნი შესხის წერილში არ იყო სრულიად მოხსენებული ბ-ნი მელიქოვის სტამბა, რომელიც ამ თოთხმეტ წელიწადს სრულიად უსასყიდლოდ ჰბეჭდდა «დროებასა» ნუ თუ ღვაწლი შემოხსენებულთ პირთა ღირსი არ იყო ხსენებისა, როცა შემთხვევამ მოიტანა? ნუ თუ შემწეობა ბ-ნი მელიქოვის მიერ მცირეოდენი სამსახურთა საზოგადოების წინაშე რომ ეგრე უყურადღებოდ დატოვებულ იქმნა?

ნ 383
1883

განცხადება.

ამა 1883 წელს ჟურნალს «ივერიაზე» ხელის მო-
წერა მიიღება მხოლოდ მთელის წლით.

ესი მთელის წლისა შვიდი მანათი.

ხელის-მოწერა მიიღება «ივერიის» რედაქციაში, რომელ-
იც იმყოფება გოლოვინის პროსპექტზედ (ბუღვარზედ)
ონანოვის სასლებში № 9 და გრეთვე შეკრდ...

მეთაისში, ჭილაძის ძალსიაში.

ბათუმში, წერაკითხვის სა... კოდის მს-
წავლებელ მ. ხათაძესთან.

ქალაქს გარეშე ხელის მოწერა ივერია და ფული შემ-
დგის ადრესით უნდა გამოგზ.

Ръ Тиф.

Въ Редакцію ж. **ИВЕРІА**

ვისაც ჟურნალი თავის დროს არ მიუვიდეს, კონსოტ,
მაღე ანობოს რედაქციას.